

ଆଲ୍ଲାମ୍ପିଯୁତ୍ତ ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ରାମ ଵାହାନୂଦ -

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଗୀ ।

ଶତାବ୍ଦୀ

କୌଣସି ବିଲାମ ।

ଅର୍ଧାଂ

ନବଦ୍ଵୀପାଧିପତି ଶ୍ରୀଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରରାୟେର
ଜୀବନାବହାର କୌଣସି ସଂଗ୍ରହ ନାମକ ଗୁରୁ ।

ଶ୍ରୀଯୁତ ଶ୍ରୀମାତ୍ରରଣ ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟ କର୍ତ୍ତକ ବିବିଧ ଛନ୍ଦେ
ବିରୁଚିତ ।

ଇତିନିଃ

ଶ୍ରୀଯୁତ ରାବୁ ଜନୁନାଥ ଦ୍ଵାରେ ଏବଂ ନୁମାରେ
ବନ୍ଧିକ ପ୍ରକଳ୍ପିତ ।

ଶ୍ରୀନିଲ ଚମଳ ଦାସ ଓ ଶ୍ରୀଆନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁ ଶେର
ସର୍ବାଦ ଭ୍ରମ୍ଭୁତ ଯତ୍ନେ ଯନ୍ତ୍ରିତ ହିଲ ।

ଶ୍ରୀରେଣ୍ଟଗୁରୁ ସହାର ଥିଲୋ ଜନ ହୃଦୈକ ତିନି ଉଠି ଯନ୍ତ୍ରା
ଲୟେ ଅନ୍ଧେରଣ କରିଲେ ପାଇବେନ ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨୫୪ ମାଜା ।

ଲିଖଣ୍ଟିପ୍ପତ୍ର ।

ଗୋପାଲେର ମନ୍ତ୍ରଣା	୬୬	ଲୁକାୟେ ରାଖନ ଓ ନେତୋର ପ୍ରାପ୍ତି	୧୦୫
ଗୋପାଲେର ନବାବ ମାହେବେ ର ନିକଟ ଯାତ୍ରା ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଉତ୍ସାର	୬୭	ନେତୋର ଦଧିଭୋଜନ	୧୦୬
ଗୋପାଲେର ରାଜାର ନିକଟ ଗମନ	୭୦	ମଥୁରେଶ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟର ଉ ପାଖ୍ୟାନ	୧୦୬
ରାଜାର ବେହୋଯେର ମହିତ କୌତ୍କ	୭୧	ମଥୁରେଶର ପ୍ରବାସ ଗମନ ଓ ଜ୍ଞାନ ମୁନିର ମହିତ ମି ଳନ	୧୦୮
ରାଜାରବେହୋନିର କୌତ୍କ	୭୩	ମଥୁରେଶର ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧି ଓ ନବଦ୍ଵିପ ଯାତ୍ରା	୧୧୦
ରାଜାର ବୋଧୁ ଓ କନ୍ୟାର କୌତ୍କ	୭୪	ରାଜାର କାଲିକା ପୂଜନ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ	୧୧୨
ରାଣୀର ମହିତ କୌତ୍କ	୭୫	ରାଜାର ଥେବ ଓ ଦୟାସୀ କେ ତ୍ତବ	୧୧୬
ଦୟକଳ ଚୁଚ୍ଛା ମିଷ୍ଟି	୭୬	ପତ୍ରାବଲିର ଉପକ୍ରମ	୧୧୮
ରାଜା କର୍ତ୍ତ୍ତକ ଭ୍ରାନ୍ତଗେର ପ ରିଚ୍ୟ ଜିଜ୍ଞାସା	୭୭	ପତ୍ରାବଲୀ ଓ ରାଜାର ଆ ତ୍ମାତ୍ମ ଜ୍ଞାନ	୧୧୯
ନାରୀର କୃପ ବର୍ଣ୍ଣନା	୭୮	କନ୍ତିବାସ ବିଦ୍ୟାସାଗରେର କୀଇକା ସାଧନ ଓ ମଥୁରେ ଶେର ପରିଚର	୧୨୨
ଭ୍ରାନ୍ତଗ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତଗୀରପଲାୟଣଚ ଦୟଚକ୍ର ଭ୍ୟବାନ ଭୂତ	୮୯	ରାଜାର କମ୍ପତକ ହୃଦୟ ଓ ପୁତ୍ରକେ ରାଜ୍ୟ ଦାନ	୧୨୪
ମୋବୁରେ ମେଘ୍ୟା କଲେ	୯୧	ରାଜାର ମର୍ଗବାସ	୧୨୫
ଯାର ଧନ ତାର ଧନ ନୟ ନେ ତୋ ମାରେ ଦଈ	୯୭		
ମୟୁଦ୍ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ମର୍ଗଲୁ ଧନ	୧୦୧		

সংখ্যা

ঙ্গ ক্রিবিষ্ণু বন্দনা

ত্রিপদী। মাধবায় নমোনমঃ পুরাণ পুষ্টি বিশ্বাসী।
তুমি দেব বেদাদি কারণ। কালীয় বরণ ছটাঃ নবীন
মীরদ ছটাঃ হেরে মুনি মনঃ বিমোহন॥ শুচার্বচরণ
তল ভিত্ত কোকন্দ দশ ভূঘর নৃপুর কল তার।
মোহন মুরলী করে ধারন বিশ্বিকা ধরে সে মাধুরী
উপমা কোথায়॥ পরিধান পিতাম্বর গলে বনমালা
বর শিরে শিখিপুষ্টি সুশোভন। মেদে শোদামনী
প্রায় সজল রস্মীকা তায় শক্র ধনু তনুর গণন॥
অধরে মধুর হাসি ঢাহিয়ে সে শুধা রাশি নৃত য়
অনৃত ভাজন। চন্দন চচ্চিত কায় সে শোভা কর্হিএ
কায় নীলকাণ্ঠে হীরক মীলন॥ কথন বনুন নাই
কথন পূলীন তীরে কথন বিশ্বন বৃন্দাবনে। কথন
কদম্ব মূলে কথন কালিন্দি কুল্লে কথন বা গিরি
গোবর্কানে॥ কথন নিকুঞ্জবনে লইয়ে শোপিনী
গনে সদা রাস হাস পরিহাস। বণিব দেসব কন্ত
পুরাণের মত যত রঁচিলাঁ ছাদশ্ব যাত্বা ব্যাস॥ শুর
প্রভু ঈ নিবাস এদিন দাসের আস বৈভব সহস্র লক্ষ
চাই। অত্যন্তে থেকে অন্তরে দেকোন। অন্তরাত্মে
অন্তে নেন ও চরণ পাই॥

ବ୍ରଜ ବନ୍ଦନା ।

ଚୌପର୍ଦୀ ।—ଏକ ବ୍ରଜ ନିରାକାରୀଃ ହିଲୀର ମାହିକ
ଆରୀଃ ବିଶ୍ଵଳଗ ମୂଳାଧାରୀଃ ଭୂତ ପାତ୍ରୀ ଭୁତେର ବିହିନ ।
ଯାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀ ସର୍ବଦେବୀ ଦେବମହୀ ଭୁବନଜନ ଆଶ୍ୟଃ
ଶୁଣମୟ ମଦା ପୁଣିତି ॥ ବିବର୍ଜିତ ବୃଦ୍ଧିତ୍ରୀମଃ ସର୍ବତ୍ର ମମ
ପ୍ରକାଶ ଅଞ୍ଜାନ ବରେନ ନାଶଃ କରୁଛିମ ଆଶ ବିମୋଚନ ।
ତୈତନ୍ୟ ଦିଦ୍ୟମାସତଃ କେବଳ ଅର୍ତ୍ତାହରଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ
ସର୍ବତ୍ର ବେଗାତ୍ମିତ ବେଦେର କଥନ । ଯମାଦ୍ଵାତ୍ରଜ୍ଞାନଶର୍ତ୍ତିଃ
ମୁଖିମର କହେ ଦୁଃଖିଃ ତବ ପାଦେ ଯାର ଭଣିଃ ଜୀବମୟକୁ ହୟ
ମେହି ତୁମ ! ନିଳୁଜ୍ଞାନ କଳାତ୍ମିହଃ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ କ୍ଷେତ୍ରପାଲିତଃ
ଦୁଃଖ ବେଦେନ ଗାତ୍ରିତଃ ହିତାହିତ ଜୀବନମରଣ ॥ ନଦିଶ୍ରୀ
ପୁରୀ ନାମି କିମ୍ବାର୍ତ୍ତିନି, ବୃଦ୍ଧି ଯୁଦ୍ଧିଃ ଅଭିଜ୍ଞାନଭତପଂକ୍ତି
ଦୂମାଧାର ଅବନାମ ହୟ । ମର୍ମ ବପୁ ରିପୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଷ୍ଟମ
ଧର୍ମତି ମଧେ ପଞ୍ଚଦଶେତ୍ରିଯ ରଙ୍ଗେ ବିଭଜେ ଲହିଯା ବ୍ରଜ
ହୟ ॥ ଆପାନି ଯନ୍ତ୍ର ହହିଯାଃ ଦେହ ଯତ୍ନାଦି ମୂର୍ଜିଯାଃ ନାନା
ମତ ଶ୍ରକାଶିଯା ତାହେ ମଦା ବାଢ଼ିଛେ ଉତ୍ତାମ । ଅଧିବଜ୍ଞ
ଅଧିଭୃତଃ ତୁମି ହିତ ବିପରୀତଃ କେବୁଝ ତ୍ରବାର୍ତ୍ତିତଃ ତୋ
ମାତେହି ଦକଳ ତ୍ରକାଶ ॥ ଅଞ୍ଜାନ ମୂଳ ହୱଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବ
କଣଃ ଚୈତନ୍ୟ କର ଥିଦାନଃ ସାକ୍ଷିକ୍ରପା ମକଳ ଅନ୍ତରେ । ତୁମି
ଧର୍ମପୁଣ୍ୟ କମ୍ମଃ ତୁମି ତ ଦୁର୍ବ୍ରକ୍ଷଃ ନାହିକ ମରଣଜନ୍ମଃ ତବ

অঘ্য' কি জ্ঞানিবে নরে ॥ তোমা বিনা অন্যকেন নিত্য
 রহে কদাচনঃ শবগ্রহ ত্রিভুবনঃ তুমি হে জীবন স্বাক্ষার ।
 ইরিহর ধ্রুপতিঃ তোমাতে ত্রিশূলেও পারিঃ সূজন
 সংহার হিতিঃ মানাজ্যেতি অংশ দে তোমার ॥ বকে
 দেব সাক্ষারঃ যোগী ঋষি সিঙ্ক আরঃ কিবা নর দুরাচর
 কীট পতঙ্গেতে সমস্তাব । এঙ্গত চয় অন্যঃ তোমা
 বিনা নাহি অন্যঃ জীবন ত্বুবন শৈবঃ মানুমাত্র তব
 আবির্ভাব ॥ ভূত্বি আশা অভিসম্মেঃ বন্ধ হয় অনা
 যামেঃ অহঙ্কার সহদোধেঃ কর্ম কৰ্মালে এত জীবণঃ
 ক র কঘ' কেবা করেঃ কেবা দুঃখি তেজাতহেঃ সৰ্ব
 জানে চরাচরেঃ সমুদ্রপ ব্যাপ্তি নিরঞ্জন ॥ অদার এই
 সংসারঃ দেহপাত্র সমাকারঃ এক বৃষ্ট হয়েছে হৃত
 পূর্ণ এভিন ত্বুবন । দর্য্যতে জয়লিঙ্গ ধিনিঃ শুধিতে শু
 তল তিনিঃ বেদের এইতো বাণীঃ মেই আহ্মা ব্ৰহ্ম
 তৃতীয়ে ॥ অন্তরে বাহির গতি ত্বুল নহে সুস্থ অতি
 দুর্লভ অন্ত আকৃতিঃ বন্ধ নহে সুন্তুল থগে । উচ্চিত
 মে আকাশঃ বাযুর সর্বত্র বাসঃ তথা আত্ম সুস্থ নাথঃ
 দীপ্তলিপ্ত রহে তেকারণে ॥ ক্ষেত্রে কঘ কলঃ মন
 কিবা আর ভাগঃ বিষাদে ভাব বিশালঃ অহঙ্কার আত্ম
 অভিমানে । এক বন্ধ দুয় নহেঃ দুর্কষ্টানে সম রহেঃ তত্ত

ଜ୍ଞାନିଗଣ କହେଣ ମୋତେ ଦେହେ ଜୀବେ ନାହିଁ ଜାନେ ॥ ଏକ
ସୁର୍ଯ୍ୟ ଗଗନେଟେ ଦୁଇ ନାହିଁ ଏଜଗତେ ଲକ୍ଷ କୃପ ସଲିମେଟେ
ଦେଖିଲେ ଦେଖିବେ ଲକ୍ଷ ଅର୍କ । ମକଳି ଅନିତ୍ୟ ତାହା
ଶ୍ରୀଚବିଷ୍ଵମୟ ଯାହାଙ୍କ ହେମକ୍ରପେ ଆଳ୍ମୁକ୍ତାହାଙ୍କ ଏତିକହେ
ନ ହିଇତେ ତର୍କ ॥ ତିନିତ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ନିର୍ବନ୍ଧ ଆଦି
ଅ ଲଙ୍ଘ ଯାହାର ପଦାରବିନ୍ଦ ବନ୍ଦଲେ ମବାର ଶ୍ରୀ ହେବ ।
ଆଁମ ଅତି ଅଭିଜନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵ ଜ୍ଞାନେତେ ବଧନଙ୍କ ମଞ୍ଚ ହରେ
ରିଣ୍ଟିଗ ଜନେ କୃପା କର କୃପାମୟ ॥

ବ୍ରଙ୍ଗଳେ କ ବର୍ଣ୍ଣନ ।

ଦି ର୍ଘଚୌପଦୀ ॥ କିବା ନମୋହର ଦେଖିତେ ମୁନ୍ଦରେ
ଶୋଭେ ବ୍ରଙ୍ଗପୂର୍ବ ସର୍ବଲୋକାପରେ । କନକ ରଚିତଙ୍କ ମୃତ୍ତି
କ ଶୋଭିତଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟୁଷ ପୁରିତଙ୍କ ହିର ସରୋବରେ ॥ କଞ୍ଚା କୁ
ତାରଙ୍କ କିବା ଶୋଭା ପାରଙ୍କ ଫଳଧରେ ଯାଇଥି ମୋକ୍ଷ
ଆଦି । ପତ୍ର ପୁଞ୍ଜତାରଙ୍କ ଭକ୍ତିଭ୍ରତ୍ତ ମାର କେହ ନ ହି
ଆରଙ୍କ ତାହାତେ ବିବାଦି ॥ ସଦା ହିର ଛାଯାଙ୍କ ଶୁଙ୍କ ବରେ
କାଯାଙ୍କ ଦୂରେ ଯାଇ ମାଯା ମେତକ ପରଶ୍ରୀ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳକ୍ଷୟଙ୍କ
ତଥାଯ ନା ହୟ ସଦା ପୁର୍ଣ୍ଣ ରରଙ୍କ ଶରଦେର ଶଶା ॥ ଶିତ
ଉତ୍ସୁକାଳଙ୍କ ବରଷାର କାଳଙ୍କ ତାହାଦେର କାଳଙ୍କ ମେ କାଳ
ବନ୍ଧୁ । ମତ୍ୟ ମେ ନଗରଙ୍କ ଅଜର ଅମରଙ୍କ ଶୋକଦି ବି

କାର. ନହେ ବଲ୍ବବଂଶ ॥ ତଥାଜ୍ଞାନନଦୀଃ ବହେ ନିରବଧି
 ହଂସ ଶୁଣନିଧି କେଳି କରେ ତାତେ । ମେ ପରମ ହଂସ,
 ନାହିଁ ତାର ଧୂଂସ ଜୀବ ଯାର ଅଂଶ ସର୍ବଭୂତେ ହିତେ ॥
 ବ୍ରଙ୍ଗାବ୍ରଙ୍ଗଗୁଡ୍ଟ ହେଲ ହଂସାବଢ଼ ନା ଜାନେ ନିର୍ଢି ଗୁଡ୍ଟ
 ଦୁରାଚାରେ । ସଦାଇ ଆନନ୍ଦ ପାରିଜୀତ ଗନ୍ଧ ବହେ ଗନ୍ଧର
 ମଲଯ ସମୀରେ ॥ ତାଜି ତ୍ରିଭ୍ୱନ ହରିର ରନ୍ଧନ ରହେ
 ସର୍ବକଷଣ ହିରଭାବେ ତଥା । ଧରି ଫୁଲବାଣ ମେହ ଫୁଲ
 ବାଣ କରରେ ମନ୍ଦାନ ହାନେ ଶକ୍ତି ଯଥା ॥ କୋକିଲେ
 କୁହରେ ଭୁଗରଣ୍ଡରେ ବିରୋଗୀ ଶିହରେ ଚମକିତ ମତି ।
 ଅକୁଳ ମୁକୁଳ ନାନାଜୀତି ଫୁଲ ଦେଖି ଅଲିଙ୍ଗଳ ବ୍ୟାକୁ
 ଲିତ ଅତି ॥ ନାହିଁ ଦୁଃଖ ଶୋକ ମୁଖ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ
 ଜିନିଯା ଗୋଲକ ଅତି ମନୋରମ । ଅତୁଳ୍ୟ ଶୋଭାଯ
 ଶୋଭିଛ ତଥାଯ ରତ୍ନବଦୀ ତାଯ ନିରୁପମତ୍ରମ ॥ କମଳ
 ଆସନ ତାହାତେ ଆସନ ବାରେ ମୁଖୋତ୍ତମ ବିଦ୍ୟା ମର
 ବୁତୀ । ଈନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଯମ ବାୟୁ ଆଦିତ୍ରମ କରରେ ବିଶ୍ଵ ମ
 ହରସିତେ ଅତି ॥ ଅକେବୁନ୍ଦାଳ ଦୁର୍ଗପୁର ବଲ ବିଦ୍ୟା
 ମକଳେ ଦେବଦଳେ ପର୍ବତ । ଉତ୍ତାର ହିମୟ କ୍ଷରକ ଅଗ୍ନି
 ମିଳ ବିଦ୍ୟାଧର ଏକମାଦି ମର୍ବ ॥ ପଞ୍ଚମ ଦିକରେ
 ବୈସେ ଆନନ୍ଦତେ ଧ୍ୟାନମହିତ ତ୍ରଙ୍ଗ ଝାପିଗଣ । କରେ
 ବେଦ ଧୂନି ସଦା ର୍ବାତ୍ମବାଣୀ ଶୁଣି ପ୍ରଭୁରେ ନ ଆନନ୍ଦ

६

মগন ॥ সাধুপুঞ্জ সবে আনন্দে রহিবে ভূষিণি শান্তি
পাবে কহ আরবার । দক্ষিণে পিতৃরঃ বৈসে নিরস্তর
যমআদি পর অপর তাহার ॥ অধাৰকপে তৃপ্তি নাহি
পর আপ্তি আহা স্বধা ব্যাপ্তি অপর্যাপ্তি রসে । সকলে
আনন্দে বিধিপদমন্ত্রে, নত শিরে বস্তে ভক্তিৰ আ
বেশে ॥ নাহি অন্য কথা যাকৱ বিধাতা তোমা
বিনা বৃথা সংসার সকল । তব আজ্ঞাবহ ভুঁড়ি নিশা
অহ তবে যে উৎসাহ মায়া মোহ বল ॥ অক্ষ দৃতগণ
কৱিছে ভূমণ কৱিতে পালন যে আদেশ হয় । অদ্বার
দভায় এমত সময় আগমন হয় দেব গৃতুঁড়ীয় ॥ দেখি
পাঞ্চবোনি সন্তুমে তখনি উঁচু আপনি সভাতে
দাঙ্গায় । হৱিষিত হয়ে বিধি পাদ্য ঘৱে পাদ পঙ্কা
লিয়ে আসনে বসায় ॥ করে দৃত কান গুৱাচ ন ম
দেখিতে সুঠাম বিদ্যাধর জাত । বিধি তারে বাল
অত যাহ চলে আন গিয়ে তলে পুল্প পাৰিঙ্গাত ॥
শুনি সেই কথা নোঁয়াইয়ে গাথা চলিলেৰ নথা মেই
পুল্পবন । শ্রীশ্যামাচরণ কৱিছে বালগ কৱিলে গমন
হবে অঘটন ॥

ଶ୍ରୀମଦୁଗ୍ରାମ ॥
ଶରଣ ।

ଗୁଷ୍ଠାରାତ୍ରଃ ॥

ପୁରବାଚେର ଉପର ବ୍ରକ୍ଷାର ଅଭିଶାପ ॥

ପର୍ଯ୍ୟାର ॥ ପାଇୟା ବିଧିର ଆଜ୍ଞା ବିଦ୍ୟାଧର ସୁତ ।
ପବନ ଗମନେ ଧାର ହୟେ ହ୍ୟୁତ ॥ ପଥାଗଥ ନାହିଁ
ଚାହେ ଚଲେ ଭ୍ରତଗତି । ଦେଖେ ପୁଣ୍ୟ ପାରିଜାତ ଗନ୍ଧ
ବହେ ଅଭି ॥ କିବବ କୁମୁଦ ଶୋଭା ଆଭା ଜବ । ଜିନି ।
କେଶର କନକ ଦାମ ହେନ ଦିନମନି ॥ ମବୁନନ୍ଦ ଅସମ୍ଭବ ମଦା
ସୁଧାକରେ । ସୁଗେ ତାପ ପାପ ନାଶେ ବିମଳ ଅନ୍ତର ॥
ତାର ସୁନ ଲାଗେ ସେଇ ମେହି ଭାଗ୍ୟବାନ । ଅଜର ଶାରୀର
ହୟ ମହା ବଲବାନ ॥ ମଦନେର କୁଳ ଧନୁ ଅନ୍ୟ ଫୁଲ ନାହିଁ ।
ପାରିଜାତମୟ ହୟ ଏହିତୋ ଗିର୍ଚନ୍ତର ॥ ବ୍ୟାପିଙ୍ଗା ବୋଧନ
ଚାରି ଯାର ଗନ୍ଧ ଚଲେ । ଯାହାର ଶୌରତେ ବୋଧିଦିନ ଆଁଥି
ମେଲେ ॥ ବିରହିର ବିଦ୍ୟମ ବିନମ ଜାଲ । ମାରେ ମରେ
ଜରେ ବପୁ ଅବପୁଃ ବିଶାଲ ॥ ରାଶିର ପ୍ରକୃତି ତଥା
ପୁଣ୍ୟାଶ । ବାହ୍ୟେର ଦୂତ କରିଛେ ଚରଣ ॥ କୁଳିତେ
ଶକୁଳ ଫଳ ସୁରେ ଜୁରେ କାଯା । ନରିନ ପାଦ ବୃକ୍ଷ ମଦା
ହିର ଛାଯା ॥ କୋକିଲ ଭୁଗରଗଣ ମଦା ନୃତ୍ୟ କରେ ।
ଶୁଣ ଧୂନି ପୁରବାଚ ମଦମେ ଶିହରେ ॥ ମଲନ ନଗୀର

হির বহে সদা কাল। ভাব দত্ত বিপরীত বুরি
হয় কাল॥ হইল অধৈর্য বপু রিপু বলবৎ। হারা
ইল জ্ঞান কামে হইয়া উন্মু-॥ পুস্প সাজি ফেলি
ভূমে চৌদিগে নিহারে। দেখে এক নারী সুন করে
সরে বরে॥ বদন শরদ শশি হাসি জ্যোৎস্না সন।
গঙ্গন গঙ্গন অঁথি অপাঙ্গ বিষম॥ মান্ত্রিতি তাহার
নাম উর্বশীর সুত। তারে নৌরে ধরে দিয়ে কামে
ব্যাঙ্গলিত॥ পুরুবাচে দেখি রামা বাত্তলের প্রায়।
কুল মান রুক্ষা হেতু পলাইয়া যায়॥ দৃত বলে তুমি
গেলেনা বঁচিব আমি। আলিঙ্গন দিয়া প্রাণ রক্ষা
কর তুনি॥ বিলম্ব না মহে হয় সংশয় জীবন। এত
বলি বলে ধরি করে আলিঙ্গন॥ অধরে অধর দিয়া
করয়ে চুন। লাজে অধোমুখী ধনী মলিন বদন॥
পুরুবাচ এক মনে করিছে রমণ। ক্ষণে : বিলম্বে
কম্ব হৈল সম্প্রয়ণ॥ যান্ত্রিক হইয়া কয়ে দিলেন
আছতি। তবেতো মদন বাণে পাইল নিষ্কৃতি॥
চেতন পাইয়া তবে মান্ত্রিতরে কয়। তোমার কারণ
মম প্রাণ রক্ষা হয়॥ অভিমান ত্যজ ধনী ন হও
উদাস। আমি এজন্মের মত হৈনু তব দাস॥ তব
আজ্ঞাবহ অকর্মিশ আমি রব। যে আজ্ঞা করিবে যবে
তথ্যন পালিব॥ এতবলি কঁহৈতে মাণিকের হার।
অতুল্য অগুল্য ধন গলে দিল তার॥ হার পেষে

ତୁଟ୍ଟ ହେଁ ଦେ, କୁରୈ ଗମନ । ତାର ପର ପୁରୁଷାଚ ଭାବେ
ମନେଗନ ॥ କି କର୍ଯ୍ୟ କରିବୁ ବଳ କାର ହାୟ ॥ କେମନେ
ଦେଖାବ ମୁଖ ବ୍ରଜକିରଣ ସଭାଯ ॥ ଦୁକଳ ଅନ୍ତର ଯାମି ଚିତ୍ର
ଗାମି ବିଧି । କହିତେ ନାରିବ ମିଥ୍ୟା ହବ ଅପରାଧ ॥
ହିଂଲ ପ୍ରହର ଦୁଇ ଆସିଯାଛି ବାନ । କି ହିବେ କି
କରିବ ଭାବେ ମନେ ॥ ଏଥାମେ ବିରିଝିତାର ଆସାର
ଆଶାଯ । ଏହର ପର୍ଯ୍ୟ ମଦଶିବେରେ ବସାଯ ॥ ପରେ
ନା ପାଇୟା କୁଳ ଶୋକାବୁଲ ହେଁ । ଆପଣି ଆନନ୍ଦ
ବ୍ରଜା କୁଞ୍ଚିତ ତୁଲିଯ ॥ ଦେଖିଲ ନୟମେ କର୍ଯ୍ୟ ପାପି
ଦୂରାଚାର । ଥରଇ କଂପେ ଅଛି କ୍ରୋଧରେ ବ୍ରଜକାର ॥ ଆ
ସିଯା ଶିବେର ପୁଞ୍ଜା କରି ଶଙ୍କାଣ ତତ୍ତ୍ଵ କଥା ଶିବ
ମଞ୍ଜେ ହୟ କତକ୍ଷଣ ॥ ତାର ପରେ ମିଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଗେଲ ଦେବ
ଗଣେ । ନିଜାଙ୍ଗ ଲୟେ ବ୍ରଜା ଭାବେ ମନେ ॥ ହେଲକାଳେ
ପୁଅ ଲୟେ ଆଇଲ ମେଜନ । ଦେଖେ କ୍ରୋଧେ କାହି ବିଧି
ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ॥ ବ୍ରଜମୋକ୍ଷେ ଥାକି କୁରି ପୁଣ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ।
ଏହାନ ଥାକିତେ ତୁମି ଯୋଗ୍ୟ ନହ ଆର ॥ ମର୍ତ୍ତେ
ମନ୍ତ୍ର ହେଁ ଗିଯେ କର ଏବ୍ୟଭାର । ଦେବ ଦେହ ଛାଡ଼ି
ହୁଏ ନରେର ଆକାର ॥ ଶ୍ରୀନିଶ୍ଚାପ ମୁନମୃତାପ ପେଯେ ଦୃତ
କଯ । ଲଘୁଦୋଷେ ଶୁରୁଦୁଃଖ କେନ ମହାଶାର ॥ କହୁରେ କେ
ମନେ କାଳେ କର ମମ୍ପରଣ । ଦୟା ନାହିଁ ଚିତ୍ତେ ବଲେ
କରିଯେ ରୋଦନ ॥ ନାନାବିଧ କୁତ୍ତି କରେ ଧାର ରାଜ୍ଞି
.ପାଇ । କିଞ୍ଚିତ କହିଛେ ଶ୍ରୀମ ବରଣୀ ଭାଷାଯ ॥

ପୁରବାଚେର ତବ ଶୁଦ୍ଧିଦେହ ପଞ୍ଚ ।

ଲୟୁତ୍ରିଷ୍ଟି ॥—ବିଧାତାର ବାଣିଃ ପୁରବାଚ ଶୁନିଃ
ଶ୍ରମାଦ ଗଣିଛେ ମନେ । ଅଖଣ୍ଡ କଥନଃ ବିଧିର ବଚନଃ
ଜାନେ ଜନେ ତ୍ରିଭୁବନେ ॥ କିକପେ ଉଦ୍‌ବ୍ରାଂତିରେ ଆମ ର
ଆରବାର କତ ଦିନେ । ଯେତେ ମତ୍ୟଲୋକଃ ହୟ ବହୁ
ଶୋକଃ ଏ ଆଜ୍ଞା କର କେନନେ ॥ ତୁମି ବିଶ୍ଵପିତାଃ
ଆଖ୍ୟାତି ବିଧାତାଃ ସନ୍ତାନ ତବ ସଂଦାର । ନୀଚ ଉଚ୍ଛ୍ଵ
ଜୀବଃ ତୋମାତେ ପ୍ରଭବଃ ତୁମି ବିଶ୍ଵ ଶୂଳଧାର ॥ ଅକୃତି
ସନ୍ତାନଃ ଆମି ହତଜ୍ଞାନଃ କୁପା । ମରି କର ଦାର୍ମ । ହରିଯେ
ବିବାଦଃ ଏକି ପରମାଦଃ ଶୁନିଯା କିମିପିଛେ ପ୍ରାଣ ॥ ତ୍ୟଜ
ପିତା ରୋଷଃ ତମରେର ଦୋଷଃ ଜନକ ନାତିକ ଧରେ ।
ତାହାତେ ବିଧାତାଃ ଭୁକ୍ତି ତବ କଥାଃ ବୃଥା ଦୋଷ ଦେହ
ମୋରେ ॥ ତୋମାର ବଚନଃ ଲଙ୍ଘାଟ ଲିଖନଃ ପ୍ରାରଦ୍ଧ ଯାହାରେ
ବଲେ । ପ୍ରାଥମିକ ଯୋଗେଃ ଭାଲ ମନ୍ଦ ଭୋକୋଃ ସର୍ଗ ମତ୍ୟ
ରୁଗ୍ରାତଲେ ॥ ବୃଥା ଅଭିମାନଃ ମକଳେ ଅଜ୍ଞାନଃ କାର ବା
ପ୍ରଭୂତ ଆଛେ । ଭାଲମନ୍ଦ ସତଃ ତୋମାର କହତଃ ଫଳାଫଳ
ଆଗେ ପିଛେ ॥ କାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ଶୁନ ହେ ଗୋଦାହିଁ
ସବ ତବ ଆଜ୍ଞା ବହେ । ତୋମାର ଲିଖନଃ ହବେ ଏ ସଟନଃ
କାନ୍ଦିତେବ କହେ ॥ ସେ କମ୍ବ ସେ କରେଃ ତବ ଲିପି
ବରେଃ କିବୀ ଭାଲ ଆର ମନ୍ଦ । ସଜ୍ଜ ଦାନ ଶର୍ମଃ ଆର
ପାପକର୍ମଃ ମେ ସବ ତବ ନିର୍ଦ୍ଧକ ॥ ତୋମା ଛାଡ଼ା ଗତିଃ
ନାହିଁ ପ୍ରଜ୍ଞାପାତିଃ ତୁମି ଗତି ମତି ଜୀବେ । ଅଭିମାନ

আরঃ কামাদি বিকারঃ তোমার আঙ্গা সন্তবে ॥ তাহে
মহামারেঃ কে রহিতে পারেঃ জান হে আপনি তত ।
সুর পুরহরেঃ শুন্ধনা হরেঃ সুরে হইয়ে গত ॥ শিশ
কোপাশণেঃ দহিল মদনেঃ তবু মনে কামের ঝুঁট ।
হৈর শশধরেঃ পুরুপত্তি হরেঃ আছেন কলন গুচ্ছ ॥
মদনের শুণৎ তুমি ভাল জানঃ কন্যায় আসক্তন ।
দেখ সেইদোষেঃ ত্রিলোচন রোহেঃ ছিঞ্চিল তব বদন ॥
কামের আশুণ্ণেঃ পোড়ে ঝথিগণেঃ এড়াইতে কেবা
পারে । আমি শুন্দ্রভায়ঃ কি করিব হায়ঃ কেন কোপ
কর মোরে ॥ শুন্মিম্বা স্বরূপ সরোজ নন্দনঃ বলে ত্ৰজ
সূত ভয় । আমার বচনঃ না হবে লঙ্ঘনঃ রূপ এই
নিশ্চয় ॥ গিয়া মহ্যপুরঃ হবে রাজে স্বরঃ করিবে
আমার পুঁজা । পশ্চিম ভাজনঃ পাবে সন্তানুনঃ ক্ষিতি
মধ্যে মহাতেজ ॥ বিহু কলাস্তরেঃ পুন ব্ৰহ্মপুরেঃ
আনিব শাপান্ত পরে । না করো রোদনঃ শুন্মুর
নন্দনঃ দৈবেতে সকল করে ॥ আমার বচনঃ অখণ্ড
কথনঃ যাও বাঢ়া ভূমিতলে । করিব করুণাঃ পূরবে
বাসনাঃ আগদে না রও ভুলে ॥ কহিতেৰ পড়ে
আচঢ়িতেঃ ব্ৰহ্মার সাক্ষাতে কায়া । দেখি বিধি পুনঃ
হন মৌন মনঃ বাঢ়িল মায়ার মায়া ॥ করে সে জীবনঃ
ভূবন ভূগুণঃ অন্ধেষণ লল স্থান । ভূ মন্তেৰ পুন রিখ
• বৈতেঃ নবৰ্ষীপে বাচ যন ॥ শ্রয়ন্মুর চুবলঃ কৃতিঃ

ଧାରଣଃ ହଦିପଞ୍ଚ ଶତଦଳେ । କରିଲ ରଚନଃ ଶ୍ରୀଶ୍ରମାଚରଣ ।
କୌଣସିକ ବିଲାସ ଛଲେ ॥

ରାଜୀ ବୃଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତଃ ।

ପଯାର । ନରତ୍ରେ ତାହାର ଜ୍ୟୋତି କରିଯିବ ଭୁମଣ ।
ମଦୀଯ । ନାହେ ଗିଯ । ଉତ୍ତର ତଥନ ॥ ଦେଖେ ରାଜୀ
ଭାବ୍ୟର ପୁଣ୍ୟବାନ ଅଟି । କୁଳ ଶୀଳେ ଧନେ ମାନେ
ନେ ଧଜାପାତ ॥ ଜାତିତେ ଭ୍ରାନ୍ତିନୂପ ତାଙ୍କ ଗୋଟୀ
ପାତ । ମୁଦରେ ମୋହାଣ ଯେଣ ଏକବେ ବସତି ॥ ଧନଦ
ମନ୍ଦିର ଧନ ରାଜ୍ୟ ବହୁ ଦୂର । ହସ୍ତ ହର୍ଷ ଗାତି ଉଷ୍ଟୁ ଥଚର
ଅତ୍ୟନ୍ତ ॥ କିମି ଦେଇନ ଦୃଢ଼ୁଳୁ ଜ୍ଞାତିଜନ । ବହୁ
ପ୍ରରିବ ର ଭୂପ କାରନ ପାଲନ ॥ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ମୂଳ୍ୟ ଦେବ
ନିଷ୍ଠ ଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ । ମଦା ମତ୍ୟବାଦୀ ଧିର ଦେବଅନୁରକ୍ତ ॥
ଅପେକ୍ଷ ଶୁଣି ଧରି ନାମ ରସ୍ତୁରାମ । ସଥାଯୋଗ୍ୟ ରାଗି
ତୁର ଆସୁମୟୀ ନାମ ॥ ନା ଛିଲ ମନ୍ତ୍ରି ଆର ବିହିର
ମନ୍ତ୍ରାନ । ମେଇ ଦିନ ବ୍ରାଜରାଗି କରେ ଝକୁମାନ ॥ ପୁରବାଚ
ମନେ ଜାନି ଉତ୍ତମ ଆଧାର । ବାୟୁକୁପେ ଗତ୍ରେ ତାର ହଇଲ
ମନ୍ତର ॥ ଦିନେଇ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଶୁକ୍ଳ ଶଶି ଯେନ । ଥରମ
କଳି ଗତ୍ର ରହେ ଏକ ଦିନ ॥ ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିବସାବଧି ପଞ୍ଚମ
ବାସର । ବୁଦ୍ଧ ଆକାର ଗତ୍ରେ ବାସ ନରହର ॥ ଜରାୟ
ଜନନୀ ଗତ୍ରେ ହଇଯେ ବେଷ୍ଟନ । କୁଳାଳ ଚତ୍ରେ ନ୍ୟାୟ କ
ରେନ ଭୁଗନ ॥ ମନ୍ତ୍ରମ ଦିବସ ପର ଏକ ପକ୍ଷ ଆର ।

ମାଂସପିଣ୍ଡ ନାମେ 'ଗତ୍ର' ବାସ ହୁଯ ତାର ॥ ପରେ ପଞ୍ଚ
ବିଂଶତି ବାସର ମାସ ବିଧି । ଅଙ୍ଗୁର ଗତ୍ରରେ ବାସ କରେ
ଶୁଣନିଧି ॥ ସେଇକାଳେ ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗ ହୁଏତେ ଗଠନ । ଶି
ରଙ୍ଗଙ୍କ ଗଲା ପୃଷ୍ଠ ଉଦ୍ର ଗନ୍ଧ ॥ ଏକ ମାସାବଧି ଦୁଇ
ମାସ ଗଣନାର । ଇତ୍ତପଦ ପାଞ୍ଚ ଆଦି ବିଧି ଦେନ ତାଯ ॥
କିନ୍ତୁ ଅସଂକ୍ଷିତ ରତେ ପ୍ରାଣେର ବିହୀନେ । ଅବସର ଅଷ୍ଟ
ଅଙ୍ଗ ହୁଯ ମାସ ତିମେ ॥ ଚତୁର୍ଥ ମାସେତେ ହୁଯ ଶକଳ
ଅଙ୍ଗୁଲୀ । ଜୀବେର ସଫାର ଦେହେ ସଂକ୍ଷିତ ସକଳି ॥ ନାଶାନନ
ଶୁଦ୍ଧଶ୍ରୋଗୀ ଚକ୍ରଶ୍ରୋତ୍ର ଆଦି । ପଥର ମାସେତେ ତାହା
କଲେ ଗଠେ ବିଧି ॥ ତୟ ମାସେ ନାଭି ଲିଙ୍ଗ କରେର ଗୁର ।
ବିରଲେ ଗଡ଼ିଲ ବିଧି ଅତି ମନୋହର । ସନ୍ତମ ମାସେତେ
କେଶ ଗଠେ ପ୍ରଜ୍ଞାପତି । ଆଟ ମାସେ ଲେଖେ ରୋଗ ହଇଲ
ଆକୃତି । ନର ମାସେ ଚେତ ହୁଯ ମୁଖ ଦୁଃଖ ଜ୍ଵାନ । ମାତ୍ର
ଭକ୍ତ ଅଭ୍ୟରନ କରେ ଆସ୍ଵାଦନ ॥ ଦଶ ମାସ ଦଶ ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଯବେ ହୁଯ । ଆନିଲ ସୁତିକା ବାୟୁ ସେଇ ସେ ସମୟ ॥ ସେଇ
ସୁତିକା ବାୟୁ ଅତି ଦୟାବାନ । ଅମର ବେଦନେ ରାଣୀ
କରେ ଆନନ୍ଦାନ ॥ ହରି ପଦ ମୂରିମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସୁତ ।
ଭୂମିଷ୍ଠ ହଇଲ ଅଙ୍ଗେ ଶୋଣିତ ବେତି ॥ ହଲ ହଲୀ
କୁଳାଚାଲୀ ହୁଯ ମହୋତ୍ସବ । ଗ୍ରାମବାସି ଆସି କରେ
ଜର୍ବର ରବ ॥ ଦ୍ଵିଜ ଶ୍ରୀମ ବଲେ ପରେ ଶୁନଇ ରାଗ ।
ବ୍ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ କରିଲ ଧାରଣ ॥

ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ବାଲ୍ୟ ଲୀଜା ।

ତ୍ରିପଦୀ ॥—ଭୂମିଷ୍ଠ ହଇଲ ସୁତଃ ସର୍ବ ସୁଲକ୍ଷଣ୍ୟତଃ ଶଶୀ
ସମ ଅଞ୍ଜଳି କିରଣ । ବଦନ ସରୋଜ ଯିନିଃ ଦିବ୍ୟ ପାଣି
ଦୁଇ ଥାନିଃ ଅଁଗି ତାହେ ଖଣ୍ଡନ ଗଞ୍ଜନ ॥ କମ୍ପୋଲ ଚିବୁକ
ଭଲଃ ବିଧାତା ଗଡ଼ିଲ ଭାଲଃ ଏଷ୍ଟାଧର ନିନ୍ଦ୍ରା ସମାନ ।
ଥଗଓଟ୍ଟାସମନାଶଃ ଆଧ୍ୟ ମିଷ୍ଟ ଭାୟଃ କର୍ଣ୍ଣୁଗୁ କୁମଦ
ବାଖାନ ॥ ମନୋହର କଟା ତାରଃ ଡମ୍ବୁ ସମ ଆକାରଃ
ନାଭିମୁଧା କୁପ ଅନୁମାନି । ରହ୍ମାତର ସମ ଉରୁଃ ସକଳ
ଗଠମଟାରୁଃ ବାଲକେର କତବା ବାଖାନି ॥ କେଶ ବେଶ ହିନ
ଦଙ୍ଗେ ଭୁଆଦି ହୟ ଅଛେ ଦେଶବ ବିହିନ ମହିପାଲେ ।
ବର୍ଣନା ନାକରି ଆରଃ ଶିଶ୍ରୁତବାଧେ ରକ୍ତାକାର । ଶାଂସର୍ପାଣ୍ଡ
ସମ ଶିଶ୍ରୁତକାଲେ ॥ ବାସରେ କପ ବର୍ଣନା ପତିନିନ୍ଦା
ଆଗେ ଜାନା ଯାବେ ଇଥେ ହଇଲ ସ୍ଵକିଂ । ଦେଖିଯା
ପୁଣ୍ୟରକ୍ଷପ ପୁଲକେ ପୂରିତ ଭୂପ ଆନନ୍ଦେତେ ପୂର
ନିଜଚିଂ ॥ ମଦନ ଜିନିଯା କଶ ତାହାର କାରଣ ନୂପ
ନାମ ତାର ରାଖେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର । ସେ ହେବେଛେ ମେ ମାଧ୍ୟରି
ତାର ଯାଇ ବଲିହାରି ମେ ନାହି ଦେଖିତେ ଚାହେ ଚନ୍ଦ୍ର ॥
ନାନାଥନ ନାନାଜନେ ଦାନ କରେ ହକ୍ଟମନେ ଶିଶ୍ରୁତ କଲ୍ୟମଣେ
ବିଜରାଯ । ହଜାହଲୀ ଜରରବ ବେଇ ପ୍ରଥା ଆଜେ ମର
ମହାଜନଗଣେର ପହାଯ ॥ ଘେଟେରୀ ସତୀର ପୁଜା ଆଟ
କୌଡ଼େ କରେ ରାଜା ଥିଇ କଡ଼ି ମୋହର ଛଡ଼ାଯ । ଗୁହ
ମୁଦ୍ରମଜାନି ଛୟମାଦେ ନୂପରମଣି ଅମ ସୁତେର ବଦନେ

ଛୋଯାଇ ॥ ଶୁଣୁଚନ୍ଦ୍ର ସମ କାର୍ଯ୍ୟ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି ପାଇ
ପଞ୍ଚମ ବଂସରାଜ୍ୟ କରେ । ହର୍ବିତ ରାଜୀ ହେଉ ଶୁଭ
ଲୁଙ୍ଗ ଯୋଗ ପୋଯେ ଥିବା ଦାନ କରେ ତାର କରେ ॥ ବାଲକ
ଚତୁର ହେଉ ସାମାଜିକ ବାଲକ ନର ଶାପଭୁଷ୍ଟ ମହିତେ
ମୋହିତ । ନାନାବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ ବେଦେ ହିଲ ପରାୟଣ
କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପରମ ପଣ୍ଡିତ ॥ ଶୁଦ୍ଧାଦିନ ମିଷ୍ଟଭାବି ମୁମ୍ଭ
ଧୂର ମୃଦୁହାସି ଧର୍ମ ମତ ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ । ଉପନିଷାଦ
ନାଦି କରଣ ଚୂଡ଼ାଆଦି ପ୍ରକରଣ ସମାଧିଲ ସେନବ ରାଜନୀ ॥
ଉପଯୁକ୍ତ ଦେଖିକାଳ ଚିତ୍ତାଧ୍ୟୁକ୍ତ ମହିପାଳ ରିଜ ପୁଣ୍ୟ
ବିବାହ କାରଣ । ରାଜନାଟ ରାଜପାଟ ଦେଶେ ଯାଇ ଭାଟ
କରିବେ କନ୍ୟାର ଅନ୍ଧେରଣ ॥ ନାନାହାନେ ଦୂତଗଣ କରିବେ
ବହୁ ଭୂମଣ ପରେ କନ୍ୟା ମିଲାଇଲା ବିଧି । ବାଦୁଲେ
ଗ୍ରାମରେ ଧାମ ରାମବୃକ୍ଷ ଦ୍ଵିଜ ନାମ ପଦ୍ମାନାମେ ତୁମ୍ଭ
କନ୍ୟା ନିଧି । ରତି ଜିନି କପବତୀ ଶ୍ରୀରାବତୀ ଦମଜେନ୍ଦ୍ରତି
ମାତ୍ରି ଅତିରତି ନିଷ୍ଠାମନ । ବୟସ ଅତୀତ ଦଶ ମାତ୍ର
ଯୋଗ ଭାବ ଦଶ ମିତ୍ର ବେଦ ତତ୍ତ୍ଵାତେ ହଟନ ॥ ସମ୍ପଦକା
ନାହିଁ ପାଇ ରାଜଯୋଟିକ ମିଲେ ତୁମ୍ଭ ଅରି ସତ୍ୟାଙ୍କର
ବିହୀନ । ପୁଣ୍ୟର ବିବାହ ଲାଗି ହେଁ ରାଜୀ ଅନୁରାଗୀ
ଦେଶେ କରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ॥ ବିବାହ ଦୁଃଖ ହତ କରେ
ରାଜୀ ନାନାମତ ରୋଷନାହିଁ ନାହିଁ ପରିମାଣ । କୃତିମ
ପର୍ବତ କରେ କାଗଜେତେ ରଙ୍ଗ ଭରେ ଆର କରେ ବିବିଧ
ଶତଧୀନ ॥ ମୟୁର ପଂକ୍ଷି ତଙ୍କାନାମା କତବା କହିବ ଦୀମା

ଅନେକ ଲହିଲୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦେଶୀଳ । ବାଦ୍ୟକର୍ମ ଆମାଜାତି ସହସ
ଦେଖାଇ ମାଥି କତ ଶତ ଚଲେ ରାଜୁଦଳ ॥ ଅଭାତ୍ର
ମୁହଁଦଗଣ ମନ୍ତ୍ରେଲୟେ ଦିଙ୍ଗଗଣ ଚଲିଲେନ ବାଦୁଲେ ନ୍ଯାରେ ।
ଡକ୍ଷା ବାଜେ ମାରିବ ଆଶା ଦେଟା ଚେଲେ ଦାରି ନକିବ
କୁକରେ ଉଚ୍ଛେଷ୍ଟରେ ॥ କ୍ରମେ ୨ ଅତିକ୍ରମ ପଥ ତାହାଦେଇ
ହୟ ଶେଷେ ଦେଖା କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତ୍ତୁମନେ । ଅଭ୍ୟାସନା କରେ ଦିନ
ଆଇମ ହେ ମହାରାଜ ଚଲଇ ଆମାର ମଦନେ ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାତ୍ରରଙ୍ଗ
ଦିନ୍ଜ ଶ୍ରୀମାପଦ ସରମିଳ ହାତିପତ୍ରେ କରିଯା ଧାରଣ ।
ମୁମିକରଙ୍ଗନ ଆସେ ନବରମ ପରକାଶେ ତ୍ରିପଦୀତେ କ
ରିଲ ରୁଚନ ॥

ରାଜାର ବିବାହ ।

ପୟାର ॥ ରାଜାରେ ଦେଖିଯା ଦିନ ହୟ ହରସିତ ।
ଆପନଭବନେ ଲୟେ ଚଲିଲ ଦୁରିତ ॥ ବନ୍ଦୀଯ ମକଳ ଜନନ
ଯଥା ଯୋଗ୍ୟ ହାନେ । ଜମତାରେ ଲୟେ ଯାଯ ପରେ
ମଞ୍ଚ ଦାନେ ॥ ବେଦେର ବିହିତ ନୀତି ଯେ ରୀତି ଚଲନ ॥
ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ର ନାହେ ତାହା କରିଲ ପୂରଣ ॥ ପରେ ଶ୍ରୀ ଆଚାର
ତରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନିଯେ । ଯାଯ ମବେ ଅଚ୍ଛପୁର ହଲାଇଲି
ଦିଯେ ॥ ଗୋମୁଠେ ଢାକିଯା ପିଡ଼ା ଆଲିଶନା ତାଯ ।
ବରପାତ୍ର ରାଯ ଗିଯା ତାହାତେ ଦାଢ଼ାଯ ॥ ମହୀସୁଧ ଏହି
ଛଲେ ଅଞ୍ଜିତେ ହୋଇଯା । ଧୂନ୍ତରେ ଜୁଲିଯା ଦୀପ ବରେରେ
ଦେଖାଯ ॥ ମୋନାମୁନି ବେଁଧେ ଦିଲ କନ୍ୟାର ଗଲାଯ ।

মানাশুণ্ড অব্য, রাঁখে বরণ ডালায় ॥ আপাদ মন্তক
মাপি সূত্র পরিমাণ । ত্রাঙ্গণী বরণ করি সপ্তপাক যন
পরে গাঁটিছড়া বান্দি বসিল বাসরে । নারীগণ আসি
তথা পরিহাস করে ॥ কেহ কহে কোথা থাক আঁর
মাংগর । কেহ বলে চায়ে দেখ এই যেন চোর ॥ কেহ বলে
ভূপতি পঞ্চারে কোলে কর । কেহ বলে রাজাটির
কঠিন অন্তর ॥ কোন জন বলে গীত গাহ হে রাজন ।
কেহ হাসি কর্ণে কর দিতেছে তখন ॥ এইমতে কত
কহে কি কহিব আর । কহিতে না পারি পুঁথি বাড়িছে
আমার ॥ পরে গুমবাসি আসি পড়সিনাগরী । অন
ঙ্গে অবশ হয় কৃষ্ণচন্দ্ৰ হেরি ॥ অপৰ্কপ রাজৰূপ কাণ
কুপ প্রায় । হেরিয়া রমণীগণ ধৈরঘ হারায় ॥ বিরহ
বিভোর হয়ে যত নারীগণ । খেদ ছাল করে তারাকৃপের
বর্ণনা সেইতো বিরহ সিক্ষু কে বর্ণিতে পারে । কিঞ্চিং
কহিছে শ্যাম সাধ্যানুসারে ॥

স্ত্রীগণের বিরহ ও রাজার রূপ বর্ণন ।

চৌপদী । যত নারীগণঃ ইয়েছ করিছে গমনঃ
বাসরে রাজদশনে । নগরনাগরীঃ চলে সারিঃ কৌতুক
প্রচারিঃ প্রেমরস আলাপনে ॥ করে মুখে হাসিঃ বেহ
মৃদুভাষিঃ কেহ কারে আসিঃ কথা কহে সংগোপনে ।
পথে যেতেঃ কহে কত মতেঃ যার যেই চিত্তেঃ উদ্য

ହୁଏ ମନେ ॥ କେହ ବଲେ ଆଇଃ ଆର୍ ବାଂଚେ ନାଇଃ ବିଷମ
ବାଲାଇଃ ଶାଶ୍ଵତି ନନ୍ଦୀ ମୋର । ସଦାଇ ଗଞ୍ଜନାଃ କରଯେ
ଲାଞ୍ଛନ୍ତି ମହେନ୍ତି ଯାତନା ଆମାର ପୋର ॥ ଏମତ ଥକାରଃ
କତ କହେ ଆରଃ ମନେ ହୟ ଯାରଃ ଯେମତ ଉଦୟ ଥେବ । କରଯେ
ଶ୍ରକାଶଃ କାହାର ଉଲ୍ଲାସଃ କେହ ଉପହାସଃ କରେ ପାରେ ଭାବି
ତେବ ॥ କଥୋପକଥନେଃ ଚଲେ ରାମାଗଣେଃ ଦିଜେର ସଦନେଃ
ଯଥା ବଦି ମହାରାଜ । ଭୁବନମୋହନଃ ମେହତୋ ରାଜନଃ କରେ
ନିରିକ୍ଷଣଃ ମତ ଯୁବତୀ ମମାଜ ॥ କେହ କଲେ ସହଃ କି ଦେଖି
ଲମ ଏଃ ଶ୍ଵରେ ମରେ ରଙ୍ଗଃ ନା ଦେଖି ଜନ୍ମିଯା ହେବ । କେହ
ବଲେ ଆଇଃ ବ୍ରପେର ବାଲାଇଃ ଲଯେ ମରେ ଯାଇଃ ନା ଦେଖି
ଜନ୍ମୟ ଏମନ ॥ କିବା ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ଯ୍ୟଃ ପ୍ରେମ ରମ ଦିଯେଃ ମଦନେ
ମିଶାଯେଃ ଇହାରେ ଗଡ଼ିଲ ବିଧି । କିକପ ମାଧୁରିଃ ଆହା
ମରିବଃ ଶୁନ ମହଚରିଃ ଇହାରେ ଘିଲାଯେ ଯଦି ॥ ତ୍ୟଜେ ଗୃହ
ବାସଃ ହବ ଏର ଦାସଃ ହେରି ମୁଖ ଶଶି ଯୁଡାବ ତାପିତ
ମତି । କାମେ ଜୁରଃ ହିସେ ଅନ୍ତରଃ କରଯେ ଉତ୍ତରଃ ଅନ୍ୟ
ଏକ ରନ୍ଦବତି ॥ ଏହ ମହାଶୟଃ ହୟ ଫୁଲମୟ ଆମାରେ ମି
ଲଯଃ ଦୟା କରି ଯଦି ବିଧି । ବେଣୀ ବିନାଇଯେଃ କବରୀ ବା
ଦ୍ଵିତୀୟଃ ତାହାତେ ବସାଯେଃ ପ୍ରେମ ରଙ୍ଗୁ ଦିଯେ ବାଂଧି ॥ ଅନ୍ୟ
ରାମା କନଃ ହରିଦ୍ରା ସମାନଃ ଇହ ମହାଜନଃ ଆମାର ମନେତେ
ହୁୟେ । ବିରହେ ବାଂଟୁ ଟୁରେଃ ଆଶା ତୈଲ ଦିଯେଃ ସୋହିତେ
ଛାନିଯେଃ ମାଥିବ ସକଳ ଗାଯେ ॥ ଅନ୍ୟ ନାରୀ କନଃ ଏଜନ
କାଞ୍ଚନଃ ଯଦ୍ରପି ମିଳନଃ ହୟ ମନ୍ତ୍ରେତେ ଆମାର । ବିରହେ

বুলিয়াৎ সোভুগে গালিয়াৎ প্রেমরস দিরাঃ ইত্বাৰ গড়িব
হার ॥ কোন রামা কমঃ এই দৃষ্টি ধনঃ যদ্যপি মিলনঃ
হয় সঙ্গেতে আমার । হৃদয়ে বসায়ে প্রেম ভক্তি দিয়েঃ
মন্ত্র উপক্ষিয়ে হেরিব মাধুরি তার ॥ নাহি যাৰ দৱেঃ
মত্য কহি তোৱেঃ যদি দয়া কৱেঃ রহিনু উহার আশে ।
চিত্রের পুতলঃ রমণীৰ দলঃ অঁখি ছলঃঃ অ জলে সবে
তাসে । এক রাম। কয়ঃ মানব এনয়ঃ হেনমন হয়ঃ মদন
হবে এজন । যার দৱশামেঃ মন নাহি মনেঃ বিনে পঞ্চ
বাণে আৱ কি আছে এমন ॥ কোন রাম। বলেঃ মদন
হইলেঃ অজ্ঞান বলেঃ এজন নাহয নূৰ । এইতো নিচয়
অসুরেৱ ভয়ঃ হয়ে পৰাজয়ঃ আমিয়াছে পূৰুষৰ ॥ অন্য
নারী কৱঃ ইন্দ্ৰ এই নয়ঃ হেন বেধ হয়ঃ এজন হইবে
শশী । রাত্রিৰ ভয়েতেঃ আমিয়া মর্ত্যতেঃ বাসৰ দৱে
তেঃ লুকায়ে রহেছে বসি ॥ অন্য বসবতীঃ কহিছে ভাৱ
তীঃ নহে নিশাপতীঃ কলক বিহীন জন । চত্ৰেতে কলক
অথ্যাতি শশাৎ সে হলে মৃগাক্ষঃ অক্ষ থাকিত ভৱন ॥
হেন জ্ঞান হয়ঃ হয়েৱ তনয়, এই রসময় শুন প্রাণ সহ
চৰি । অন্য এক সতী কহিছে ভাৱতী মিথ্যাতব মতি
অন্যায় মহিতে নারি । হৈলে ষড়ানন শুনলো কাণ
গয়ুৱ ব্যহন অবশ্য থাকিত তার । এই মোৱ মতি
বিৱহিং দুর্গতি দেখি প্ৰজাপতি কৱিবাবে প্ৰতিকাৱ ॥
• দেখ কাম জুৱে বিৱহিণী মনে বুবি তার সৱে দয়া

ହୈଲ ବିଧାତାର ! ଅଞ୍ଚିନୀ ନନ୍ଦନ ଅବଶ୍ୟ ଏଜନ ଭୁବନ ମେ
ହନ କେବା ହେବ କୃପ ବାନ ॥ ଦେଖିଯା ମାଧୁୟ ଭଲେ ଗୃହ
କାଯ୍ୟ ସ୍ନେରେତେ ଅଧୈଷ୍ଟ ଦେହେ ମୋହେ କମ୍ପବାନ । କେହ
ବଲେ ଆର ଘରେ ଗିଯା ଛାର ହେରିବ ଅଞ୍ଚାର ସମାନ ଅଡ଼ା
ଗା ପତି ॥ ଗୃହ କେବା ଯାଯ ଧରି ଏଇ ପାଯ ଯଦି ଲମ୍ବେ
ଯାଯ କରି ଆମାଯ ସଂହତି । ପରିଧାନ ବାସ ପାଇୟା ହୁ
ତାମ ଉତ୍ତାମ ବିଲାସ ଥ୍ରକାଶ ଶାରୀର ମର ॥ ମନ୍ତ୍ରକ ଅଞ୍ଚଳ
କାଚଲି ବଞ୍ଚଳ ମଦାଇ ଚଞ୍ଚଳ କଟିଟର ବସନ ହୟ । କରିତେ
ବନ୍ଧନ କରଯେ ଯତନ ଅମନି କସନ ଖସନ ହୟ କି ଜୁଲା ॥
ସରେ ଯେତେ ଚାଯ ମନ ନାହିଁ ଯାଯ ଭାବେ ଏକି ଦାଯ ଯତେକ
କୁଲେର ବାଲା ॥ ମଦନେ ମାତିଯା କାନ୍ଦିଯା ॥ ପତିକେ ନି
ନ୍ଦିଯା ସକଲେତେ ଖେଦ କରେ ॥ ମନୋମତ ପତି ନହିଲେ
ସୁବତୀ ବିମରିଶ ଅତି ବିଯାଦ ମଦା ଅନ୍ତରେ । ଏମନ ପୁରୁଷ
ଦେ ରୁସେ ସରମ ନହିଲେ ପରଶ ନା ବାଚେ ପରାଣ ଆର ॥
ଦିଜ ଶ୍ରୀମ କହେ କାମାନଲେ ଦହେ ନାରୀଗଣ କହେ ପତି
ନିନ୍ଦା ଯେ ଯାହାର ॥

ନାରୀଦିଗେର ପତି ନିନ୍ଦା ।

ପାଯାର । ମାତିଯା ମାରେଇ ଶରେ ଯତେକ ଯୁବତୀ । ଚଲି
ଗୁହେ ଯାଇ କହିଛେ ଭାରତୀ ॥ ଚଲିତେ ଚରଣ ଚାହେ ମନ
ନାହିଁ ଚଲେ । ବିଚ୍ଛେଦ ବିକାର ଛଲେ ପତି ନିନ୍ଦା ବଲେ ॥
ଏକ ରାମା ବଲେ ହରେ କିବା ପ୍ରଯୋଜନ । ମନୋମତ ନହେ,

পতি অতি অভিজন ॥ আমি হেন রসবতী ত্যজিয়া
 আমায় । পর' সঙ্গে রঞ্জন তার সর্বদায় ॥ আমারে
 কখন প্রিয় বাক্য নাহি কয় । নিশ্চিতে বিচ্ছেদ সই কই
 লো কোথায় ॥ কেবল ধর্মের ভয় ভাবি পরিণাম । মনে
 তে বাসনা হয় লিখাইতে নাম ॥ অন্য রসবতী কহে
 দহে কালানলে । কহিতে আপন দুঃখ ভাসে অঞ্জলে ॥
 নবীনা যুবতী আমি তাহে রসবতী । আমারে মিলালে
 বিধি অতি বৃক্ষ পতি ॥ দুষ্টেতে ফাটিয়ে বুক মুখ দেখে
 তার । লোল চম' তিন মাথা বর্তুল আকার ॥ সহল
 কলসীকানা ডাবার বৈষক । পাকাটোর মল মুখে কাশে
 খকৎ । অহনিশি বিমরিশ নেত্রে বহে জল । শোননুড়া
 সম বুড়ার মাথার কুণ্ডল ॥ দেখিয়া পতির রঞ্জ মরিলো
 জুলিয়া । লোক লাজে থাকি মাত্র একত্রে শুইয়া ॥
 শয়ন কলঙ্ক মাত্র লোকে ভল বলে । রতি রঞ্জ পতিসঙ্গ
 নহে কোনকালে ॥ আমার বাসনা নাই তার যদি হয় ।
 হরিষে বিষাদ তাতে প্রমাদ নিচয় । চুম্বন করিতে যদি
 তার হয় সাধ । সুখে উপজয়ে দুঃখ বিষম বিষাদ ॥
 দংশিতে অধর তার দশন নড়য় । আহা উহু মরি বৎস
 দাঁতের জুলায় । আসক মাসক হকু তারে কে থেকায় ।
 আমার কপালে একি হায় ॥ মরি মনোদুঃখে দেখি
 রতিহীন পতি । কি দোষ তাহার দিব সেই ভীমরতি ॥
 আছে গন্ধ কিন্তু সই নাহি বহে হাল । অভাগির দুঃখ

ভোগ সম চিরকাল ॥ তাহার শুনিয়া দুঃখ অন্য এক
নারী। কহিতে আপন দুঃখ চক্ষে বহে বারি ॥ বলে
আমি রসবতী কত কাব্য জানি। আমারে মিলিল পতি
শুক্ষ কাঠ জিনি ॥ গঙ্গাখন্থ হন্তী সম মস্তি অনিবার।
হিতে করে বিপরীত পীরিতে তাহারা। ভাল মন্দ নাহি
বুঝে দুন্দ সদা কর। মুখের অশেষ দোষ বিদিত
সংসারে ॥ স্বর্গ বর্ণ আছিল ভাবিয়া হৈল কাল। বিধির
বদনে ছাই কি পোড়া কপাল ॥ অরসিকের প্রেম সই
অরণ্যে রোদন। অঙ্গ জন প্রতি যেন দেখান দর্পণ ॥
অন্য নারী বলে মুখ বরঞ্চতো ভাল। ভুজঙ্গ সমান পতি
বুদ্ধি অতি খল ॥ ইর্যা দ্বেষ বেঁকা শুখ চোক কথা কয়।
হিষাহিষি ঢেশাটেশি সকল সময় ॥ কামিনী হইয়ে
সাধি তবু সাধ নহে। তুষানল সম খল মম অঙ্গ দহে ॥
বিষ যদিপাই তাই করিয়ে ভোজন। ইচ্ছ। হয় শুন
আই ত্যজিলো জীবন ॥ খলের পীরিতি সই বালি
যেন বাঁধ। ক্ষণেক্ষণে হাতে দড়ি ক্ষণে ধরে চাঁদ ॥
আর এক নারী কহে করে হাহ। কার। বল কেব। দুঃখ
আছেসমান আমার। অহরে অহর পতি শঠত। দুর্জন।
কথায় চাতুরী কায়ে কে করে গণন ॥ তাহার অধীন।
আমি নাহি ভাবে মনে। অপর পরের ভাব তার দর্শ
ক্ষণে ॥ কি করিব কি হইবে সদাই ছতাস। রসিক
পুজন পেলে ত্যজি গৃহ বাস ॥ শরের পীরিত সই

জলের লিখনে কখন চেতন থাকিকখন মরণ ॥ অন্য
ক্রপবতি তাহা করিয়ে শুবণ । রোদন করিয়া বলে নিজ
বিবরণ ॥ কহিবার কথানহে নাকহিলে নয়। তঙ্কর দুষ্কর
পতি সদা মনে ভয় ॥ রজনীতে তারসমন্বে নাহিক মিলন
বোন পোড়া মৃগী সম থাকি সর্বক্ষণ ॥ তাহার যেমন
মন আমার তা নয় । সদাভাবি কোনদায় কখন কিছয় ॥
পদ্মপত্রে জল হেন প্রাণ কাঁপে ধড়ে । চোরণীর মন
থাকে পুঁই আঁদারেপড়ে ॥ তার কথা শুনে কহে অন্য
রসবতী । শুনলো আমার দুংখ যতেক ঘূর্বতী ॥ চির
বিরহিণী আমি নহে পতি দঙ্গ । কি দোষ তাহার দিব
সেই ধৃজ ভঙ্গ ॥ কথায় কুলানী করে রসিকতা বড়া ভুবনে
বিখ্যাত হেগো রোগী মুখে দড় ॥ ঝাকনী কাঁপনী সার
করেজুলাতন । এমন পাতির কেন না হয় মরণ ॥ শরদ
নীরদ পতি রতিতে বঞ্চন । দনৎ গরজন নহে বর্ণিষণ ।
কেবল আমার শুণে বাড়িয়াছে বংশ । অহিঙ্গ এতেক
দিনে হইত নির্বৎশ ॥ অন্য ক্রপবতী কহে নিজ বিবরণ
মাতাল দাঁতাল পতি অতি অভাজন ॥ বিষম বেছেন্স
সেটা বাস্তুলের সম । অনাচার দুরাচার সদা তার তম ।
চলিতে চরণ টলে পড়য়ে খাঁমায় । শূল কুকুর মুখে
মূতে দিয়া যায় ॥ কটুভাষে কভু মোরে করয়ে তাড়ন ।
কখন বা পায়ে ধরে যবে যাহা গন ॥ দেখিয়া তাহার
ভঙ্গি হই মম্ব'ভেদী । হাসি পায় ক্ষণেক ক্ষণেক বসি

কাঁদি॥ তাহার পীরিত দেখে মরিলো লৈজ্জায় । দিনে
 ভাগ রাত্রে ঠিকা এ বিষম দায় ॥ অন্য রামা কহে পরে
 আপনার দুঃখ । নয়নের নীরে ভাসে হয়ে অধোমুখ ॥
 বলে আমি দশাবই পতিতো বায়ন । খেদেতে বিদরে
 বুক অরণ্যে রোদন ॥ পতি সঙ্গে যদি করি একত্রে
 শয়ন । অঞ্চলে লুকায়ে থাকে হয়ে অদর্শন ॥ দেখিয়া
 তাহারে সখি মরিলো লজ্জায় । হাত ছোট বাঙ্গা বড়
 এবিষম দায় ॥ অন্য রামা বলে সই ত্যজলো বিষাদ ।
 একেতে পূরিল তব উভয়ের সাধ ॥ তোমার সমান সুখি
 না দেখি কঃহায় । কে.ল শোভা মনোলোভা হেন কেবা
 পায় ॥ আমি অতি দুঃখিনী যে আমার সমান । কাহা
 রে নাহিক হেরি এমন নাতান । পতির পৃষ্ঠেত কুজু
 অতি সুবিস্তার । বসিয়া থাকিলে হয় মূরদ আকার ।
 চিত্তহয়ে শয়নেতে সাধ সে সর্বদা । শাটান না হৈতে
 পারে কুঁজে আছে বাঁদা ॥ ঘোঁঢ়া কড়ি মত রহে উবুড়
 হইয়া । দেখিয়া পতির কপ মরিলো জুলিয়া ॥ অন্য
 দ্রুপবর্তী বলে কুঁজা সই ভালা । আমি হেন রমিকা আ
 মার পতি কালা । ঢাক ঢোল বাজাইলে না পায় শুনি
 তে । অঁধারে প্রমাদ বড় কৌন্তক আলোতে ॥ হাসিলে
 তাহার কাছে আর রক্ষা নাই । ঠারে ঠোরে কম্ব ধম্ব
 বিষম বালাই ॥ আর এক রামা কহে কালা মনোহর ।
 কটু ভাষে গাল দিলে না করে উত্তর ॥ আমার সমান

কেবা আছে নিরোন্নদ । আমি হেন ঝপৰতী মম পতি
 অঙ্গ ॥ বিধাতা বঞ্চিল মোৱে সদাই অসুখ । লজ্জায়
 কাহারে সই না দেখাই মুখ ॥ বেশভূষা আভয়ণে হয়ে
 ছি বজ্জন । নলেন দশনে অঙ্গে কোল প্ৰয়োজন । অন্য
 রামা বলে অঙ্গ বিধিৰ লিখন । আগাৰ সমান দুঃখ না
 দেখি কথন ॥ কুকুণ্ডে কুকুণ্ডে পতি মুৱত মুৱতি ।
 দেখিয়া আকাৰ তাৰ অঙ্গ দহে অতি ॥ হেলে দুলে চলে
 পথে হেৱে হাসি পায় । কোঁচৱে তবিল কৱি সৰ্বদা
 বেড়াৱ ॥ বসন আচ্ছাদি বদি চাটে বৈসে থাকে । তৱ
 মুচ ব্যাপারি তাকে বোধ কৱে লোকে ॥ রতিৱন্ম সে
 প্ৰমঙ্গ ভঙ্গ সেই কাজে । মৱি মোন দুঃখে কথা নাহি
 কহি লাজে ॥ বিধিৰ বদমে ঢাই কি বালাই আই ।
 রাসিক সুজন পেলে তাৱ সঙ্গে যাই ॥ এই ঝপ গোদা
 খোড়া হ'ব । বোৰা আদি । সকলেৱ নাৱী খেদ কৱে মৱে
 কান্দি ॥ তাহাদেৱ খেদ শুনি এক রামা বলে । কান্দিল
 কি হ'বে সই যা আছে কপালে ॥ তোমা সবা হৈতে
 তবে আমি সুখিমানি । মুৰক আমাৰ কান্ত মুখে হিষ্ট
 বাণী ॥ পৱন পঞ্চিত কবি বিদ্যাৰ সাগৱ । ধনে মানে
 কুলে শীলে আমাৰ নাগৱ । আদৰস কাৰ্য রস রসৱতি
 আৱ । এসকল রঞ্জৱস মুখাগু তাহার ॥ কতজত কথা
 কহে কৱিলে শুবণ । সৰ্বদুঃখ দূৱে ধায় হয় হষ্টমন
 তাহার শুনিয়া বাণী যত নাৱীগণ । ক্রোধিত হ'য়া দৱে

যায় সর্বজন ॥ যায় ২ ফিরে চায় ভাসে অঙ্গজলে । মন
চূর্ণ কৈল রায় অপাঞ্জের ছলে ॥ রাজা কৃষ্ণচন্দ্রের কথা
অপূর্ব প্রকশ । শ্রীশংগ কহিল কাব্য কৌতুক বিলাস ।

রাজাৰ আপন বটীতে গমন ।

গয়াৰ । এই কৃপে নানাৱঞ্চে প্ৰেম আলাপনে । রঞ্জনী
ধঞ্জলি রায় নারীগণ সনে ॥ প্ৰাতঃকালে উঠিব বৱ বাসৱ
হইতে । চলিলন বৃন্দা রাজা বৈসে যে স্থানেতে ॥ পিতা
ৱে অগ্ৰাম কৱি ডাঙুইল রায় । হেনকালে নারীগণ
সম্বাদ পাঠায় ॥ শ্যামা তোলনীৰ টাকা দেও এই ক্ষণে ।
অহিলে হইবে দুখ সবাকাৰ মনে ॥ শুনি রাজা রঘুৱাম
ভাস্য কৱি কয় । ইহার কাৱল কেন কৱিতেছ ভয় ॥
রাজা জিঙ্গাদিল পৱে জানিতে কাৱণা বাসৱে জাগিয়া
ঢিল নোৰী কয় জন ॥ কৃষ্ণচন্দ্ৰ বলে আমি বৱি অনুমান
এক শত নারী ছিল মন বিদ্যমান ॥ শুনি হৱষিত
রাজা মুদ্রা কৱে দান । জনে২ শত২ স্বর্গ মুদ্রা পান ॥
বল্যাণ কৱিয়া পৱে যৱে সবে যায় । হেনকালে রঘুৱাম
মাগিছে বিদ্যায় ॥ কহে কুমণ্ডিকা আদি হইবে কৱিতে
বিদ্যায় কৰকে ভাটী মোৱে অচিৱাতে ॥ হাসি ধিজ বলে
বল এ আৱ কেমন । দৱিত্তি পাইলে নিধি না কৱে বৰ্জন
এই স্থানে কুমণ্ডিকা কৱিয়া পূৰণ । পৱেতে গৃহেতে
যাত শুনহে রাজন । রাজা বলে একথা অপৰ্যামনে হয় ।
গৃহে দিয়া কুমণ্ডিকা হইবে নিশ্চয় ॥ ধিজ বলে মহাৱাজ

যে আঁজ্জা তে়মাঁরি । আনিল মেলানি ভার আর নমকা
রি ॥ কন্যারে জামতাসনে লইয়া ব্ৰহ্মণি । অৱণ বৱণ
কৱে চক্ষে বহে পানি ॥ যথা শক্তি অনুসারে রাখিল
সমান । কি কৱে ধনেতে ষাৱ প্ৰিয় বাক্য দান ॥ রাজাৱ
হৃকুম পেয়ে যত খানেজাদ । উঠিল বাজায়ে ভেৱী কৱি
ঘোৱ নাদ । পূৰ্বমত শতৰ নহবত চলে । জয় ডঙ্গা রায়.
বাঁশি বাজে আগুদলে ॥ দামামা দগড়া তুৰি কাড়া ঝঁঝঁ
চোল । বাঁশি কাঁশি শতৰ সুমধুৰ বোল ॥ সানাই ভো
ড়ঙ্গ বিনা রামসিঙ্গা বাজে । নকিব ফুকারে সদা জয়
মহারাজে ॥ চন্দ্ৰদেৰলে কৃষ্ণচন্দ্ৰ কৱি আৱোহণ । মহা
পায়াপৱে পঞ্চা বসিল তখন ॥ রেমেলা চলিল সবে
বাহিয়া বাহিনী । কতক্ষণে নিকেতনে গেল নৃপত্নি ॥
বৱে গিয়া ছলাছলি জয় রূব কৱে । রাণী আসি পুণ
বধু উভয়েৱে বৱে ॥ রাজা কৃষ্ণচন্দ্ৰেৰ কথা অপূৰ্ব
প্ৰকাশ । শ্ৰীশ্যাম কহিছে কাব্য কৌতুক বিলাস ॥

রাণীৰ পুণ ও বধুৰ বৱণ ।

পৱাৱ । হৱষিতে রাজৱাণী লয়ে এয়োগণ । পুণ বধু
উভয়েৱে কৱেন বৱণ ॥ পৱেধান্য খুঁচি রাখি পঞ্চাৱ
মাথায় । জাঁতিতে কাঁটছে তাহা কৃষ্ণচন্দ্ৰ রায় ॥
দুঃক্ষেতে অলঙ্ক শুলি রাখিয়া পাতৱে । তোঙাইল পঞ্চা
বতী চেং মৎস্য কৱে ॥ পৱে জয় রূব দিয়ে মঙ্গলাচৱণ
. বৱ কন্যা এক টাই বসিল দুজন ॥ কড়ি লয়ে হাতাহাতি

খেলে দুইজনে। যেমত আচার করে পূর্বে নারীগণে ॥
 তদন্তে কালরাত্রি পোহায় অন্য স্থানে। অষ্টব্যাসরে
 যোড়ে যাব সবে জানে ॥ ফুলসজ্জা অগ্রে সজ্জা পাঠায়
 রাঙ্গন। ভাবেই মিষ্টঅন্ধ নানা আয়োজন ॥ কোন
 নারী রাজারে দিতেছে যৌন্তক। কেহব। করয়ে আসি
 পদ্মারে কৌন্তক ॥ ক্রমেতে পদ্মারসনে রাজার হৈল
 প্রেম। তিল অদশনে মনে হয় রাব ভূম ॥ কাদা খেড়ে
 খুদ মাগা নারিনু রচিতে। কি করি বাড়িছে পুর্খি বি
 যাদ তাহাতে ॥ কাল’র চরণ রজ মাথি সর্ব অঙ্গে।
 কৌন্তক বিলাস শ্যাম রচে মনোরঞ্জে ॥

রাজ। কৃষ্ণচন্দ্রের রাজ্য ভার।

পায়ার। হেনমতে কত কাল হয় অবসান। পরে রাজা
 রয়ুরাম হৈল নিদান। বিষম বিকার জুর মাড়ী সক্ষি
 ছীন। দাহ আদি দোষ তাহে প্রকাশিল তিন ॥ কত
 কবিরাজে রাজা দিল বহুধন। যে যা চাহে তাই পায়
 প্রণের কারণ ॥ আসম হৈলে কাল বল কে রাখিবে।
 সকলে কালের বস এভবে জানিবে ॥ মরিল রাজন হয়
 অস্ত। হাতকার। কৃষ্ণচন্দ্র করে তাঁর বিহিত সৎকার ॥
 চন্দন কাঢ়েতে চিতা জুলাইয়া তার। পরে শুক্রশাণি
 করে যেন্দুপ ব্যবহার। সোণার সোরঙ্গ সহস্র প্রমাণ।
 যেড়শ সরশ কত কে করে বাথান ॥ কাঙ্গলী বিদ্যু
 করে পিটাইয়া ঢেল। নগরেই হৈল মগ। জনরেল ॥

ঞ্চাকণে মেহরুদান শুভ্রে মুদ্র। পান। ছেট বড় সর্ব
জনে করয়ে কল্যাণ। অঙ্গবঙ্গ কলিঙ্গ ভাবিড় কাঞ্চি
কাশি। সর্বত্ত্বের অধ্যাপক পত্র পারে আসি। মনো
রূপ তা সবার করিয়া বিদায়। পরেতে কৌলিক করে
কৃষ্ণচন্দ্র রায়। ভূগু যজ্ঞ সম রাজা করে আয়োজন।
মাসাবধি জ্ঞাতিজনে করান ভোজন। পরেতে আপনি
কৃষ্ণ উৎবৃষ্ণ ভাবিয়া। রাজা হয়ে বৈশে পিতৃ সিংহাসন
নে গিয়া। পুত্রসম পালে প্রজা বিচারে পঞ্চিত। আপ
নি পঞ্চিত পঞ্চিত সভাস্থিত। বর্ষর সহিত রাজা না
কহে কথন। শিষ্টের পালক ভূপ দুক্তের শামন। উণ
বোন্ধু অদ্বিতীয় এই বসু দুরে। যজ্ঞ দান পূজা রাজা
অবিরত করে। শাসনে গো ব্যাঘ জল পিয়ে এক ঠাই
গুণের সাগর রাজা হেন আর নাই। পাত্র মিত্র ভৃত্য
গণে সবে বুদ্ধিমান। নির্বোধ হইলে তার দণ্ড হয় প্রাণ।
কালিদাস বাণেশ্বর কবিচন্দ্র আর। ভারত অগ্রিমাথ
পঞ্চরত্ন ধার। পূর্বে বিক্রমাদিত্য নবরত্ন মেন। বৃষ্ট
চন্দ্রের পঞ্চরত্ন তাহার সমান। মহামুখে মহারাজ সদা
করে বাস। পঞ্চিত হইলে পাঞ্চ সদাই উল্লাস। নানা
শাস্ত্র অধ্যয়ন হয় সর্বক্ষণ। শাস্ত্র উক্তি বিন। কথা না
কহে রাজন। গুরুবাণি লোকে যশ সদা কাল গায়।
বলয়ে এমন রাজা না দেখি কোথায়। এইরূপে কত
কাল গত হয় পরে। আসিল পঞ্চিত এক গদীয়া নারে।

জিনিয়া অনেক দেশ শেষ রাজ্ঞি পাঠে ॥ আসিয়া সম্বাদ
করে রাজ্ঞির নিকটে ॥ শুনি তারে আসিবারে দিলেন
আদেশ । কি হেতু আইলে তত জিজ্ঞাসেন শেষ ॥
পশ্চিম কহিছে আমি আবিড় নিবাসী । বিচারের
আশা করি তব স্থানে আসি ॥ অঙ্গ বঙ্গ কলিঙ্গ সৌরাষ্ট্ৰ
কাঞ্চিগারা । অগদ মথুৰা মুরা কাশী ব্ৰহ্ম আৱা ॥ হরি
ছার কাংক্ষল হেংলাজ জৃংলামুখী । নীলগিরি বিন্ধ্যগিরি
কেতুৰী কেসখী ॥ বত্রিকা কেদোৱ আৱ নানা শুণি স্থানে
জয়ী হয়। আসিয়াছি তোমাৱ সদনে ॥ শুনি রাজা
সমাদৱ করেন বিস্তৱ । নিৱব হইল সব শুনি তাঁৰ স্বৰ ॥
গভীৱ সাগৱ সম বচন প্ৰকাশ । রাজ্ঞিৰ সভাস্থ গণে মনে
পায় আস ॥ প্ৰকাৱে জিনিল সভা আৱ সভাজন । অপ
কুন্দ হয়ে ভূপ ভাবে মনে মন ॥ কহিলেন পশ্চিমেৰে
বাসায় যাইতে । বিচাৱ হইবে কল্য তোমাৱ সহিতে ॥
এতেক কহিল যদি রাজ্ঞেৰ ঈশ্বৱ । তুষ্টহয়ে বাসায় চলি
ল দ্বিজবন । পারিষদ লয়ে রাজ্ঞি ভাবে অনিবাৱ ॥ কি
কৃপে হইব জয়ী কৱিয়া বিচাৱ । জীবেৱ সমান জীব
দ্বিজেৱ নন্দন । কাৱসাধ্য জিনে আৱ না দেখি গ্ৰন ।
শ্ৰীশ্যামাচৱণ বলে শুনহৈ ভূপতি । গোপাল নহিলে
ইথে নাহি অব্যাহতি ।

ଗୋପାଳ ଭାଡ଼େର ରାଜ୍ସଭାର ଗମନ ।

ପର୍ଯ୍ୟାନୀ ପର୍ଯ୍ୟାନୀ ଆସିଯା ଦ୍ଵିତୀୟ ବସିଲ ତଥନ । ଏଥାନେ
ତେ ନରପତି ଅତି ମୌନ ମନ ॥ କେମନେ ରହିବେ ମାନ କେ
କରିବେ ତ୍ରାଣ । ବଲେ ଏତ ଦିନେ ନକ୍ଷତ୍ର ହଇଲ ଶୁମାନ ॥ ଏହି
କୃପେ ସେ ଦିବସ ରଜନୀ ପ୍ରଭାତେ । ପୁନର୍ଶ ଆସିଲ ଦ୍ଵିତୀୟ
ରାଜାର ମଭାତେ ॥ ଦେଖିଯା ତାହାରେ ମବେ ହୟ ମୌନ ମନ ।
ଖଗପତି ଦେଖିଯା ଯେମନ ନାଗ ଗଣ ॥ ପଣ୍ଡିତ କହିଛେ
ହାସି ଓହେ ମହିପାଲ । ବିଚାର କରିତେ ଏହି ଉପହୂଳୁ କାଳ
ରାଜା ବଲେ ଅଦ୍ୟ ଫିରେ ଯାଓ ହେ ବାସାୟ । କଲ୍ୟ ହଇବେ
ବିଚାର ଆମାର ମଭାଯ ॥ ପଣ୍ଡିତ କହିଛେ ଭାଲ କଲ୍ୟ
ଜାନାଯାବେ । ହାରିଲେ ହଇବ ଦାସ ହାରାଲେ କି ହବେ ॥
ରାଜା ବଲେ ଅନ୍ଧରାଜ୍ୟ ଦିବ ଆମି ଦାନ । ଶୁଣି ହରଗିତେ
କବି ବାସ ସ୍ଥାନେ ଯାନ ॥ ଏଥାନେ ବିଷାଦ ଭାବେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ରାଯ । କି କୃପେତେ ଏହିବାର ମାନ ରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ॥ ହେଲକାଳେ
ଗୋପାଳ ଆଶିଲ ସେ ମଭାଯ । ଗଲଲଗୁଣ୍ଠିକୃତବାସେ ସୟାଞ୍ଚେ
ଦୀଢ଼ାୟ ॥ ଚରଣେ ଶରଣ ଲୟ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗେ ପ୍ରଗତି । ଭଲମନ୍ଦ
କୋନ କଥା ନା କହେ ଭୂପତି ॥ ଗୋପାଳ କହିଛେ ରାଜା
ଏକେମନ ଧାରା । ଆଜି କେନ ବ୍ରଦାନନ୍ଦ ନିରାନନ୍ଦ ପାଇବା ॥
ରାଯ ବଲେ କି ଆର ବାଲିବ ଆଜି ବାଣୀ । ଏତଦିନେ ନକ୍ଷତ୍ର
ହଇଲ ଯାହିଲ ଶୁମାନି ॥ କହିଲ ଗୋପାଳ କହ ମେ ଆର
କେମନ । ଭୂପତି କହିଲ ତାରେ ମବେ ବିବରଣ ॥ ହାସିଯା
ଗୋପାଳ ବାଲେ ଏହି ମେ କାରଣ । ଅତି ଅଞ୍ଚ ଦାୟେ କେନ

ବିଷାଦ ରାଜନ ॥ ଆଜ୍ଞା ଦେହ ଏହିକ୍ଷଣେ ଜିନିବ ତାହାରେ ।
 ତୋମାର ଦାସେର ଦାସ ଆମାରେ କେ ପାରେ ॥ ରାଜୀ ବଲେ
 ପାଗଲେର ପ୍ରାୟ କହ କଥା । କିମେ ତୁମି ଜର୍ଣ୍ଣି ହବେ ଖେଳେ
 ମୋର ମାଥା । ଗୋପାଳ କହିଛେ ରାଜୀ ବୁଦ୍ଧି ବଲବାନ ।
 କି କରେ ପଣ୍ଡିତେ ବୁଦ୍ଧି ମାରଦା ସମାନ । ଶୁନିଯା ଅଶ୍ଵସା
 ରାଜୀ କରେନ ତାହାର । ତୋମାର ସମାନ ବନ୍ଧୁ କେ ଆଛେ
 ଆମାର ॥ ସୁଥେର ମକଳେ ଭୋଗୀ ଦୁଃଖ ମାତ୍ର ତୁମି । ବିନା
 ମୂଲ୍ୟ ତବ ସ୍ଥାନେ ତ୍ରୀତ ହଇ ଆମି ॥ ଗୋପାଳ କହିଛେ
 ତୁମେ ଫିଙ୍କରେ ଏମନ । କହିଛ ବଚନ ତୁମି କିମେର
 କାରଣ ॥ ଏହ ଆମି ଚଲିଲାମ ଜିନିତେ ପଣ୍ଡିତ । ଏଥିନ
 ସଂବାଦ ପାବେ ଆସିବ ତୁରିତ ॥ ଏତବଳି ଗୋପାଳ ଚଲିଲ
 ନିଜବାସ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଶାରୀର କହେ ପରେ କୌତୁକ ବିଲାସ ॥

ଗୋପାଲେର ପଣ୍ଡିତର ବାସାୟ ଗମନ ।

ଘରେଣିଯା ଚିତ୍ତାକରି ମନେତେ ରସାଲ । ଧରିଲ ହିଜେର
 ବେଶ ସୁବେଶ ଗୋପାଳ ॥ ଗଲେ ଉପବିତ ମୋଟା ଦୀର୍ଘ
 ଫେଁଟା ଭାଲେ । ପରିଧାନ ପଟ୍ଟବାସ କରେ କୁମଣ୍ଡଳେ ॥ ଆର
 ଏକ ଦାସ ଭାଁଡ଼ ସଂହତି ଲହିଯା । ଚଲିଲ ତାହାର ମାଥେ
 ତଳ୍ପି ଚାପାଇଯା ॥ ଆପନି ଖାଟେର ଖୁରା ଭାଁଡ଼ିନିଜକରେ
 ଶତ ବନ୍ଦୁ ଜଡ଼ାଇଲ ଦେଇ ଶୁଭ୍ୟିରେ ॥ ଖଟାଙ୍ଗ ପୁରାଣ କଙ୍କେ
 କରିଯେ ସତନେ । ଯାଇଲ ଗୋପାଳ ଭାଁଡ଼ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଦ୍ୟମାନେ ।
 ସମିଯା ପଣ୍ଡିତ କରେନ ତୈଲମଦ୍ଦନ । ହେନକଳେ ଗୋପାଳ
 ଦିଲେନ ଦରଣ ॥ କହିଲ ତୁପାଳ ଦିଲ ମୋରେ ପାଠାଇଯେ ।

ଅତଗତି ଯେତେ ହସେ ତୋମାରେ ଜିନିଯେ ॥ ସର୍ବ ଶାନ୍ତି ବି
ଷାରଦ ଶୁନିଛି ଆପନି । କେମନ ବିଚାର କର ଯାଏ ତାହା
ଶୁନି ॥ ବିଲଞ୍ଚ ନାହିକ ସୟ ଆଜେ ଛାତ୍ରଗଣ । ଚାତକେର
ପ୍ରାୟ କରେ ପଥ ନିରୀକ୍ଷଣ ॥ ଆମି ଗିଯା ବେଦ ଆଦି
ଦରଶନ ଛୟ । ପଡ଼ାଇଲେ ତବେ ତାହାଦେର ତୃପ୍ତି ହୟ ॥
ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନିତ୍ୟ ପାଠ ଚାଇ । ବେଦାନ୍ତ କରିଲ ଅନ୍ତଃ
ଏମନି ପଡ଼ାଇ ॥ ପଣ୍ଡିତ କହିଛେ ତୁମି କୋନ ଶାନ୍ତି
ଜାନ । ଗୋପାଳ କହିଛେ ଆମି ସକଳେ ପ୍ରଧାନ ॥ ଚାରି
ବେଦ ତେଦ ସଡ଼ ଦରଶନ ଆର । ଚନ୍ଦ୍ରଶ ଶାନ୍ତି ଧର୍ମ ମୁଖାଗ୍ରେ
ଆମାର ॥ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୂର୍ଵାଗୋପ ପୂର୍ବାଶ କେ ଧରେ । ଚତୁଃ
ଷଷ୍ଠି ତତ୍ତ୍ଵ ମନ୍ତ୍ର ଜିହା ତତ୍ତ୍ଵ ପରେ ॥ ବଡ଼ାଇ ନା କରି ଦ୍ଵିଜ ନା
ଭାବିବ ସ୍ବେ । ବିଚାର ହଇଲେ ପରେ ଜାନିବେ ବିଶେଷ ॥
ଶୁନିଯା ଭାବିଛେ ଦ୍ଵିଜ ଏହି ମେ କାରଣ । ବଡ଼ାଇ ପଣ୍ଡିତ
ବଲେ ପାଠାଲୋ ରାଜନ ॥ ଗୋପାଳ କହିଛେ ଦ୍ଵିଜ କରହେ
ବିଚାର । ଦ୍ଵିଜ କହେ କ୍ଷଣେକ ବିଲବ କର ଆର ॥ ମଦ୍ଦନ
କରେହି ତୈଲ ନାହି କରି ସ୍ନାନ । କେମନେ ବିଚାରେ ବଲ
ପାଇବ କଳ୍ପଣ ॥ ଗୋପାଳ କହିଛେ ତୈଲ ତିଲକୋ
ସମ୍ଭବେ । ନତୈଲଙ୍କ ସାରପଂତୈଲଙ୍କ ଅତିତେ ପ୍ରଭବେ ॥ ଶୁନି
ଦ୍ଵିଜ ବଲେ ଅଶ୍ଚ ଅଗ୍ରେ କହ ତୁମି । ପୂରିବ ଅବଶ୍ୟ ଯାହା
ଜ୍ଞାନେ ପାଇ ଆମି ॥ ଶିଶ୍ୟମ କହିଛେ ଦ୍ଵିଜ ଏହିବାର
ଦାୟ । ରହିଲେ ତାହାର ଅଶ୍ଚ ଉତ୍ତର କେ ପାଇ ॥

ଗୋପାଳେର ପ୍ରଶ୍ନ କଥନ ।

କମଳ କୁନ୍ତଲୋହନ୍ଦଃ ଉତ୍ତରୋଷ ପରମ୍ପରଃ । ଶୁଚାଶୁଚା
ବନ୍ଧୁ ଭେଦଃ ନିଶ୍ଚିତଃ ତ୍ରୁଟି ମେ ବୁଦ୍ଧ ॥

ତ୍ରିପଦୀ । ଗୋପାଳ କହିଛେ ଶୁନଃ ହୟେ । ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ
ଆମାର ପ୍ରଶ୍ନେର ବିବରଣ । ବାରି କୁନ୍ତ ପରମ୍ପରଃ ଉତ୍ତରେତେ
ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ କରେଃ ଶୁନ ବଲି ତାହାର କାରଣ ॥ କଲସୀ ଜଲେରେ କଯ,
ତୁଇ ଅତି ଦୂରାଶୟଃ ତୋରତରେ ମୋର ଅପମାନ । ଆମି
ତୁମି କାଟି ମୋରେଃ କୁମାରେ ମନ୍ତ୍ରକେ କରେ, ଆମେ ହରେ
ହୟେ ସାବଧାନ ॥ ଏଟୋ ହାତି ସମିର୍ତ୍ତାରେଃ ପନେ ମୋରେ
ଦଞ୍ଚ କରେଃ ଶେଷେ ଏସେ ବାଜାରେ ସାଜାୟ । କି ହିନ୍ଦୁ କି
ମୁମଲମାନଃ ଯେଜନ କିନିତେ ଯାନଃ ଆଗେ ଗିଯା ଆମାରେ
ବାଜାୟ ॥ ମନସ୍ତ ନା ହୈଲ ପରେଃ ରାଖି ଯାଯ ପୁନ ଫିରେଃ
ଦ୍ଵିଜ ପରେ ଆମେ କଡ଼ି ଦିଯା । ତଥନ ହୈଲ ପରଶଃ କେହ
ନାହିଁ ଥରେ ଦୋଷଃ ଅପମାନ ତୋମାର ଲାଗିଯା ॥ ତୁଇ ଯେହେ
ମଙ୍ଗୀ ହଲୀଃ ଶୁଦ୍ଧେ ତୁଲେ ଦେଇ ଫେଲି, ବଡ଼ ଅପବିତ୍ର ତୁଇ
ବାରି । ଜଳ କହେ ଦୂରଃ ତୁଇ ମାଟି ମୃତ୍ୟୁରଃ ତୋର ତରେ
ଏହୁଥ ଆମାରି ॥ ଆମି ଆପୋନାରାୟଣଃ ଜୀବେର ହଇ
ଜୀବନଃ ଆମା ବିନା ତୃପ୍ତ କୋନଜନ । ଦେଖ ଏକ ସରୋବରେଃ
ମାନ କରେ ପରମ୍ପରଃ ନାନାଜାତି ଅତେଦ୍ୟ ଯବନ ॥ ଆମା
ତେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଫେଲଃ ପୁନଁ ଦେଖ ମେହି ଜଲେଃ ଦ୍ଵିଜ କୁଲେ
କରିଛେ ତପରଣ । ହେବ ଶୁଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ର ଆମିଃ ମହା ଅପବିତ୍ର
ତୁମିଃ ମଙ୍ଗଦୋଷେ ଗୋପାଳ ଭଞ୍ଜନ ॥ ଅପବିତ୍ର ଯଦି ଥାକେଃ

ଅଳେ. ଧୋତ କରେ ତାକେ ଆମାବିନା କେ ଆଛେ ଏମନ ।
 ତୁ ହିତେ ଅଧିମ ଗାଁଟଃ ପୋଡ଼ାଲେ ନା ହସ ଖାଁଟଃ ଧିକ
 ତୋରେ ଓରେ ଅଭାଜନ ॥ ଏହିକଥାପି ଦୁଇଜନେଃ ବାଡ଼େ ହନ୍ଦ,
 ସର୍ବକ୍ଷଣେଃ କେବା ଶୁଦ୍ଧ କେବା ଅପବିତ୍ର । ଅତଗତି କହ
 ତୁ ମିଃ ଶୁନିଯା ଯାଇବ ଆମିଃ ପଡ଼ାଇତେ ଆପନାର ଛାତ୍ର ।
 ଶୁନେ ହୟ ଚମ୍ପକାରଃ ହିତେ ବିପରୀତ ତାରଃ କାରେ ଭାଙ୍ଗ
 ହନ୍ଦ କହେ କାରେ । ସଦି ପାତ୍ର ମନ୍ଦ ହୟଃ ପୂର୍ବକଥା ମିଥ୍ୟ ।
 ନୟଃ ବାରି ବିଷ୍ଣୁ ଜାମେ ଏମ୍ବନାରେ ॥ ଇହା ଭାବି ଚିନ୍ତା
 କୁଲେଃ ଗୋପାଲେର ପ୍ରତି ବଲେଃ ଏହିକଣେ ଯାଓ ନିକେଳନ ।
 ଏଥନ ସମୟ ନୟଃ ସ୍ତୁନ ପାଜା ନାହିଁ ହୟଃ ବୈକାଳେତେ କରିବ
 ପୂରଣ ॥ ଗୋପାଲ ହାସିଯା ମନେଃ ରହିଲେନ ସଂଗୋପନେଃ
 ହେତୋ ଦ୍ଵିଜ ଭାବେ ମନେମନ । କେନ ଶାନ୍ତ୍ରେ ନାହିଁ ପାଇଁ
 ଏୟୁଦ୍ଧି ସ୍ଟଟନା ଦାୟଃ କିମେ ଆମି କରିବ ପୂରଣ ॥ ପରେତେ
 ପାଇବ ଲାଜଃ ଏହି ହାମେ ନାହିଁ କାହିଁ ଚଲ ଭାଇ ଯାଇ ନିଜ
 ଦେଶେ । ଏତ ବଲି ନିଜଗଣଃ ଲାଇଯା ଚଲେ ବ୍ରାକ୍ଷଣଃ ଗୋପାଲ
 ଦେଖିଯା ତାହା ହାସେ ॥ ଆସିଯା ରାଜାରେ କରଃ ଭୟ ତ୍ରଜ
 ମହାଶୟଃ ପରାଜ୍ୟ ହଇଲ ସେଜନ । ଛାଡ଼ିଯା ନଦୀରୀ ପୂରଃ
 ଗେଲୁ ସେ ଅନେକ ଦୂରଃରାଜା ବଲେ କିମେର କାରଣ । ଗୋପାଲ
 ବିଶେଷ ବଲେଃ ଶୁନେ ପ୍ରଶଂସେ ସକଳେଃ ରାଜା ଦିଲ ମୁକୁତାର
 ହାର । ଦ୍ଵିଜ ଶର୍ଯ୍ୟାମ କହେ ଭୂପେଃ ଯେନ ତେନ କୋନଙ୍କପେଃ
 ମାନ ରକ୍ଷା ହଇଲ ଏବାର ॥

ରାଜାର ମହିତ ଜହରିର ମିଳନ ।

ପଯାର । ଏକ ଦିନ ମହାରାଜା ବସିଯା ସଭାଯ । ପାତ୍ର
ମିତ୍ର ଭୂତ୍ୟବର୍ଗ ରୁଯେଛେ ତଥାଯ ॥ ହେନକାଲେ ତଥା ଏକ
ଜହରି ସୁଜନ । ଆସିଯା ରାଜାର ସ୍ଥାନେ ଦିଲ ଦରଶନ ॥
କାଥିର ନିବାସି ତାର ନାମ ମହୋରାମ ॥ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ଲୋଞ୍ଚ
ବିକି କିନି ତାର କାମ ॥ ଗଲାଯ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଲା ଭାଲେ
ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର । ଦେଖିଯା ହରିଷ ହୟ ରାଜ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ॥ କହେ ରାଜ ।
ବଲ ଦେଖି କିବା ସମାଚାର । କି କାରଣ ଆଗମନ ସଭାତେ
ଆମାର ॥ ଜହରି ବଲଯେ ଜାଗି କରି ଜହରିର । ବିଜ୍ଞି
ଆଶେ ଏସେ ଦାସ ଛଜୁରେ ହାଜିର ॥ ରାଜ । ବଲେ ସଦି ତବ
ଲୋଞ୍ଚ ଥାକେ ଭାଲ । ତବେତୋ ଲଈବ ଲାଲ ହୀରାର ପ୍ରବାଲ ।
ଶୁନିଯା ରାଜାର ଆଜ୍ଞା ଦେଜନ କୁରିତ । ବାହିର କରଯେ ହି
ରା ଅତି ସଚକିତ ॥ ନୃପତି କହେନ ମୂଲ୍ୟ ଯଥାଥ ଇହାର
ଯାହ୍ୟ ନିଶ୍ଚଯ କହ ଅଗେତେ ଆମାର ॥ ଜହରି ବଲିଲ ମୂଲ୍ୟ
ପଞ୍ଚାଶ ହାଜାର । ଶୁନିଯା ହଇଲ କ୍ରୋଧ ସୁବୋଧ ରାଜାର ॥
ରାଜ । ବଲେ ବ୍ୟାପାରିର ମିଥ୍ୟା କଥା ଧର୍ମ । ଯଥାର୍ଥ କହି
ଲେ ତାହେ ହୟ କିଅଧର୍ମ ॥ ଜହରି ବଲିଛେ କେନ ହେନ ଆଜ୍ଞା
ପ୍ରଭୁ । ରାଜା ବଲେ ଅମ୍ବନ୍ତ ମହ୍ୟ ନହେ କଭୁ ॥ ତୋମାର ପ୍ର
ଥର ହଇତେ ସଓୟା ଅନୁଭବ । ଦଶ ମହିନେ ଲହିୟାଛି ଆର
କିବା କବ ॥ ତାହାତେ ଏତେକ ତୋମାର ଏଥାରେ ଚାତ୍ର ର ।
ତୋମା ହେନ କତ ଠିକ ଦେଖେଛି ଜହରି । ରାଜାର ବଚନ ଶୁଣି
ଜହରି ତଥନ । ଗଲେ ବନ୍ଦ୍ର ଦିଯା । କହେ ବିନୟ ବଚନ ॥ ଶୁଣନ୍ତି

ଠାକୁର ଦାସେର ନିବେଦନ । କେମନ ତୋମାର ହିରା କରିବ
ଦଶନ ॥ ହାସି ରାଜୀ ଆପନାର ହିରା ବାରି କରେ । ଦେଖ
ଦେଖି ବଲେ ଦିଲ ଜହରିର କରେ ॥ ଜହରି ପ୍ରସ୍ତର ଦେଖେ କରେ
ନିରିକ୍ଷଣ । ମନେ ଦୋଷ ତାର ଭାବେ ଅନୁକ୍ଷଣ ॥ କ୍ଷଣେକ ବି
ଲସ୍ତେ କହେ ଶୁଣ ମହାରାଜ । ସହ୍ସର ଗୁଡ଼ାୟ ଏ ହିରାର ମାହି
କାଜ ॥ ହାସି ରାଜୀ ବଲେ କେମ ଇହାର କି ଦୋଷ । ତୋମାର
ପ୍ରସ୍ତର ନାକି ଏହତେ ସ୍ଵରସ ॥ ଜହରି ବଲେନ ରାଜୀ ଷଡ଼
ତାଜ । ସମ । କଥନ ନା ହୟ ସ୍ତଳ୍ୟ ସତ୍ତ ଆର ତମ ॥ ରାଜୀ
ବଲେ ସେ କେମନ କହ ବିବରଣ । ଶୁଣି କର ଯୋଡ଼େ ଭୂପେ କରେ
ନିବେଦନ ॥ ଆମାର ଜହର ପାକା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର । ତୋ
ମାର ହିରାୟ ଆଛେ କିଟେଇ ଗହର ॥ ଭିତରେ ଫୋକର ଆଛେ
ଉପରେ ଉତ୍ତମ ॥ ଏହିତୋ ପ୍ରସ୍ତର ତବ କିବଳ କୃତ୍ରିମ ॥ ତରେ
ହୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯଦ୍ୟପି ଭାଙ୍ଗୀ ଯାଯ । ଶୁଣି ରାଜୀ ଆଜ୍ଞା ଦିଲ
ତାଙ୍ଗିତେ ତାହାର ॥ ଲାଇର ଉପରେ ରାଥେ ଉତ୍ତମ ଜହର
ଲୋହାର ମୁଦ୍ରାର ମାରେ ତାହାର ଉପର ॥ କୌଣ୍ଡା ଛିଲ ରାଜୀର
ପ୍ରସ୍ତର ଚୁର୍ଣ୍ଣ ହୟ । ନୀରଟ ପାଥର ଲାଇର ଭିତରେତେ ସାଇ ॥
ହାସଯମୁଖେ ଜହରି ତୋ ବଲିଛେ ବଚନ । ନୟନେ ଦେଖିଲେ
ଲୋକୁ ଚିନି ତତକ୍ଷଣ ॥ ରାଜୀ ବଲେ ତୁଷ୍ଟ ହଇ ତବ ଶୁଣପାନେ
ଚିରଦିନ ରହ ଭମି ମମ ମନ୍ଦିରନେ ॥ ସଥର ଯେ ଅଯୋଜନ
ହିବେ ଯେ ଧନେ ॥ ଇଞ୍ଜିତେ କହିବେ ଭମି ଆମାରେ ଗୋପନେ
ଜହରିର ବଳ ବିଦ୍ୟା ଛିଲ ଆଗମେତେ । ମଜିଲ ଦୋହର
ମନ ଦୋହାର ମହିତେ ॥ ଏକ ଶାନ୍ତେ ମାନ ପ୍ରଜା ଆହାର

শয়ন । গোপনে দুজনে হয় কথোপকৃতন ॥ এইমত
চয় মাস হয় বহির্গত । তিল অদর্শনে মনে রাজা বিষ্ণু
দত ॥ বাড়িল অধিক প্রেম মহারাজ সনে । শুণবোন্দা
সেই জন মানে শুণিজনে । ক্রিশ্যাম কহিছে প্রেম অধি-
ক যে থানে । দাঙ্গণ বিচ্ছেদ ভাই ঘটে সেই স্থানে ॥

রাজা কর্তৃক জহরির শাসন ।

পয়ার । একদিন মহারাজ সূন করি পারে । ইষ্টদেবে
পূজা করে বসিয়া মন্দিরে ॥ উপহার লয়ে বৈসে দ্বারে
জহরির । অচর্না করিছে তেহ খণ্ড পরশুর ॥ এক কুশা
সনে বসি ধ্যান করে হরে । আর এক কুশাসন রাখে
তথাকারে ॥ কি জানে কখন যদি আসে কোন জন ।
বসিবার তরে তার রাখিল আসন ॥ হেনকালে বাণেশ্বর
তথা উপনীত । দেখিয়া ব্রাঙ্গণ তেহ কহিছে তৃরিত ॥
ইদং কুশাসনং বলে অঙ্গুলী হেলায় । বৈস এই অনুভব
তাহাতে জানায় ॥ শুনিয়া পণ্ডিত তারে কহেন বচন ।
ইদং কুশাসনং বলে করিল গমন ॥ রাজার সহিত নাহি
করে সন্তোষণ । ক্রোধ মনে নিকেতনে গেলেন ব্রাঙ্গণ ॥
ইহার ভাবার্থ তিনি বুঝিতে নারেন । শুণবোন্দা মহা
রাজ ইঙ্গিতে বুঝেন । ইদং কুশাসনং মম মিথ্যা ইহা
নয় । সুশাসন থাকিলে এমন নাকি হয় ॥ ব্রাঙ্গণ বর্ণের
গুরু জানে জগজ্ঞন । না কৈল প্রণাম বেটা কিসের পূজন
উঠিয়া না অভ্যর্থনা দ্বিদ্বয়ে করে । তেকারণ কুশাসন

ଗାଲି ଦିଲ ମୋରେ ॥ ଏତୋଭାବି କ୍ରୋଧେରାଜ । ହୈଲ ଛତା
ଶନ । ଇଞ୍ଚିତ କୁରିଯା ଦୂତେ କହେନ ବଚନ ॥ ବୁଝିଯାରାଜାର
ଭାବ ଆସି ଜମାନ୍ଦାର । ଟେକାମେରେ ଲାଗେ ଜାଯ ଗଲେଥରେ
ତାର ॥ ମୁଡାଯେ ମୁକ୍ତକ ତାରେ ଗାଥାତେ ଚଡ଼ାଯ । ଭୁଗ୍ଣ
କରାନ ଦେଶେ ପାଦୁଳ ଗଲାଯ ॥ ଦେଖେ ବାଣେଶ୍ୱର ହୟ ଅତି
ହଷ୍ଟମନ । ରାଜାରେ ପ୍ରଶଂସା କରେ ଆସିଯା ତଥନ ॥ ଲୁଟ୍ଟେ
ନିଲ ଜହରିର ସାଜିଲ ସକଳ । ଶ୍ରୀଶ୍ରାମ କହିଛେ କଞ୍ଚି
ଅନୁଧାୟି ଫଳ ॥

ହରିଘୋଷେର କଥା ।

ପାଯାର । ଶୁଣବୋନ୍ଦା ଦୋଷ ବୋନ୍ଦା ରମୟ ରମେ । କହି
ତେ ପାରିଲେ କଥା ଝନ୍କି ପାଯ ଦୋଷେ ॥ ଜହରି ଉତ୍ତର
କିନ୍ତୁ ନାକରିଲ ଆର । ତାହାତେ ବାଡ଼ିଲ କ୍ରୋଧ ମୁବେ ସ
ରାଜାର ॥ ସଦି ସମୋନ୍ତର କରେ କିମ୍ବା ଗାଲି ଦେଯ । ଉତ୍ତର
ପାଇଲେ ରାଜା ମନ୍ତୋଷ ତାହାଯ ॥ ଯେଇନର ନିରୁତ୍ତର ହୟତେ
ହଜୁରେ । ବାରେକ ବଦନ ତାର ଭୂପତି ନାହେରେ ॥ ଦାନେତେ
ଅତୁଳ ରାଜା ଦର୍ଖିଚି ସମାନ । ମୁଛନ୍ଦ କହିଲେ କଥା ଦେ
ପାଯ କଲୟାଣ ॥ ହୟ ହଣ୍ଟି ଅଭରଣ ଶିରୋପା ତାହାରେ ।
କଥାଯା ଉତ୍ତର ଯେବା ଭାଲ ଦିତେ ପାରେ ॥ ଦୁଷ୍ଟେର ଦମନ
କରେ ଶିଷ୍ଟେର ପାଲନ । ନୀଚେର ଭାହିକ ରାଖେ ରାଜା ବହୁ
ଧନ ॥ ସକଳ ଶୁଣେର ମିନ୍ଦୁ ହିଜ ହିଜରାଜ । କର୍ଣ୍ଣଭାବି
କଳକ୍ଷତା ନିଦାକଣ କାଯ ॥ ସଦୟପି ଶୁବନ କରେ ରାଜା ଶୁଣା
କର । ଅମୁକେର ଗାବି ଧାନ୍ୟ ଜମାଇ ବିନ୍ଦର ॥ କୋନ ମତେ

শরকারে দাখিল করিতে । সর্বক্ষণ অন্নেষণ করে রাজা
চিত ॥ ঢলঅন্নেষণ করে তিলে পাড়ে তাল । দেয়াল
মায়ের তারা বাড়ায় জঙ্গাল ॥ কিন্তু যদি সেইজন কথা
কহে ভাল । আরে তারে রাজ্য দান করেন ভূপাল ॥
তাহার প্রমাণ শুন বাস সেই গুম্ম জাতিতে গোয়ালা
তার হরিষ্ঠোষ নাম ॥ হইবে হাজার গাভি বলদ বিশ্বর
কোন জন কহিয়াছে রাজার গোচর ॥ শুনি রাজা এক
দিন কহিলম তারে । ভাল দধি কাল্য বিছু দিবিরে
আমারে ॥ শুনিয়া গোপের সূত হয়ে হরষিত । দুর্ঘ
অস্বেষণে যান পাঠায়ত্তুরিত ॥ যে গাভির পঞ্চসের অগ্নে
দুর্ঘচিল । খেড়ো হয়ে ক্রমে তার এক পোয়া হৈল ॥
এহেন দুর্ঘের দুর্ঘ করি অস্বেষণ । সাঁজামিশাইয়া দধি
পাতিল সেজন ॥ পারে সেই দধি লয়ে দেয় রাজ্যে প্রবে
ভোজন সময় দধি আহরণ করে ॥ কোন দোষ দুর্ধর
ত পতি নাহিপায় । কহিতে অকথ্য কথা কুখন বৃথায়
রাজা বলে ওরে বেটা গোয়ালার সূত । তোর দধি খেয়ে
আমি হয়েছি বিশ্বৃত ॥ কিজানি কি মিশাইয়ে দধি
দিলি মোরে । চুক্ষায় বদন সদা কি কহিব তোরে ॥
ওল কচু কিব। দধি বিষ্঵ের ভাবণী । মারিতে আমারে
বেটা দধি দিলি আনি ॥ কিজানি কিদিলি ইথে কেমন
হইল । থাইয়া তোমার দধি বুঝিপ্রাণ গেল ॥ আরে
দুর্ঘ দুর্ঘাচার এমন করুম । ব্রহ্মবধ হেতু তোর নাহিক

ଧରମ । ଶୁନରେ କୋଟୀଲଗଣ ଆମାର କଥାଯ ॥ ସରବର୍ଟୀ ଏବେ
ଟାର ଲୁଠ ଲୁହେ ଆୟ । ଶୁନ କରଯୋଡ଼େ ବୋଷ କରେ ନିବେ
ଦନ ॥ ନିଶ୍ଚୟ ଜାନିଲ ଛଳ କରେନ ରାଜନ ॥ କୋନ ବେଟା
କାନଭାରି କରେଛେ ରାଜାର । ତାହାର କାରଣ ମୋରେ ହେନ
ବ୍ୟବହାର ॥ ହରି ବଲେ ଶୁନ ରାଜା କରି ନିବେଦନ । ମୁଖେର
ଦୁର୍ଗତି ନହେ ଦଧିର କାରଣ ॥ ରାଜା ବଲେ ଦୁଷ୍ଟ ବେଟା ତଥା
ପି ନା ମାନେ । ଦଧିତେ ଚୁକ୍କାବେ ମୁଖ ଆଗେ କେବା ଜାନେ ।
ରାଜାରେ କହିଛେ ଗୋପ ଶୁନହେ କାରଣ । ଆମାର ଗୃହରେ
ଆଛେ ଅନେକ ଗୋଧନ ॥ କୋନ ଦିନ ଘରାରାଜ ଦେଖେ ଶୁନେ
ଛିଲେ । ସେଇ ସେ କାରଣ ପ୍ରଭୁ ମୁଖ ଚୁଲ୍ଲାଇଲେ ॥ ଅଧିକ ଦେ
ଖିଯା ଗାଭି ବଲଦେରଗଣ । ତେକାରଣ ଟାକୁରେର ଚୁଲ୍ଲାଛେ
ବଦନ ॥ ଶୁନେ ସଭାସଦ କରେ ଅହା ହନ୍ୟ ରବ । ହଞ୍ଚ ହ୍ୟେ
ରାଜା ତାରେ ଦିଲେନ ବିଭବ ॥ ରାଜାର କଥାଯ ଯେବା ଦେଇ
ପ୍ରତୁଃଭର । ଅହା ହଞ୍ଚ ହ୍ୟ ନୂପ ତାହାର ଉପର ॥ କଟୁଭାବେ
ଗାଲି ଯଦି ଉଭର ସେ ହ୍ୟ । ତାହାତେ ଅଧିକ ଡଫ୍ଟ ରାଜା
ମହାଶୟ ॥ ଏହିରୂପ ଏକ ଜନେ ନହେ ଅନେକେରେ । କଟୁଭାବେ
ପରିତୋଷେ ସେଇ ନୂପବରେ ॥ ତାହାର ବିଶେଷ ବିଚୁ କରି
ବିବରଣ । ଦେବଲେ ଯେ କୁପେ କୁପା କରିଲ ରାଜନ । ରାଜା
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କଥା ଅପୁର୍ବ ପ୍ରକାଶା ବୈଶିତ୍ରକେ କହିଛେ ଶଶୀ ।
କୌଣ୍ଡକ ବିଲାସ ॥

ଦେବଲ ବ୍ରକ୍ଷଣେର ସହିତ ରାଜାର କଥୋପକଗନ ।
ପଯାର ॥ ଅଶ୍ଵପର୍ଣ୍ଣ ନଗରେତେ ଭୁମେନ ରାଜନ । ଦେଖେନ

ପ୍ରଜାର ନିତି ସୁରିତି କେମନ ॥ ବହୁକଷେତ୍ର ଶୁଣୁବେଶେ ଭୂମି
ଗଢ଼ିପାଳ । ଧରିତେ ଛେଚର ଚୋର ଡାକାତି ଚେନାଲା ॥ ନୟନେ
ନା ଦେଖେ ଲୋକେ ନାହିଁ ଦଣ୍ଡ କରେ । ଏକାରଣ ଦୋଷ ଶୁଣ ସର୍ବ
ଜନେ ହେବେ ॥ ନିଜ ରାଜ୍ୟାନ୍ଵି ସୀମା କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ । ଆପନ
ବାଟୀତେ ପୁଅଃ କରେନ ଗମନ । ହେବକାଲେ ରାଜାର ଦେବଲ
ପୁରାହିତ । ଶାଲଗୁମଶିଳା ଲୟେ ଯାଇଛେ ତୃତୀୟ ॥ ଯାଇ
ତେ ଦୈବେର ଦୋଷେ ଦିଶା ତାର ପାଯ । ଠାକୁର ବାଞ୍ଚିଯା
ପୃଷ୍ଠେ ବସିଲ ତଥାଯ ॥ ନାମାବଲୀ କୋସାକୁଣ୍ଡି ସହ ନାରାୟଣ
ପୃଷ୍ଠେ ରାଖି ଦିଜ କରେ ସ୍ଵମଳ ବର୍ଜନ । ଏହେନ ସମୟ ତାରେ
ହେବର ନୂପବରେ । ଅରୁଣ ଜିନିଯା ଅଁଥି ତାରେ ଦୃଷ୍ଟି କରେ
କୋପ ଦୃଷ୍ଟି ଚାହିଁ ଭୂପ କରେନ ଗମନ । ଦେଖିଯା ଦିଜେର
ପୋର ମୁଖ୍ୟ ଜୀବନ ॥ ଆକାଶ ପାତାଳ ଦିଜ ଭାବିଛେ
ମାଗର । ଉଠିଲ ଶୁହେର ଘଲ ମାଥାର ଉପରା ହୟ ପ୍ରାଣ ନାବେ
ନହେ ସର୍ବସ୍ଵ ହରଣ । ବିଧାତାର ବାଜି ଆଜି କେ କାର
ମୋଚନ ॥ ସାତପାଂଚ ଦିଜ କତ ଭାବେ ମନେ । ହେବକାଲେ
ରାଜଦୂତ ଆଇଲ ସମ୍ମିଧାନେ ॥ ହାତ ପା ବଧିଯା ତାରେ
ଲୟ ଚାରି ସୀର । ମହାଶୟର ପଡ୍ରୋ ଫେନ ହାଜିର ହଜୀର ।
ଲହିୟା ରାଜାର ସ୍ଥାନେ କରେ ସମପର୍ଣ୍ଣ । କ୍ରିଶ୍ଚାମ କହି ଛା
ରଙ୍ଗ ଶୁମ ସର୍ବଜନ ॥

ଦେବଲକେ ଭୂପତିର ଭୃତ୍ୟ ।

ତ୍ରିପଦୀ । ରାଜା ବଲେ ଓରେ ବେଟାଃ ହେନ ବୁନ୍ଦି ତୋରେ
କେଟାଃ ଦିଯାଛେରେ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁରାଚାର । ହିଁଯେ ଦିଜେର ମୁତଃ

କର୍ମ ଚନ୍ଦ୍ରାଲେନ୍ଦ୍ରମତଃ ଆଜି ତାର ଦିବ ପ୍ରତିକାର ॥ ଧର୍ମ
ଶାସ୍ତ୍ରେ ବିଜ୍ଞ ଜାନିଃ କରିଲାମ ତୋରେ ଆନିଃ ଆପନାର
ଦେବଲ ପୂଜାରି । ଛିର ଧିକ ତୁହି ହେନଃ ନା ଦେଖି ନହେ ଶୁବଗ
ହୁଏ ଓରେ ନଷ୍ଟ ଭୁଷ୍ଟାଚାରି ॥ ବିନା ସ୍ମାନେ ନାରୀଯଙ୍ଗଃ ନାହିଁ
କରେ ପାରଶନଃ ତୁହି ଏକି କରିଲି କୁକର୍ମ । ଦେଖେ ତୋର
ପାପ ମୁଖଃ କ୍ରୋଧତେ କାପିଛେ ବୁକଃ ଶୁନିଯା ଜଲାଦେ
ବୁଝେ ମର୍ମ ॥ ଧରେ ତାର ଦୁଇ କରେଃ ତଥନି ବନ୍ଧନ କରେଃ ଲାୟ
ଯାଇ ଯେ ଦିଗେ ଘଣାନ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାତ୍ରାନ ଭଗେଃ କଥା ଯେ
କହିତେ ଜାନେଃ ତାର କେ ବଧିତେ ପାରେ ପ୍ରାଣ ॥

ପୁଜାରିର ରାଜାର ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୱର୍ତ୍ତର ।

ପଯାର । ଘୋଡ଼ କରେ ଦିଜିବର କରେ ନିବେଦନ । ଦୋହାଇ
ଠାକୁର କିଛୁ କରୁନ ଶୁବଗ ॥ ରାଜୀ ବଲେ କୁଳାଙ୍ଗାର କି ସଲି
ବି ଆର । ତୋରେ ଦେଖେ କ୍ରୋଧ ମର ବାଢ଼ିଛେ ଅପାର ॥
ଦ୍ଵିଜ କର ମହାଶୟ ଅଞ୍ଚେର ଉପର । ଆଶୋଯାର ହୟେ ଯବେ
ଭୁମେନ ସହରା । ଅଞ୍ଚ ପୃଷ୍ଠେ ନାନାହାନେ କରେନ ଭୁମନ । ସଦାଇ
ତାହାର ପରେ ଆପନ ଆସନ ॥ ଏକାଲେ ଦିଶା ଯଦି ତେଜେ
ତବ ହୟ । ମେ କାଲେ କି ପୃଷ୍ଠେ ହତେ ନାୟ ମହାଶୟ । ରାଜୀ
ବଲେ ଅଞ୍ଚେର ତୁଳନା କିବା ହିଥେ । ଦ୍ଵିଜ ବଲେ ମହାରାଜ ଦୁଃ
ନିଜ ଚିତ୍ତେ ॥ ବ୍ରଦ୍ଧନ ଦେବେର ଘୋଡ଼ । ବିଶେଷ ଦେବଲ । ଏହୟ
ବିହିନେ ହୟ ଶିଲ । ତୋ ଅଚଳ ॥ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ସାହିତେ ହଇଲେ
ଶିଲା ଚାହେ । ଏଇ କୁରଙ୍ଗେ ଦେବେ ସର୍ବଦେଶେ ବାହେ । ଅତ
ଏବ ଦେବତାର ଘୋଡ଼ାଟେ ଭ୍ରାନ୍ତନ୍ତ୍ରା । ବିଚର କରିବା ଦେଖ

ପଣ୍ଡିତ ରାଜନ ॥ ଇଥେ ଯଦି କୋନ ମର୍ତ୍ତେ ରାହେ ମୋର ତୁଟ୍ଟ
ତବେତୋ ପାଇବ ଦଶ ନହିଲେ ନା ଘାଟ୍ଟ ॥ ଅଞ୍ଚ କତୁ ଆ
ଶୋଯାର ନା ନାସ୍ତାରେ ନାଦେ । ଦେବ ଅଞ୍ଚ ନେଦେ କେନ ପଡ଼ିଲ
ଅମାଦେ ॥ ହାସିଯା କହେନ ରାଜ । ଶୁନ ସଭ୍ୟଙ୍କ । କି ବୋଲ
ବଲିଲ ଏହି ବିଟଲେ ବ୍ରାକ୍ଷଣ ॥ ଶୁନିଯା ସଭାନ୍ତ ଜନେ କରେ
ହାସ୍ୟଧନି । ରାଜ । ତାରେ ଦାନ କରେ ତଥନି ଅବନି । ଖୁସି
ହୟେ ଦ୍ଵିଜବର ଯାଯ ନିଜବାସ । ଦ୍ଵିଜ ଶାମ ବଲେ ଏହି ବି
ମାଦେ ଉଳ୍ଳାସ ॥

ରାଜ । ଦ୍ଵିଜଗଣକେ ନବାବେର ନିକଟ ପ୍ରେରଣ

ଓ ମନେତେ ବିଷାଦ ।

ପାରାର । ଏକଦିନ ନବାବ କହିଲ ନୃପବରେ । ପାଠାବେ
ପଣ୍ଡିତ ଗଣ ଆମାର ଛଜୁରେ ॥ ବିଦ୍ୟାବାନ ଧୀରବୁଦ୍ଧି ଜ୍ୟୋ
ତିଷେ ପାରକ । ଅବଶ୍ୟ ପାଠାଯେ ଦିବେ ସେଇ ସବ ଲୋକ ॥
ଶୁନ ରାଜ । ହନ୍ତ ହୟ ନା ଜାନେ କାରଣ । ଦେଖେଇ ଦ୍ଵିଜଗଣ
କରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ॥ ପାଠାନ ମୁରଶିଦାବାଦେ ପଣ୍ଡିତର ଗଣ ।
ନବାବ ସମ୍ବାଦ ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣକିତ ମନ । ଆପନି ଆସିଯା
ଲୁହ୍ୟ ଯାର ଦ୍ଵିଜଗଣେ । ବାସାଯ ବସାଯ ସବେ କରିଯା ଯତନେ ।
ଦ୍ଵିଜଗଣ ବଲେ କି ହେତ୍କ ଦ୍ୟାହାପନା । ଏଥାନେ ଆସିତେ
ଆଜ୍ଞା କରିଲେ ଆପନା ॥ ନବାବ କହିଛେ ସବେ ପଣ୍ଡିତ
ତୋମରା । କହ ହେ ଜ୍ୟୋତିଷେ କେବା ଆଜ ତୃପରା ॥
ଭୂମିକମ୍ପ କବେ ହବେ କରରେ ଗଣନ । ନହିଲେ ବଞ୍ଚିଲେ ଦଲେ
କରିବ ବନ୍ଧନ । ଶୁନିଯାଛି ଗୁହଣାଦି ବୃକ୍ଷ ବନ୍ଦାଗଣ ॥ ଏ

সকল জ্যোতিষে তোমরা সবে গণ । আমার এই প্রশ্ন
করিলে পূরণ ॥ নিষ্কারতে দিব রাজ্য আর বহুধন ।
যদি নাহি পার কেহ ইহা গুণিবারে । খায়াইব ধান্য
সবে রাখি কারাগারে । শুনিয়া পশ্চিত গণের উড়িল
পরাণ ॥ হরিযে দিয়াদ হৈল ধড়ে নড়ে প্রাণ । কার সাধ্য
ভূমিকম্প করিবে গণন ॥ জ্যোতিষে সন্ধান নাই পাবে
কোনজন । নিষ্য জানিল সবে নিকট মরণ ॥ প্রাণের
কারণ তারা করিছে রোদন । নবাব কহিছে দ্বিজ ভাবহ
উপায় । পার কিনা পার তাহা কহতো আমায় ॥ দ্বিজ
গণ বলে স্বগ বর্গ মোরা গুণি । পাতাল বর্গের কথা কি
ছুই নাজানি ॥ শুনি ক্রোধে জাঁহাগির কাপয়ে শরীর ।
ইঙ্গিতেতে জমাদার হজুরে হাজির ॥ ধরে লয়ে দ্বিজ
গণে রাখে কারাগারে । হাতে পায় বেড়ি দড়ি চেন
বাঞ্ছে চোর ॥ কয়েদ রাখিয়া ধান্য করান ভোজন । দুই
দিনে দ্বিজগণে অদ্বৈক নিধন ॥ এখানে সন্ধান পার
সুবোধ রাজন । ভাবে ব্রহ্মবধ হইল আমার কারণ ॥

গোপালকে পরিচয় দেওন ।

পয়ার । আমি যদি নাপাঠাই এতেক পশ্চিত । তবে
তোনা হইত হেন বিপরীত ॥ নিষ্য আমার লাগি ব্রহ্ম
হত্যা হয় । আমার জীবনে আর নাহি ফলোদয় ॥ এত
বলি অন্ধেশনে রহে নৃপত্ব । সদাই বিরস ঘন বদনে
নিঃস্বর ॥ কি করিব কি হইবে কে রাখে এদায় । হেন

কালে গোপাল সে সভায় যায় ॥ 'দেখিয়া কৌন্তকি
রাজা হয় অধোমুখ । গোপাল কহিছে রায়' আজি কিবা
দুঃখ ॥ কত মত রঞ্জতঙ্গ করে নৃপসঙ্গে । তুষানল সে
সকল দহে তার অঙ্গে ॥ খেদে রাজা বলে মোর ভাল
নাহি লাগে । এর পর যেতে হবে শমনের আগে ॥ হেন
নিদারণ কথা শুনিয়া গোপাল । কর ঘোড়ে কহে কথা
যা হয় রসাল ॥ কহে সদানন্দ ভূমি বুক্ষে বৃহস্পতি । বল
কি ভাবনা তব হয়েছে উৎপত্তি ॥ শুন রাজা সবিশেষ
বলেন তখন । প্রয়ার প্রবক্ষে শ্যাম কহেন কারণ ॥
দ্বিজের বিশেষ ভূপতিবলে । অমনিভাসিছে নয়ন জলে
বলে কি কহিব তোমারে আর । ব্রহ্মধাতির নাহিক
নিশ্চার ॥ নবাব দুরস্ত যবন জাতি । সেই সেদিলেক এত
দুর্গতি ॥ দ্বিজের চাহিনু করিতে হিত । দৈবেতে ঘটি
ল যে বিপরীত ॥ গোপাল কহিছে রাজন ধীর । কি
হবে হইলে বল অস্থির ॥ সততচাঞ্চল্য মেধাকে নাশে ।
অশ্বিরে কখন যুক্তি নাআসে ॥ মন্ত্রিকে লইয়ে বিচার
কর । মন্ত্রি গুণে দুঃখেতে হয় পার ॥ এইতো সামান্য
কিব। এদায় । যুক্তি বিশুণ সকল যায় ॥ প্রতাপঁর দ্র
নামে নরপতি । মন্ত্রির গুণেতে জিনিল ক্ষিতি ॥ মন্ত্রির
মন্ত্রণা সমান আর । জগতে তুলনা নাহিক তার ॥ হইলে
যুক্তি তরয়ে ভয় । মন্ত্রণা করহে উদ্ধার হবে ॥ রাজা
বলে হে কহ আরবারা কিরূপে মন্ত্রী করিল উদ্ধারা শুন

ଯା ଗୋପାଳ କହିଛେ ବାଣୀ ଏକ ମନେ ଶୁଣିଛେ ନୃପମଣି ।
ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରର କଥା ।

ତ୍ରିପତି ॥ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶେତେ ଶିତିଃ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଆ
ଖ୍ୟାତିଃ ନରପତି ଅତି ଦୟାବାନ । ପୁତ୍ରମ ପ୍ରଜାପାଲେଃ
ରାଜା ରହେ କୁନ୍ତଲେଃ ପାତ୍ର ମିତ୍ର ସବେ ଜ୍ଞାନବାନ ॥ ଦୁଇ
ପାଟରଣୀ ତାରଃ ଏକେର ଏକ କୁମାରଃ ଅନ୍ୟ ଜ୍ଞାନେ ଏକଟି
ମନ୍ତ୍ରି । ନିରାପଦ ସେ ନଗରେଃ କେହ ନାହିଁ ଆଟେ ତାରେଃ
ମନ୍ତ୍ରୀ ତାର ବୁଦ୍ଧେ ବୃଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରି ॥ ତାହାର ମହୁଣା ତାରେଃ ସଦୀ
ସୁଖ ରାଜ୍ୟସ୍ଵରେଃ ରାଜା ମନ୍ତ୍ରିଗଣ ବଶୀଭୂତ । ରାଜା ତାର
ଆଜ୍ଞା ବିନେଃ କାର କଥା ନାହିଁ ଶୁଣେଃ ମନ୍ତ୍ରୀ ତାର ତେମନି
ସୁହତ ॥ ଏକ ଦିନ ଦୈବ ଦୋଯେଃ ବଗିର୍ଗିଯା ଦେଇ ଦେଶେ
ମହାମାର କରିଲ ବିଷ୍ଟର । ରାଜାର ସାମନ୍ତ ଯତଃ ସକଳ କରି
ଲ ହତଃ ଦେ ଦେ ପଲାଇଲ ନୃପବର ॥ ମନ୍ତ୍ରୀ ଲୟେ ମନ୍ତ୍ରିର୍ବାରେଃ
ଯାଇଲ ଦେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେଃ ରାଜ୍ୟ ଶୋକେ ରାଜାର ବିଷାଦ ।
ରାଜା ବଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ ବଲଃ କେମନେ ହେ କୁଶାଳଃ ନା ବହିଲେ
ହୈଲ ପ୍ରମାଦ ॥ ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ତାରେ କଯଃ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରେ ମହାଶୟ
ଚଲ ଯାଇ ସଥା ରିପୁରଯ । ଆଗେ ଦିଯା ଦିନ୍ୟ ଭାବେଃ ବିଛୁ
ଭୁମି ମାଗି ଲବେ ଶେଷେ ଦିବ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳ ତାଯ ॥ କରିଯେ
ଶିର ମହୁଣାଃ ଦ୍ରତ ଚଲେ ଦୁଇ ଜନାଃ ଉତ୍ସନ୍ନିତ ବାଁର ହଦେ
ଶୋ । ଯାଇଯା ରାଜାର ହାରେଃ ଏରାଜା ଥିବର କରେଃ ଯାଇ
ବାରେ ଆଜ୍ଞା ହୟ ଶେଷେ ॥ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦିତ ହୟେଃ ନିଜ
ମନ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଲୟେଃ ମହାରାଜ ହାରିଜର ମଭାୟ । ଦେଖ ଦେଇରାଜା

ର ସଭାଃ ବିଶ୍ୱଜନ ମନୋ ଲୋଭାଃ ବୁଝି ହେନ୍ ନ । ଅଛେ କୋ
ଥାଯ ॥ ଦେଖିଯା ପ୍ରଶଂସା କରେଃ ବଲେ ଧର୍ମ୍ୟ ସେ ରାଜାରେଃ
ଭାଲ ମିତି ଚରିତ ତାହାର । ଅମର ତୁବମ ହେନଃ ମୁଜନେ
ଆଛେ ସାଜନଃ ଚାରି ମନ୍ତ୍ର ବସିଯା ରାଜାର ॥ ବୁଦ୍ଧେତେ
ମାଗର ପ୍ରାୟଃ ସଭାସ୍ତ ସତ ସଭାଯଃ ଡାଡାଇରେ ନାଯେବ ଦେଯା
ନ । କତ ଚେଲା ଚୋପଦାରଃ ସଂଗୁହ କରିତେ ଭାରଃ ହାଜାରଃ
ଭୂତ୍ୟଗଣ ॥ ଆଜ୍ଞା ବହ ମବେ ରହେଃ ଇଞ୍ଜିତେ ବଚନ କହେଃ
ନାହିଁ ସହେ ରାଜ । ଉଚ୍ଛ୍ଵସି । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରେରେ ହେରେଃ କହେ
ପାତ୍ର ମୃଦୁଷ୍ଵରେଃ କି ହେନ୍ତକ ଆଇଲେ ଆପନି ॥ ନା କହି
ତେ ନୃପବରେଃ ମନ୍ତ୍ର ନିବେଦନ କରେଃ ଯେକପେତେ ରାଜତ୍ତ
ବିନାଶ । ବଲେ ପ୍ରଭୁ ତବ ଆଜ୍ଞାଃ ହିଲ ବିଶ୍ୱଗ ଭାଗ୍ୟାଃ
ଶେଷେ ମନେ ପାଇଯା ତରାସ ॥ ତୋମାର କିନ୍ତର ଜନଃ ଲୁଟି
ଲ ରାଜତ୍ତ ଧରଃ ତୁମି ନାହିଁ ଦିଲେ କୋଥା ପାଇ । ଯେ ଜନ
ଭକ୍ଷକଃ ମେବିନା ନାହିଁ ବ୍ରକ୍ଷକଃ କାଳେ ଦୟାଲେତେ ଭେଦ ନାହିଁ
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ସଥା ଯାବଃ ସର୍ବତ୍ରେତେ ଉପତ୍ରବଃ ଏକାରଣ ତେଜି
ଯା ସକଳ । ଶରଣ ଲଇନୁ ଆମିଃ ଦେହ କିଛୁ ମାଲ ଜମିଃ
ଅନ୍ୟଙ୍କେ ବସତେ ନାହିଁ ଫଳ ॥ ଚିରକାଳ ଏହି ଦେଶେ ରହିବ
ଅତି ହରିବେଃ ଯଦି ଦୟା ହୟ ଦୀନଜନେ । ଶୁନିଯା ନୃପତି
କର୍ଯ୍ୟ ଦିଲାମ ଅଭୟ ଜୟଃ ଚିରଦିନ ରହ ଏହି ଥାନେ ॥
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାତରଣ ଦିନଃ ଶ୍ରୀମାର ଚରଣ ରଙ୍ଗଃ ହନ୍ଦୟ ନରୋଜେ
କରି ଆଶ । ତ୍ରିପଦୀର ଛନ୍ଦମତେଃ ରଚିଲେନ ଭାବାଗୀତେଃ
ନାମ ଦିଯେ କୌଣ୍ଡକ ବିଲାସ ॥

ଅତ୍ୟନ୍ତରେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜତ୍ ।

ଲୟୁତିପଦ୍ମି । କହେଛେ ରାଜନଃ କହ ବିବରଣଃ କିକାରଣ
ଆଗମନ । ଶୁଣି ନମକ୍ଷାରଃ କରି ପଦେ ତାରଃ ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଛେ
କାରଣ ॥ କି କହିବ ଆରଃ ସକଳି ତୋମାରଃ ଆଜ୍ଞାଯ ହୟ
ହେ ଥ୍ରୁ । ଗିଯେ ତବ ଜନଃ କରେଛେ ଦାହନଃ ଆମାର ସତେକ
ହ୍ୱୁ ॥ ଆର ଧନ ଜନଃ କେ କରେ ଗଣନଃ ସତେକ ନାଶିଲ ତାରା
କରେ ଉପତ୍ରବଃ କେମନେ ରହିବଃ ତେକାରଣ କରି ତୁରା ॥ ଆ
ସିଯା ଶରଣଃ ଲଈନୁ ଏଥନଃ ଯାହା କର ଏନକରେ । ତୋମାର
ଛକୁମଃ କରେ ତାରା ଜୁମଃ ଧୂମ ଧାମ ସେ ନଗରେ ॥ ଯେ କରେ
ବିନାଶଃ ହୈଲ ତାର ଦାସଃ ସେ ହୟ ଦୟାଲ ତାରେ । ରାଖିଲେ
ରହିବଃ ମାରିଲେ ମରିବଃ କି ଛକୁମ ଏଦାସେରେ ॥ ଶୁଣି ଦୟା
ଚିତେଃ ହୈଲ ଉଦିତେଃ ଆଶା ଦିଲ ସେ ରାଜାର । ବଲେ
ଦକ୍ଷିଣେତେଃ ଥାକ ଆନନ୍ଦେତେଃ ଜମାଇ ଦିବ ତୋମାୟ ॥
ଅର୍କ କୋଟି କରଃ ଦିବେ ବରାବରଃ ହରିଷେ କର ବାସ । ଏତ
ବଲି ଲିଖେଃ ଦିଲ ସେଇ ଦିକେଃ ରାଜାର ବାଡ଼େ ଉନ୍ନାସ ॥
ଜରିପ ଜବାଣିଃ ଆମୀନେରେ ଆନିଃ ପାଠାଇଲ ମାପ ତରେ
ହୈଲ ରାଜ୍ୟ ଭାରଃ ଅତି ସୁବିତ୍ତାରଃ ପୁର୍ବେର ଅଧିକ ପରେ ।
ମନ୍ତ୍ର ବ୍ରାଜା ଆରଃ ଆନି ପରିବର୍ତ୍ତଃ ମନୋହର ପୁରୀ କରେ ।
ଆର ନାନାମତଃ ଲଈୟା ଜମାତଃ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ରାଜ୍ୟସ୍ଵରେ ॥
ପ୍ରଜାର ବସତିଃ ଦନ୍ତିଷ୍ଠତା ଅତିଃ କର ପାଯ ବଞ୍ଚତର । ମନ୍ତ୍ର
ନାନାକ୍ରମେ ବାଡ଼ାଇଛେ ଭପେ ମନ୍ତ୍ରରାଜ ପୁଣାକର ॥ ଲମ୍ବେ
ଝୁଦ୍ରାଗଣଃ ମନ୍ତ୍ର ବିଚକ୍ଷଣଃ କରେନ ସୂଜନ ଗଡ଼ । କିବା ପରି

পাটীঃ মাটি ঢাকা বাটীঃ খিলান প্রস্তরে দৃঢ়। রাখে
গড়ভরেঃ বাকুদ প্রচুরেঃ গোলা গোলী কামান। লক্ষণ
কৌজঃ নিত্যে ভোজঃ কায়াজ করে নিশান। যত টাকা
পায়ঃ সৈন্যেরে খাওয়ায়ঃ দেখিয়া কহে রাজন। শুন
মন্ত্রিরাজঃ একি তব কাষঃ এতেক সামন্ত কেন।। হাসি
মন্ত্রি কয়ঃ তোমার কি তুম্হঃ সুখে তুমি রাজ্যভূষ্ণ। খাও
পর আরঃ নানাসুখ কর, দান দেয় পুষ্টি।। যাহা ইচ্ছা
হবে আমারে কহিবে সুখেতে রহ ভূপাল। মম বাঞ্ছ,
যাহা দেখ করি তাহা তোমার কি মন্দ ভাল। শুনে
রাজা কয় কর মহাশয় যাহা ইচ্ছা হয় তব।। যেন দুঃখ
আর নাহয় আমার বুঝে কর অনুভব। একপে দুজনে
রহে হষ্ট মনে পরে কর চাহে ভূপে। শুনি রাজা বলে
মন্ত্রি কোথা গেলে দেও আসি কর নৃপে। শুনিরা তখন
আপনি গমন করে মন্ত্রি তথাকারে।। যাইয়া প্রণাম
কহে পরিণাম পড়েছি বিষম ফেরে। প্রজা অজানিত
নাহয় শাসিত লহ হে কিঞ্চিং কর।। এতেক কহিয়া
দিলেক ধরিয়া চৌথ অংশ বরাবর। সিকি ভাগ জমা
দিলে বলে ক্ষমা এসন রাজন কর।। আগামি বৎসরে
সকল তোমারে পরিশোধ দিব কর। এতবলি তথা
চলিলেন যথা বসিয়া আছে মৃগতি। রাজারে সকল
কহিল কুশল আমি মুন্তি কি অভাব। এতবলি পুন
রাখে সৈন্যগণ আগমন অনুভাব।। করে তারা দম্পত্তি

ଭୁମି ହୟ କଞ୍ଚା ଗୋଲି ବନବନୀ । ସୈନ୍ୟ ମାଲମାଟେ
ମାଟି ଉଠେ କେଟେ ଚମକେ ସକଳେ ଶୁଣି ॥ ହୟ ହଣ୍ଡି ଯତ
ମା ହୟ ବିଦିତ ଦେଖେ ବିପରୀତ ହୟ । ବର୍ଗିର ଦେଇବାନ ଛିଲ
ଚାରିଜନ ସକଳେ ଶୁଣେର ମୟ ॥ ପାଇଁ ତାରା ଟେର ବଲେ ହବେ
ଫେର ରାଜାରେ ଭ୍ରତ ଜ୍ଞାନାର । ଶୁଣହେ ରାଜନ କି କର ଏଥିନ
ସିଟିଲ ବିଷମ ଦାର ॥ କହି ବିବରଣ ନାହିଁ ହୟ ଜ୍ଞାନ କି
କମ୍ପ କରିଲେ ତୁମି । ବିଦେଶୀ ରାଜନ ନହେ ଭାଲ ଜନ ଅ
ଗ୍ରେତେ କହେଚି ଆମି ॥ ରିପୁ ଯେଇଜନ ଦେ ପାଇଲେ ଦିନ
ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵକାଯ ସାଧେ । ଆଗେ କାର କ୍ରୋଧ ଆଛେ ଦିବେ
ଶୋଧ କି କରିବେ ଉପରୋଧେ ॥ ଭାରା ମନ୍ୟଗଣ ହୟ ଅଗଣନ
ମନ୍ତ୍ର ତାହେ ମହାଦୂଷ୍ଟ । କର ନାହିଁ ଦିବେ ପରେତେ କରିବେ
ରାଜ୍ୟ ମନୁଦୟ ନକ୍ଷା ॥ ବୁଝିଯା ବିଚାର ଯେଇଛା ତୋମାର
କରହ ଏଥିନ ଭ୍ରତ । ଆପନାର ଦୋଷେ ହିନ୍ତୁ ଥାଜାସେ ଶୁଣି
ରାଜ୍ଞା ଚିନ୍ତା ଯୁତ ॥ ହିଜଶ୍ୟାମ କର ପାଇବେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପା
ଠାଓ କରେର ତରେ । ହବେ ଘୋରରଣ ଆପାଇବେ ଧନ ଅପମାନ
ପାରେ କରେ ।

ପ୍ରତାପକୁନ୍ଦେର ସୁନ୍ଦର ।

ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଶୁଣିଯା ରାଜନ ଦୃତ କରେନ ପ୍ରେରଣ । ସଥାଯ
ପ୍ରତାପକୁନ୍ଦ କରେଛେ ଆସନ ॥ ଦୃତ ଗିଯା ରାଜଲିପି ଦିଲ
ତାର କରେ । ଦେଖା ମାତ୍ର ଛିଣ୍ଡେ ମନ୍ତ୍ର ରାଜାର ହଜୁରେ ॥
କ୍ରୋଧେ କଟୁଭାସେ ଦାସେ କରେନ ଭଂସନ । ଏଥାମେ ଆଇଲେ
ବେଟା ଦିସେର କାରଣ ॥ ସାହ ଗିଯା ନୃପେ କହ ହୃକୁମ ଆମାର

করের তাহার আর নাহি অধিকার॥ বর্ষর ডাকাত
 বেটা কেবা রাজা বলে। চোরের মতন ধন' লয় বলে ছলে
 যথা শক্তি সেবেটার কল্পক আসিয়া। আমরা সকলে
 আছি এখানে বসিয়া॥ এতবলি দুতেরে বিদায় করিল
 রোষে। রাজারে জানায় দুত গিয়া সবিশেষে॥ শুনি
 ক্রোধে রাজা বলে মার গিয়া তারে। কিঞ্চি করে
 আন আমার ছজুরে॥ আজ্ঞা মাত্র চলে সব রাজ সেন।
 গণ। প্রতাপরুদ্রের গড়ে দিল দরশন॥ বাজায় ঝরের
 বাদ্য কাঢ়া জরুচাক। দাগড়া দামাম। ডঙ্কা রায়বাঁশে
 পাঁক॥ শুনিয। সমর সবু স্তুত হয় রায়। হেন কালে
 মন্ত্রি আসি ডাঢ়ায় তথায়॥ আজ্ঞা দিল গোলম্বাজে
 দাগরে কামান। বাজিল তুমুল যুদ্ধ হেরে হেরে জ্ঞাম॥
 অশ্বে গজে পদাতিঃ। আপানি করিছে যুদ্ধ মুন্তি মহা
 রথ॥ ছর দণ্ড যুদ্ধ হয় মরে অগণন। পূর্বের রাগের
 রাগ সাধিছে এখন। হস্ত পদ কাটা কার রহিত বদন।
 কেহ ধড়ফর করে ধূলায় শয়ন॥ কেহ তোপে উড়ে যায়
 দেখিতে নাপায়। কেহ বলে বাপৎ মরি প্রাণ যায়॥
 পরেতে পরাত্ত হয় বগির্ব গণ। ভগু দুত গিয়া বর্জা
 জানায় তখন। অপমান শুনি রাজা মলিন বদন। পাত্র
 গণ প্রতি তবে বলয়ে বচন॥ কি করিব কি হইবে কিসে
 রবে মান। তোমরা আমারে কহ তাহার সঙ্কাম॥ পাত্র
 গণ বলে রাজা এখন এমন। অগ্নেতে করিতে যদি যুক্তি।

ବିଚକ୍ଷଣ ॥ ତରେକି ହିତେ ପାରେ ହେନ ସୋର ଦାୟ । ହିର
ହୃମହାରାଜୀ କରିବ ଉପାୟ ॥ ବଡ଼ଈ କଠିନ ତାରେ କେବା
କରେ ଜୟ । ଦେଖି ମାକାତେ ସୈନ୍ୟ ହୈଲୁ ପରାଜୟ ॥ ହିର
ଜଳେ ଶିଳା ପଚେ ହିର କର ମନ । ଅବଶ୍ୟ କରିବ ତାରେ
ଅକାରେ ବଞ୍ଚନ ॥ କିନ୍ତୁ ଏକ କଥା ବଲି କରହେ ଦୋଷଗୀ ।
ଏହି କଥା ତବ ଯେମେ ଜାମେ ସର୍ବଜନ ॥ ଅଚାରିବେ ସର୍ବଠାଇ
ଶୁଣହେ ରାଜନ । କହିବେ ଆମାର ମନ୍ତ୍ର ଛିଲ ଚାରିଜନ ।
କୋନ କମ୍ଭେ ବିଜ୍ଞ ନହେ କେବଳ ଜଙ୍ଗାଳ । ସୁବୋଧ ହିଲେ
ମନ୍ତ୍ର ଏକଜନ ଭାଲ ॥ ଆମାର ଏଚାରି ବେଟା କି କରିତେ
ପାରେ । ଏକ ମନ୍ତ୍ର ରାଜାଯା ଫେଲିଲ ମୋରେ କେରେ ॥ ଏହି
ମନ୍ତ୍ର ସମ ତନ୍ତ୍ର ସନ୍ତ୍ର ଯଦି ମିଳେ । ତବେତୋ ଦେଇନି ତାରି
ରହିବେ ଦଖଲୋ । ଅଦ୍ୟାବଧି ନାହେଇବ ଓଦେର ବଦନ । ଆଜି
ହିତେ ଚାରିଜନ ହିନ୍ଦୁ ଗୋପନ ॥ କରିଯା କର୍ମର ସିନ୍ଧ
ବନ୍ଧ କରି ତାରେ । ପୁନଃ ଆସିବ ରାଜା ତୋମାର ହଜୁରେ ।
ଶୁନିଯା ଆଦେଶ ରାଜା କରେ ଚାରିଜନେ । କତଦିନ ରହେ
ତାରା ଲୁକାଯେ ଗୋପନେ ॥ ପରେ ଏ କଥା ବ୍ୟାପ୍ତ ହୟ ସର୍ବ
ଠାଇ । ବଲୟେ ରାଜାର ଆର ମନ୍ତ୍ର କେହ ନାହିଁ । ପ୍ରତାପକୁନ୍ଦେର
କାହେ ଏ କଥା ଯାଯ । ଶୁନିଯା ହାସ୍ୟେ ରାଜା ବଲେ ଏକି
ଦାସ ॥ ରାଜା କୃଷ୍ଣକୁନ୍ଦେର କଥା ଅପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶ । ଶ୍ରୀଶ୍ଵାମ
କୌଣସି କହେ କୌଣସି ବିଲାସ ।

ପ୍ରତାପକୁନ୍ଦେର ସହିତ ଚାରିଜନ ମନ୍ତ୍ରର ମିଳନ ।
ତ୍ରିପଦୀ । ଏଥାନେତେ ଚାରିଜନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମନେ ମନେ

ଉପନୀତ ପ୍ରତାପ ହଜୁରେ । ଯାଇଁଯା ରାଜ୍ଞୀର ମ୍ଲାରେଃ ହଜୁରେ
ଖବର କରେଃ ଆଜ୍ଞା ଶେଷ ହଇଲ ଯାଇଁବାରେ ॥ ଏତେକ ଛକ୍ରମ
ଶୁନଃ ଚଲିଲ ଆନନ୍ଦ ମନେଃ ଚାରିଜନେ ରାଜ୍ଞୀର ସାକ୍ଷାତେ ।
ଗିରା ତାରା ଦେଖିବା କରେ କରେ ପ୍ରନିପାତଃ ଯୋଡ଼ କରେ
ରାଜ୍ଞୀର ସାକ୍ଷାତେ ॥ ବଲିଛେ ଶୁମ ରାଜ୍ଞନଃ ଯେ କାରଣ ଆଗ
ମନଃ କହି ଶୁନ ତାର ବିବରଣ । ଏତବଳି ପୂର୍ବଉତ୍ସଃ କରିଲ
ମକଳ ବ୍ୟକ୍ତଃ ଶୁନି ଭୂପ ହାସେ ମମେ ମନ ॥ ଆର କହେ କୁଲେ
ଶୀଳେଃ ତୋମାରେ ପ୍ରଧାନ ମିଳେଃ ଆସିଯାଛି ତାଇ ଆଶା
କରି । ସଦି ରାଖ ଦୟାକରେଃ ତବେତୋ ଦୁର୍ଗତି ହରେଃ ନଇଲେ
ହଇବ ଦେଖିବାରି ॥ ତୁ କରି ବହୁତରଃ ବଲେ ଦେଓ ଆଶାବର
ଆଶଯ ପାଇଲେ ତବେ ବସି । ଶୁନି ରାଜ୍ଞୀ ମିତ୍ତ କରେଃ କହେ
ରହ ମମ ପୁରେଃ ଆନନ୍ଦେ ଥାକହ ଅହନ୍ତିଶି ॥ ପରେ ମେହି
ଚାରିଜନଃ କରିଯୋଡ଼େ ନିବେଦନଃ କରି ଭାସେ ତୋବେ ନୂପ
ବରେ । ବଲେତୁ ମି ଦୟାମନ୍ତଃ ମିରାଶେ ଦିଲେ ଆଶ୍ରୟଃ ମନ୍ତ୍ରୀ
ପାଛେ ବିପରୀତ କରେ ॥ ଶୁନି ରାଜ୍ଞୀ କ୍ଷୋଧେ କର୍ଯ୍ୟ ଏମାହି
ଦ୍ୱାରା ହେତୁ ଦାସହେତୁ ପ୍ରଭୁ ଆଜ୍ଞା ଲୋପ । ତୋମରା ମନ୍ତ୍ରୋଷ
ମନେଃ ଥାକ ମମ ନିକ୍ଷେତନେଃ ତ୍ୟାଗକର ମନୋଗତ କ୍ଷୋଭ ।
କହିତେବ କଥାଃ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଯାଇଲ ତଥାଃ ଗିଯା ଦେଖେ ମାର
ଚାରିଜନ । ଶେଷେ ପରିଚୟ ମିଯେଃ ମନେ ମନେ କ୍ରୁଦ୍ଧହୟେଃ
ଭୂପତିରେ କରେନ ଭ୍ରତ୍ସନ ॥ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର କ୍ଷୋଧିତେ କର୍ଯ୍ୟ ଏ
ତବ ଉଚିତ ନରଃ ଶୁନ ଓହେ ରାଜ୍ଞୀର ତନୟ । ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ
ବ୍ରାଦଃ କିଛୁକାଳେ ମର୍ମନାଶଃ ହରକରି ଦେଇତୋ ମଭାୟ ॥

রাজাৰলে অঙ্গীকারঃ মিথ্যা না হবে আমাৱৰঃ বলহৈতে
যেবোল উচিত । মন্ত্ৰী কথা নাহি কয়ঃ মনেতে বিবাদে
যুগ্মঃ ভাৰে বিধি হৈল রিপৰীত ॥ ছিঙশ্যাম তাৱেৰলে
এষটনা গুহকলেঃ রাজাৱ জনুহ বৃহস্পতি । দৈবেতে
কৱয়ে সৰ্বঃ যাবে গৰ্ব হবে খৰ্বঃ বক্ষনে রুহিবে নৱপতি
প্রতাপকুন্দ্রেৱ মন্ত্ৰিৱ সহিত মনোভঙ্গ !

পয়াৱ । এইৰপে চাৱিজনে রাহল তথায় । নানা
কাৰ্যৱসে তোষে সতত রাজাৱ ॥ ক্রমেৰ ছৱমাস রহে
সেইহানে । বাড়িল অধিক প্ৰেম নৃপতিৱ সনে ॥ রাজাৱ
মহিত সদা রহে চাৱিজন । একত্ৰ আহাৱ নিজ্বা বসন
শয়ন ॥ দিবানিশি মনোভঙ্গ কৱয়ে রাজাৱ । যাহাতে
মন্ত্ৰিৱ মুখ নাহি দেখে আৱ ॥ কেবল গেলানি বাণী
কহে অবিৱত । দশজন চ'ক্ৰ ভাৰান ভৃতগত ॥ মনো
ভঙ্গ হয় পৱে মন্ত্ৰিৱ সহিত । সুহৃদ হইল রিপু রিপু যে
সুহৃত ॥ আপনাৱা কৱে কৰ্ম মন্ত্ৰি দোষ দেয় । ছিম
ভিম ভাৰ তাহে হইল রাজাৱ ॥ দ্বাৱিকে অনুজ্ঞা দেয়
পৱে মহিপাল । মন্ত্ৰিৱ আসিতে মানা শুনৱে কোঢাল
এখানে সহাদ নাহি জানেম যোগেন্দ্ৰ । শিবিকাৱোহণে
যেন আইল মহেন্দ্ৰ ॥ যাইতে দ্বাৱেতে মানা কৱে দ্বাৱি
গণ । শুনিয়া বিশুয় হয় মন্ত্ৰী বিচক্ষণ ॥ আমাৱে যাই
তে মানা একি শুনি আৱ । এতদিনে রাজ্যবৰ্ধি গেল
ছারখাৱ ॥ মনোভঙ্গ কৱিয়াছে কুসংস্কৃতিৱ রাজাৱ । নহিলে

ଆମାରେ କେନ ହେବ ବ୍ୟବହାର ॥ ନାହିଁଲୁଗୁଡ଼ ଯବେ ନାହିଁ
ଛିଲ ଧନ । ସେକାଳେ ଆମାର ବଶ ଆଛିଲ ରାଜନା । ନିଶ୍ଚର୍ଵ
ବୁଦ୍ଧିଲ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୈବଦୋଷ ଧରେ । ନହିଁଲେ ଏମନ ବୁଦ୍ଧି କେବା
ଲୋପକରେ ॥ ଏତବଳି କ୍ରୋଧେ ମନ୍ତ୍ରୀ କହେ ଧାରପାଲେ । କହି
ବେ ଆମାର କଥା ଅବୋଧ ଭୂପାଲୋ । ବିପଦେ ବିଷମଦୋରେ
ସେ କରିଲ ପାର । ତାହାକେ ଆସିତେ ମାନା କରିଲେ ଏବାର
ପୁନ ରାଜ୍ୟଭୁଷ୍ଟ ହବେ ବୁବେ କାରାଗାରେ । ସେକାଳେ ଅବଶ୍ୟ
ରାଜା ଶ୍ୟାରିବେ ଆମାରେ ॥ ଆମାହିଇତେ ହୈଲେ ରାଜା ପୁନ
ତ୍ୟଜ ତୁମି । ତବ ସମ କତ ରାଜା କରେ ଲବ ଆମି ॥ ଏହି
କଥା କହ ଗିଯା ରାଜାର ଗୋଚରେ । ଏତବଳି ଚଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ
ଆପନାର ପୁରେ ॥ ଶ୍ରୀଶାମ କହିଛେ ରାଜା ଅବୋଧେର
ଆୟ । ଫେଲିଲେ ହରିଣେ କାନ୍ଦେ ଆର କୋଥା ଯାୟ ।

ଅତାପରହିତର ବନ୍ଧନ ଦଶା ।

ଶ୍ରୀପଦି । ନିଜ ଗୃହେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯାୟଃ ମନେ ବଲେ ହାୟଃ ସେ
ବୁଦ୍ଧାୟ ସ୍ଥିଟିଲ ରାଜାୟ । ଏକି ବୁଦ୍ଧି ବିପରୀତଃ ରିପୁସନେ
ହୈଲ ମିତଃ ଅନୁଚିତ ଦୈବେତେ ସ୍ଥାଯ ॥ ରାଜାର କି ଦିବ
ଦୋଷଃ ସକଳ ଗୁହେର୍ବଶ ମୃତ୍ୟୁକାଳେ ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ପାଯ ।
ଭାକଛିଲ ମହାଜ୍ଞାନି ଜ୍ଞାତେ ଯାହାର ବାଣୀ ବେଦେର ସମାନ
ଲୋକେ ଗାଯ ॥ ତାହାର ମରଣ କାଳେ ବିପରୀତ ଗୁହଜାଲେ
ଦଟେ ବୁଦ୍ଧି ନା ରହିଲ ତାର । ସେଇରୂପ ଗୁହତରେ ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ
ମୂପବରେ ନହେ କେନ ହେବ ବ୍ୟବହାର ॥ କମ୍ଭଗତି ପାବେ ଫଳ
ହାସିବେ ବ୍ରିପୁ ସକଳ ଅବଶ୍ୟ ବନ୍ଧନ କରି ଲବେ । ଶେଷେ ହୁବ-

অপমানঃ দ্রুত করিব প্রস্থানঃ নিজগণ লয়ে কাশীশ্বর!!
 এত বলি কাশীদেশঃ অমাত্য ঘোগেন্দ্র শেষঃ বাস
 করে হয়ে কুত্ত হলি। এখানেতে চারিজনঃ রাজাৱে কহে
 বচনঃ বলে শুন এক কথা বলি ॥ বছদিন আসি হেথাঃ
 না দেখি মৃগয়া প্রথাৎ বৃথা দিন করিহে যাপন। রাজা
 হয়ে রাজ্য করেঃ মৃগয়া না কৈলে পংৰেঃ রাজা মধ্যে
 অহে সে গণন ॥ চল যাই মৃগয়াযঃ শুনি ভূপ দিল সায়ঃ
 আনি হয় সহিস যোগায়। রাজা বলে সেনাগণঃ সঙ্গেয়াবে
 কত জনঃ তারা বলে কি কায় তাহার ॥ একারজ। অশ্বা
 পংৰেঃ তাহাদের সমির্তারেঃ আপনার দেশ ছাড়াইল।
 ক্রমে২ নানা দেশঃ ছাড়াইয়া হৈল ক্লেশঃ অবশ্যে
 তাহারা কহিল ॥ তুরঙ্গ উপরে রায়ঃ বছ দুর যাওয়া
 দাযঃ শিবিকা বাহনে এবেচল। শুনি রাজা বলে ভাল
 তথনি শিবিকা এলোৎ পুর্বের সঙ্গে তগড়া ছিল। যথায়
 বগি ইশ্বরঃ লয়ে যায় সে নগরঃ ক্রমে২ যাইল তথায়।
 না দেখি আপন জনঃ কিবা হিম্বুসমানঃ পরে রাজা
 তাদের সুধায় ॥ কোথা লয়ে যাও মোরেঃ কভু নাহি এ
 নগরেঃ আসিয়াছি হেন অভিপ্রায়। শুনি সেই চারিজন
 ব্যক্তিতে কহে বচনঃ কোথা যাও ন। হিজান মনে ॥ উদা
 সীন হয়ে এলোৎ রাজা হলে যার বোলেঃ লয়ে যাই তার
 সন্ধিধানে। নাহি কর অনুযোগঃ কার রাজ্য কর ভোঁৎঃ
 নিষ্ঠরেতে হ্ৰদ দুরাচার ॥ লহয়ে রাজাৱ পাশেঃ শান্তি

দিব অবশ্যে হেসেৰ বলে বারেবাৰ । শুন রাজা ভয়
 পায় । চৌদিকে নেহ লে চায় । নাহি দেখে আপনাৰ
 লোক । কৱে খেদ কছ তয় । অৰ্থি ঝোৱে ঝুৱ । মনে
 বাড়িতেছে শোক । বলে বিশ্বাস ঘাতকিঃ এৱাতো মহা
 পাতকিঃ তও কৱে ডঙ দিল মোৱে । করিল সুন্দৰ ভেদ
 মন্ত্ৰ মঙ্গলে বিচ্ছদঃ শেষে একি ফেলে ঘোৱ ফেৱে ।
 কি দোয় কাহাৰ দিবঃ দৈবেতে কৱয়ে সবঃ নিশ্চয় বো
 ধিবে সে রাজন । হায় মন্ত্ৰ কোথাকাৰে গেলে তজি
 য়। আমাৱেং এই দায় কেকৱে মোচন । কহিতেৰ কথাঃ
 সে রাজ। বসিৱা যথাঃ তথা লয়ে গেল এৱাজ।ৱে । দেখা
 মাত্ৰ কোপ ভাৱঃ কহিল যে নৃপত্তিৰ বন্দি কৱি রাখ
 কাৱাগারে । শেষেতে জানে রাজনঃ দোষীনহে এইজনঃ
 মন্ত্ৰিৰ মন্ত্ৰণা কুচাতুৱি । সক্ষান কৱিয়ে তাৰেং যেজন
 ধৰিতে পাৱেং সেই রাজ। হইবে তাহাৱি । মগধ মন্তুৱা
 ঢাকাঃ শহিনদী একচাকাঃ অটক কটক অয়াসন । রাজ
 অজ্ঞা জানি মনেং নানা স্থলে অন্ধেষণেং ভুগন কৱয়ে
 দৃতগঁণ । শেষে তত্ত্ব না পাইয়াঃ রহিল মৌনি হইয়ঃ
 এখানেতে মন্ত্ৰ অহৱহ । আনন্দে কাশীসহৱেঃ মনে, হৱ
 পুৱী কৱেং নিত্যঃ মহামহোৎসাহ । পৱেতে জানিল
 মন্ত্ৰিঃ রাজা হৈল হিন তন্ত্ৰ বন্দী হয়ে আছে কাৱাগারে
 শোকে চিত বিষাদিতঃ বলে হবে বিপুৱীতঃ আগে অ-
 মি কহিলাম তাৰে । শুনে রাজা কুশণাঃ আমাৱে

যাইতে মানাঃ/ভালঁ ফল কলিল তাহারে । আমি যদি
মনে করিঃ এখনি আনিতে পারিঃ বন্ধ করি পুন সে
রাজারে ॥ শুনি তারনারী কযঃ পার যদি শুণমযঃ তবে
তো করহ প্রত্িকার । তোমা বিনা কেবা তারেঃ এমন
বিপদে তারেঃ তব সম বুদ্ধি সাধ্য কার ॥ হেন যদি
সাধ্য থাকেঃ অবশ্য আনহে তাকেঃ দেখ যেন নাহয়.
বিপদ । পুনশ্চ যেন তোমারেঃ নাহি রাখে কারাগারেঃ
শুনি মন্ত্রী হাসয়ে ইষদ ॥ আমাকে বন্ধন করেঃ হেন নাচি
এসংসারেঃ অদ্যাবধি জন্মনহে তার । আমি যদি করি
ফন্দিঃ দেব রাজ হয় বক্ষিঃ মানুষ তাহাতে কোন ঢার ।
এক মাস পরে সবেঃ রাজারে দেখিতে পাবেঃ বর্ণিবে
আনিব বন্ধ করি । এত বলি মন্ত্রি রাজঃ করিছে গমন
সাজঃ মনে সুরিয়া শ্রীহরিঃ । দ্বিজরাজ রাজপ্রজঃ তাহ র
অরি অঙ্গজঃ তার অরি বৈরিকাল হীনে । পক্ষ হেতু
পঞ্জিপঞ্জঃ নাশিল নিজ বিপক্ষঃ শ্যাম তার পদ
ভাবে মনে ॥

মন্ত্রির মহারাষ্ট্র গমন ।

পঁয়ার । যাইবারে সে নগরে মন্ত্রী করে সাজ । ভাবে
কতকাল বন্ধ করে মহারাজ ॥ বড়ই নির্বোধ বেটা মনে
হয় খেদ । এত দুঃখ হৈল মম সঙ্গে করে ভেদ ॥ যাহউক
দিনের গুহ ফল পূর্ণপ । অবশ্য উদ্ধার আমি করিব
সে ভূপ ॥ আমি পূর্ব ক্রোধ মনে রাখি যদি তায় । তবে

তো কথন আৱ নাহবে উপায় ॥ আমিকে উদ্ধাৰ কৱি
 অবোধ রাজাৰে । ঘূৰিবে আমাৱ যশ সকল সংসাৱে ॥
 সঙ্গে চল সাত ডিঙ্গা মুকুতা প্ৰবল । মণি চুনি মোনহৰ
 পান্না আৱ লাল ॥ একই ডিঙ্গা সহ দশ মহাজন । সেপা
 ই শতেক রহে যেগম শমন ॥ একই তৱিতে কামান
 দাদশ । জাহাঙ্গি ভৱিয়া রাখে বারুদ বাকস ॥ দামামা
 দগড়া কাড়া মাগৱা নিশান । সকল ডিঙ্গায় রহে প্ৰতে
 ক সমান ॥ সকল'ৱ এই কথা কহে মন্ত্ৰিবৰ । আমাৱ
 ছকুঘ সবে শুন নিৱহৰ ॥ যাইয়া বৰ্গিৰ দেশে দামামা
 বাজবে । সদাগৱী কৱি মোৱা জিজ্ঞাসিলে কবে ॥ এসে
 ছি বাণিজ্য আশে দিবে পৱিচয় । আসিবে অমেক
 লেক খৱিদ আশৱ ॥ যেই বস্তু যেই দৱে জান আছে
 কেন । কহিবে তাহাৰ দৱ দৱে অষ্টগুণ ॥ কেহ যেন
 কোন কিছু লইতে না পাৱে । আসিবে ব্যাপারি কত
 শত যাবে কিৱে ॥ তোগৱা সকলে এই বাক্য মাত্ৰ কবে
 এসকল বস্তুৱ মূল্য অন্য কে জানিবে ॥ যদ্যপি থাকিত
 হে প্ৰতাপকৃত রায় । তবেতো চিনিত দ্বাৰা নহিলে ত্ৰি
 থায় ॥ এই গজমতি কিছু এই লাল চুনি । দুঃক্ষিণা দ্বা
 দৱ এৱ কহিত এখনি ॥ এই বৰ্ণ ঘোৰণা কৱিবে সৰ্ব
 জন । যদবধি পুন মম না হয় গমন ॥ কহিতেই কথা
 যাইল তথায় । ডকাকৱি সমাচাৱ সহৱে জানিয় ॥
 আইল ব্যাপারি কত খৱিদেৱ তৱে । বনিত নাহয় দৱে

ମବେ ଯାଇ କିମ୍ବେ ॥ ସଂକଳନେ କହେ ହେବ ନା ଦେଖ ନଯନେ ।
ବଲିବେ ଇହାର ଦର ତୋମୟା କେମନେ ॥ ଯଦି ରାଜୀ ପ୍ରତାପ
କୁନ୍ତ ଥାକିତ ହେଥା । ନିଶ୍ଚଯ କହିତ ମୁଲ୍ୟ ଯଥା ଆଛେ
ପ୍ରଥା ॥ ଏହି କଥା ସର୍ବଜନେ ଶୁଣ କିମ୍ବେ ଯାଇ । କୋନେ
ଜନ ଗିଯା ଜାନାୟ ରାଜୀଯ ॥ ଏଥାନେ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ତରି
ତ୍ୟାଗ କରି । ଉପରେତେ ଉଠିଲେନ ସ୍ନାରି ତ୍ରିପୁରାରି ॥
କେମନେ ରାଜୀରେ ମୁକ୍ତି କରି ଯୁକ୍ତି ତାର । କୁଳେ ବସି ମନେ
ଭାବେ ଆପନାର ॥ ନାଗଲତା ଝପୁସୁତା ତାର ପତି ଯାର ।
ଶୁଣଗାୟ ଶ୍ରୀମତ୍ୟ ପଦସ୍ଥ ତାର ॥

ତ୍ରିପୁର ଛନ୍ଦବେଶ ଧାରଣ ।

ମନେ ଚିନ୍ତାକରି ମନ୍ତ୍ର ବୁଦ୍ଧିମାନ । ମସ୍ତରିତେ ନିଜକୁପ
ଚିତ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା ପାନ ॥ ତ୍ୟଜିଯା ବସନ ପରେ ଚଟେର କୌପିନ
ସର୍ବାଙ୍ଗେ ବିଭ୍ରତ ମାଟି ଯେନ ଦୀନହିନ ॥ କତ୍ତୁ ଚଲେ କତ୍ତୁ
ବଲେ କତ୍ତୁ ଧରାତଲେ । ଶୟନ କରିଯା କତ ମତ କଥା ବଲେ ॥
ପାଗଲେର ପ୍ରାୟ ଗାୟ ହାଶେ ନାଚେ କତ । କଥନ ରୋଦନ
କରେ ଯେନ ଉନ୍ନ୍ୟାଦିତ ॥ କେବଳ ଆଛିଲ ମଙ୍ଗେ ସର୍ବ ମୁଦ୍ରାଶତ
ଗଞ୍ଜିତ ରାଖିଲ ତାହା ଦେଖି ଲୋକ ଶତ ॥ ବୃଦ୍ଧ ଏକ ଦୋ
କାନି ଦୋକାନ ରମ୍ୟ ତାର । ଆପନି କରଯେ କର୍ଯ୍ୟ କେହ
ନାହି ଆର ॥ ତାହାରେ କହିଲ ବାପା ଶତ ମୁଦ୍ରା ଲାଗ ।
କାହାରେ ନାହିକ କରେ ମୋର ମାଥା ଖାଗ ॥ ନିଶାତେ ଯଥ
ନ ଆମି ଡାକିବ ମଙ୍ଗିତେ । ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆୟୋଜନ ଦିବେ
ମୋର ହାତେ ॥ ହାତି କାଷ୍ଟ ଚାଲୁ ଘୃତ ଆର ଯାହା ହୟ । ଗୋ

ପନେ ଆମାରେ ଦିବେ ଶୁନ ମହାଶୟ ॥ ଧରେତେ ସନ୍ତୋଷ ହୁଯ
 ଦେଇ ଦୋକାନ ଦାର । ସଦାକାଳ ରହିଲ ନିୟମୁକ୍ତ କର୍ମେ ତାର
 ପରେତେ ପାଗଳ ବେଶେ ଭୁମେ ମନ୍ତ୍ରୀବର । ତଙ୍ଗକରିଯା ନଗର
 ଘର ॥ ବଦନେ ସଦାଇ ତାର ଏକଥା ପ୍ରକାଶ । ପ୍ରତାପକୁଞ୍ଜ
 ବାଂଧା ଆଛେ ଶୁନି ରାଜବାସ ॥ ଚାରିଜନ ରାଜମନ୍ତ୍ରି ସମାନ
 ରାଜାର । ଦାସ ହୁୟେ ଚରଣ ସେବିଯେ ଯେ ତାହାର ॥ ଛୁଯ ମାଶ
 ଦାସ । କରି କରିଯା ଚାତୁରି । ତବେତୋ ରାଜାଯ ତାରା ଆ
 ନିଯାଛେ ଧରି ॥ ଏବାର ତାହାର ମନ୍ତ୍ର ଏକେଲା ଆସିଯା ।
 ଧରେ ଲୟେ ବାଇବେ ଏରାଜାରେ ବଞ୍ଚିଯା ॥ ଆର ଏହି କଥା
 କହେ ଯେବା ହବେ ତାର । ରାଖିତେ ରାଜାର ମାନ ଚିନ୍ତୁକ
 ଏବାର ॥ ଇହା ଶୁନି ଲୋକଗଣେ କରେ କାନାକାନି । ପାଗଳ
 ନହିଲେ ବଲେ ଅସ୍ତ୍ରବ ବାଣୀ ॥ ନୃପତି ଶୁବଳ କରେ ଆପନ
 ଶୁବଣେ । କହିଲ ଏମତ କଥା କହ କିକାରଣେ ॥ ମନ୍ତ୍ର କହେ
 ତୋମାର ଆମାତ୍ୟ ଚାରିଜନ । ଛୁଯ ମାସ କରେ ତାର ଚରଣ
 ସେବନା । ପରେମୈତ୍ରଭେଦ କରି କରିଯା ଚାତୁରି । ଆନିଯାଛେ
 ଗହାରାଜେ ଛଲକରି ଧରି ॥ ଦେଶମୟ ମନ୍ତ୍ରରାଜ ନା ଛିଲ
 ଦେଖାନେ । ତାହାର ସମୀପେ ଭୁପେ କେବା ଧରେ ଆନେ ॥
 ଏଥିନ ତାହାରା ସବେ ଆଛେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ସଚେଷ୍ଟ ରହୁକ ତବ
 କରିତେ କଲାଗଣ ॥ ଯାହୟ ଉଚିତ କର ଏହି ସମାଚାର । ପରି
 ବର୍ତ୍ତ ହବେ ବନ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧେ ତୋମାର ॥ ଶୁନି ବାଣୀ ନୃପମନି
 ଛାସେ ଥଲା । ନିତାନ୍ତ ଯାନିଲ ମନେ ଏବଡ ପାଗଳ ॥
 ରାଜା ବଲେ ଥାନା ପିନା ଛଇ ସାଇଜି । ଶୁନିଯା ପାଗଳ

রাজ হাসে হিংহিং॥ ভুজ পার
 ছড়াইয়ে ফেলে দিল কোপিত অন্তরে ॥ বাসায় প্রভৃতি
 পক্ষী করবে ভোজন । দেখিয়া মন্ত্রিতো তবে করবে
 নর্তন ॥ কথন কৌপীন ধারী কথন উলঙ্গ । তৈল বিনা
 খড়ি উচ্চে কাটে সর্ব অঙ্গ ॥ কিন্তু মুখে এই কথা সর্ব
 ক্ষণ বলে । ধরে লয়ে যাবে ভুপে শুনহে সকলে ॥ সকলে
 পাগল বলে উপহাস করে । রাজপাত্র চরি ধীর মনে
 তে শিহরে ॥ কিজানি এ কোন জন কেমন পাগল ।
 সন্ধান করিব সত্য কিবা করে ছল ॥ সারাদিন নগরেই
 কিরে ঘোরে । কার দানাপানি কভু গুহণ মা করে ॥
 এত বলি চারিজনে করিয়ে মুক্তি । সঙ্গেতে রাহিল
 তারা সংগোপনে অতি ॥ এখানে প্রহর নিশা হইল
 গগণে । মন্ত্রিরাজ আইল মুদির সন্ধিধানে ॥ গত মাত্র
 আহারের পায় আয়োজণ । করেতে লইল ভক্ষ্য বিপক্ষ
 দলন ॥ একজন দেখি ভাবে কেমন পাগল । কোথা
 হৈতে আয়োজন লইল সকল ॥ জানিতে বিশেষ তার
 কোন কম্ব করে । এত ভাবি একজন উচ্চে বৃক্ষোপরে ॥
 মন্ত্র মাহি জানে পিছে আছে অরিজন । শাশানে দুর্গ
 ম স্থনে করিছে রন্ধন ॥ গাছ হৈতে সব তত্ত্ব দেখিছে
 মেজন । বলে এ বেটার হয় সকলি ভগ্ন ॥ যেহোক
 ধরিব এরে আহারের পরে । হেন কালে মহিরাজ উন্ন
 দুষ্টিকরে ॥ দেখিল সন্ধানী জনে আছে বৃক্ষোপরে ।

বিধাতা না দিল আজি আহার আমার ॥ এত বলি
 উঠিমন্ত্রি কয়িয়া গঞ্জন । উচ্চেংস্বরে বলে বেটা পাপিষ্ঠ
 রুক্ষন ॥ বকৰ করে গালি দিতেছ আমারে । আজিসে
 পাঠাব তোমায় বমের নগরে ॥ অতঃপরে কাষ্ঠধরে
 মারিল হাঁরিতে । সর্ব ভূষ্ট রষ্ট হয় কাষ্ঠের আণ্ডতে ॥
 কহিতে যেমন গালি দিল তার ফল । উপযুক্ত বলে
 পুন হাসে খলৰ ॥ সে স্থান তেজিয়া পুন্যায় অন্য স্থানে
 নিশ্চয় পাগল এটা সেই বেটা জনে ॥ কহিল আপন
 গণে শুন সমাচার । বড়ই পাগল বেটা করেনা আহার ।
 শুনিয়া সন্দোয হয় তার সঙ্গিগণ । এখানে বর্গির রাজা
 ভাবে মনেমন ॥ আসিল ব্যারি দেশে সাত ডঙ্গা লয়ে
 নাহি হয় বিজ্ঞী তার কিসের লাগিয়া ॥ প্রতাপরুদ্র বিনা
 চিনিতে নারিবো তাহারে খালাসকরে তুরায় আনিবো ॥
 শুনি জমাদার আনে ধৰিয়া ভুপতি। শীর্ণজীর্ণ বিশীর্ণ
 মণিন দেহ অতি ॥ রাজা বলে শুনৰ ওহে নৃপবর ।
 তুমি নাকি জান ভাল জহরের দর ॥ আমার সহিত চল
 তুরায তথায । এত বলি দুই জনে হৱিতে যায় ॥
 শ্রীশ্যাম কহিছে ক্ষিপ্ত হয়ে মন্ত্রি রাজা এত দিনে সাধি
 লেক আপনার কায় ॥

প্রতাপরুদ্রের উন্ধার ও বর্গি রাজার বন্ধন ।

গ্রিপদী ॥ সঙ্গেতে লয়ে ভুপতিঃ চলিলেন নরপতি
 ঘাটে দেয় বার দুইজন। পাইয়ে রাজার সাড়াঃ চারু

ଦିଗେ ଲୋକ ଧୂମଃପ୍ରଗାମ କରିଛେ ଅଗନନୀ ॥ ହେବ କାଳେ
ମହି ରାଜଃ ସାଙ୍ଗିଯେ ପାଗଳ ସାଜଃ ମେହି କଥା କହେ ପୁନ
ରାଯ । ଏହି ଦେଖ ଏରାଜାଯଃ ଧରେଲାଯ ମନ୍ତ୍ର ଧାର୍ଯ୍ୟ କାର
ମାଧ୍ୟ ରାଖିବେ ଉହାଯ ॥ ଶୁଣି ପାଗଲେର ଭାଷଃ କେହ ନା
କରେ ବିଶ୍ୱାସଃ କ୍ରମେୟ ଉତ୍ତରିଲ ଘାଟୋ ଧରିଯା ରାଜାର କରେ
ଉଠିଲ ତରଣୀ ପରେଃ ମନ୍ତ୍ର ବଲେ କେବା ଆର ଅଟେ ॥
ଦେଖାଇଛେ ଜହରାତଃ ହେବକାଳେ ଅକ୍ଷୟାତଃ ପାଗଳ ଉଠିଲ
ତରି ପରେ । ଗତମାତ୍ର ନିଜବେଶଃ ଧରିଲ ଅତି ମୁଦେଶଃ
ଦେଖେ ହର୍ଷ ହୟନ୍ତପବରେ ॥ ମନ୍ତ୍ରରାଜ ଆଜ୍ଞା ଦିଲଃ ଦାଢ଼ି
ମାରି ଧାରାଛିଲଃ ପ୍ରାଣପଣେ ବାହିତେ ଲାଗିଲା ଦେଖି ବଣି
ରାଜା ମନେଃ ତ ମାଦ ଅପନଗଣେଃ ସତ୍ୟ କଥା କୋଥାମେ
ପାଗଳ ॥ ପରେତେ କରେ କାଯାଜଃ ଶୁଲି ଉଡ଼େ ଯେବ ବାଜଃ
କେହ ନାହିଁ ନିକଟେ ଆଇଲ । ପରେ କତ ଦିଲ ଗତେଃ ଉପ
ନୀତ ହଦେଶେତେଃ ମନ୍ତ୍ରରାଜ ସ୍ଵକାଯ ସାଧିଲ ॥ ରାଜରେ
କରି ଭ୍ରମଃ ମନ୍ତ୍ର କହେ କୁବଚନଃ ଶୁଣି ରାଯ ଧରେ ତାର
ପାଇ ॥ ତୁମି ମନ୍ତ୍ର ଆଛ ଯାରଃ କିମେର ବିପଦ ତାରଃ
ଆମି ତବ ହଇଲାମ ଦସ । ୮ ଆଜ୍ଞା କରିବେ ତୁମିଃ ତବ
ଆଜ୍ଞାବହ ଆମିଃ ସତ୍ୟର ଏହିତୋ ନିର୍ଯ୍ୟସ ॥ ଯେ ଇଚ୍ଛାହୟ
ତୋମାରଃ କର ଭାଇ ଏହିବାରଃ ତୁମି ମମ ତାତେର ସମ୍ମାନ ।
ମନ୍ତ୍ରର ରମଣୀ ଆର୍ଦ୍ଦଃ ମନେ ହୟେ ମହାଖୁସିଃ ପ୍ରିୟ ବାକ୍ୟ
ପ୍ରିୟ କରେ ଦାନ ॥ ତୁନି ପତି ବୃକ୍ଷପତିଃ ତବ ତୁଲ୍ୟ ନାହିଁ
ମତିଃ ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ ବିବେଚନା । ସକଳ ରାଜାର ଶୈତନଃ

ମହାରଙ୍ଗ୍ରା ମହାରଙ୍ଗ୍ରା ଏବେ କଷ୍ଟ ଆରହେ ଦିଃନା ॥ ଦେଖିଯା
ଇହାର ମୁଖୀ ବିଦରେ ଆମାର ସୁକଃ କିଞ୍ଚିତ୍ ଧେକରହେ ବରୁନା
ରାଥୀରା ରାଜ ସନ୍ମାନଃ ଲିଙ୍ଗଥ ଲହ ରାଜ୍ୟ ଦାନଃ ନିଷ୍ଠ
ରେତେ କରେଇ ଘୋମଣା ॥ ଯଦି ନାହିଁ ପରେ ଦିବେଃ ସତ୍ୟଭୂଷଣ
ଅଧୋଧାବେଃ ତବ ଯଶୀ ରହିଲେ ଘୋଯଣା । ଶୁଣି ସେଇ କୃପ
କରେଃ ଛାଡ଼ିଦିଲ ନୃପବରେଃ ସ୍ଵଦେଶେ ସେ କରିଲ ଗମନ ॥
ମନ୍ତ୍ରୀ ମନ ହରଷିତେଃ ରାଜ୍ୟ କରେ ଆନନ୍ଦେତେଃ ପାତ୍ରଃ ହଇଲ
ରାଜନ । ଅନଳେ ଉତ୍ସପତ୍ର ଯାଇଃ ଯେଜନ ଅଧିପ ତାରଃ
ତାହାର ଦୁଃଖିତ । କାନ୍ତ ଯିନି । ଦିଜ ଶ୍ରାମାଚରଣଃ ଅଶା
କରେ ମର୍ବକ୍ଷଣଃ ତାର ରାଙ୍ଗ୍ରା ଚରଣ ଦୁଖାନି ॥

ଗୋପାଲର ମନ୍ତ୍ରଣା ।

ପାରାର ॥ ଗୋପାଲ କହିଛ ରାଜା କେନ ବିଷାଦିତ । ମନ୍ତ୍ର
ଗଣେ କହ ତତ୍ତ କରିବେ ବିହିତ ॥ ରାଜାବଲେ ମନ୍ତ୍ର ମମ
କେଯାଛେ ଏମନ । କାର୍ଯ୍ୟଉନ ବାବେ ସ୍ଵର୍ଗ ତ୍ରିଶୁଣ ଭୋଜନ
ତାହାର ମଧ୍ୟେତେ ଗଣି ତୋଗାରେ ପ୍ରଥାନ । ତୁମି ଯଦି ଏହି
ଘୋରେ ଦେହ ପ୍ରାଣ ଦାନ ॥ ଯାହା ଚାବେ ତାହା ପାବେ କରି
ଅଞ୍ଜିକାର । ଯଦ୍ୟପି ରାଥହ ମାନ ଆମାର ଏବାର ॥ ହାତ ଯା
ଗୋପାଲ ବଲେ ଏହି କୋନ ଭାବ । ତିନ ଦିନ ମଧ୍ୟେ ହିଂ
କରିବ ଉନ୍ଧାର ॥ କିନ୍ତୁ ଏକ କଥାକହି ଶୁନହେ ଠାକୁର । ନ ନ
ବର୍ଜ ବନ୍ଦ ଘୋରେ ଦେଖିତୋ ପ୍ରଚୁର ॥ ପଞ୍ଚାଶ ରକମ ବାସ ଗଜ
ପରିମାଣ । ତୁରାଯ ଭୂପତି ଘୋରେ କରହେ ପ୍ରଦାନ ॥ ତଥିନି
ଆରାତି ଦିଲ ସ୍ଵର୍ଗ ଦ୍ଵୀ ରାଯ । ହରିଷେ ବିଷାଦ ମନେ ଭାଙ୍ଗ

କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନ ।

୬୩

ଗୁହେ ଯାଏ ॥ ଆମିଙ୍କୁ କରିଯେ ଚିତ୍ତା କିମେ ହବେ ଜୟ ।
କୋନ ଗୁହଲଯେ ଆମି ଯାଇବ ତଥାଯ ॥ ବିଦ୍ୟା ଶୁଣ୍ଯ ଭଟ୍ଟା
ଚାର୍ଯ୍ୟ ଆମି କାବ୍ୟ କରି । କିନ୍ତୁ ପେଜି ନିବ ସତ୍ତା କି କରି
ଚାତୁରି ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରାମ କହିଛେ ତାରେକରି ଉପହାସ । ଖଟାଙ୍ଗ
ପୂରାଣ ଆଛେ ଭୂକଞ୍ଚ ପ୍ରକାଶ ॥

ଗୋପାଳେର ନବାବ ସାହେବେର ନିକଟ ଯାଏଇ
ଓ ରିଜେର ଟଙ୍କାର ।

ତ୍ରିପଦୀ ॥ ଗୋପାଳ ଆମିଯା । ରେଃ ମନେ ଚିତ୍ତା କରେ
କି ଥରାରେ ରକ୍ଷା ହବେ ମାନ । କେବଳେ ହଇବ ପାରଃ କରିବ
ଦିଜ ଉଦ୍ଧାରଃ ଏବାର ବିଷମ ସମ ଜ୍ଞାନ ॥ ଅତି ତିକ୍ଷ୍ଣ ମେଧା
ଧରେଃ ମନେତେ ଯୁକ୍ତି କରେଃ ଭାଙ୍ଗେ ପାରେ ଖଟାଙ୍ଗର ଥୁରା
ଗଞ୍ଜାଜଳି ଦିଯା ଶାଳଃ ପ୍ରଥମେ ବାନ୍ଧିଲ ଭାଲଃ ତାର ପର
ମାଟିନ ଟୁକର ॥ ତାରପରେ ମଧ୍ୟମଳଃ ତାସବାସ ଶୋଭେ
ଭାଲଃ ତଦୁପରେ ଓଡ଼ା ବାଗାରୁଣୀ । ପରେ ସୁଲଭନି ବନାଏଃ
ଲେଟେତେ ମଡେ ପଞ୍ଚାଏଃ ପରେ ଘେରେ ଧୂପେତାରେ କଶୀ ॥
ଢାକାଈ ରୋମାଲ ଦିଯେଃ ବାଙ୍କେ ଯତନ କରିଯେଃ ପରେ ନିନ୍ଦ
ଦିଯା ବାଙ୍କେ ଥୁରା । ଇଣ୍ଡକ ସାଲେର ଫାଂଡାଃ ନାଗାନ୍ତ ପାଟ
ନାହିଁ ଗଢାଃ ମୋଡ଼ାଇଲ ପଞ୍ଚାଶ ଟୁକୁରା ॥ ଆପନି ପଣ୍ଡିତ
ବେଶଃ ଧରିଲେନ ଅବଶ୍ୟଃ ତମ୍ଭିଦାର ଝାପି ଲାରେ ଯାଏ ।
ଏଟେଲ ମାଟିର ଫେଟା ଗଲେ ଉପବିତ ମୋଟା ମୁଖେ ଘଟା
କୁବେର ଛଟାଯ ॥ ହେବ ବେଶେ ଅବଶ୍ୟେ ଯାଇଲିଯାହର ବାସେ
ଦେଖିର । ସମ୍ଭାସେ ସେଇଜନ । କହିତେ ମାହିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର

କରୁଯେ ତିକ୍ତ ଆଗମନ ଶୁନ ଯେ କାରଣ ॥ ଡ୍ରୁଗ୍‌ମିକଲ୍‌ପ ଗଣି
ବାରେହକୁମ ଆଛେ ଛଞ୍ଚୁରେ ତେକାରଣେ ଆମାର ଗମନ ॥
ଶୁଣିଛି ପଣ୍ଡିତ ଗଣେ ନାଜାନେ କେମନେ ଗଣେ ଆସିଯାଇଛି
କରିତେ ଗଣନ ॥ ଶୁନିବାଣୀ ହ୍ୟହ୍ୟ ବହେ ଭର୍ମ ମହାଶୟର
ତବତୁଳ୍ୟ ନାହିଁ ଅନ୍ୟଗଣୀ । ଏତବଳି ବାସା ତାରେ ଦଳ ଅତି
ସମାଦରେ ଆହ ରେର ଉତ୍ତମ ଯୋଗାନୀ । ଦଧି ଦୁଃଖ ମିଷ୍ଟ ଅନ୍ଧ
ଚତୁରସ ଭିନ୍ନ ପରିପୂର୍ବ ବାସାୟ ଶାଜାୟ । ଉତ୍ତମ ଆହ କୁ
ପୋଯେ ଗୋପାଳ ଆନନ୍ଦ ହେୟ । ତିନ ଦିନ ରହିଲ ତଥାର ॥
ମକଳେ କରେ ସନ୍ମାନ ବଲେ ହେଲ ବିଦ୍ୟାବାନ ମାହି ଆର
ଗୌଡ଼ ମଣ୍ଡଳେ । ଦ୍ଵିଜଗଣେ ଦେଖି ବାରେ ଚଲେ ଭାଙ୍ଗି କାରା
ଗାରେଦେଖେ ତଥା ନିଜୀବି ମକଳେ । ଗୋପାଳେ ଦେଖି ଉତ୍ତର
କାହାର ନା ମରେ ସବ ଅଁଥି ମାତ୍ର ବୋରେ ଝରି । ଗୋପାଳ
ପ୍ରବୋଧ କର୍ଯ୍ୟ ତୋମରା ତର୍ଜୁହେ ଭର୍ମ ଆମି ସବ କରିବ
ଉନ୍ଧାର ॥ ଶୁନି ଆସିର୍ବାଦ କରେ ଗୋପଲେରେ ଦ୍ଵିଜବରେ ତାର
ପାରେ ସେହାନ ତ୍ୟାଜିଯା । ବାସାୟ ଆରାମ କରେ ଯେତ କତ
ହାଜେରିହରେ ଦେଖେ ତାରେ ନବାବ ଅସିଯା ॥ ଏକ ଦିନ ଯାହା
ପାନୀ କରିଯେ ମନେ ମନ୍ଦଗୀ ବଲେ ବୁଧେ ଆନନ୍ଦ ଉକିଯା ।
ବାର୍ତ୍ତାମାତ୍ର ଦତ ଧ୍ୟାନ ଗେପାଳେ ଲଈଯେ ଯାଯା ଯୀହାଯା
ଆଛେନ ଯେବସିଯା ॥ ନବାବ କହିଛେ ବାଣୀ ଗଣନା କରୁ ଆପ
ନି କରେ ହରେ ଖରାକଲ୍‌ପ ଆର । ଯେ ଅଜ୍ଞା ଗୋପାଳ ବଜି
ଆପନ ପୁରାଣ ଥୁଲି କରେ ଶୁଣ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରଚାର ॥ ଏକ ପର୍ଦ୍ଦା
ବ୍ୟାଖ୍ୟାତାର ଥୁଲିଲ ବେବାକ ଆର ଗଣନାୟ ଉନ ପଞ୍ଚଶତ ।

ପୁନଏକି କରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିଲ ପରେ ରାଖିଲ ଯେମନ ପୂର୍ବମୁଦ୍ରା
ପୁନର୍ଶ ପ୍ରକାଶେ ସବ କଣେ କରେ ତିରଭାବ କଣେ ଥୋଳେ
ଏକ ପଦ୍ଧତି ରାଖି । ନବାବ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ ହେବେ ହୟ ହତଜୀବି
ଆରି ନା ପାଲଟେ ଦୁଟି ଆଖି ॥ ଏକ ବାର ସବ ଥୋଳେ
ପୁନ ବାନ୍ଧି ତାହା ତୁଳେ ପୁନ ଥୋଳେ ବଲେ ଅସନ୍ତବ । ନବାବ
ଶୁବାବ ଯାରା ଗଣ୍ଡମୁଖ ହୈଲ ତାରା ପଣ୍ଡିତର କିବା ଦୋଷ
ଦିବ ॥ ହେବ ମତେ ଦଶବାର ଏଇକପେ ବାରେ ବାର ନବାବ
କହିଛେ କିବା କହ । ଶୁନେଛି ଆପନ କାଣେ ଭଣ୍ଠନା ନା
କରୋ ବେଳେ ଗୋପାଳ କହିଛେ ଶୁନ ସାହ ॥ ଆମି କି
କହିତେ ପାରି ଖଟାଙ୍ଗ ପୁରାଣ ଭାରି ସର୍ବ ଶାନ୍ତର ସୁମାରୀ
ରଚନ । କହିଲ ଆମାରେ ସତ୍ୟ ବିଷୟେ ହଇୟା ମନ୍ତ୍ର ନବାବ
ହେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ହୀନ ॥ ଏକି ଗଣ୍ଡମୁଖପନା ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ବିବେ
ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖେ ଶୁନେ ଅବୋଧର ପ୍ରାୟ । ହିନ୍ଦୁର ପଣ୍ଡିତ ଯତ
ଶ୍ଵର୍ଗବର୍ଗ ଆଛେ ଜ୍ଞାତ ଯବନ ଅଧିମ ଅଧୋ ଯାଯ ॥ ତାହାଙ୍କ
କାରଣ ଶୁନ କହିଛେ ମମ ପୁରାଣ ଏତ ବଲି ଥୋଳେ ପୁନରାୟ
କହିଛେ ନବାବେ ପରେ ହିନ୍ଦୁର ସ୍ଵଜନ ମରେ ଦାହକରେ ଧୂମ
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଧାରୀ । ଯଥନ ଗଣି ଆମାରା କାଣେଇ କହେ ତାରା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ
ଥାକି ସ୍ଵର୍ଗେର ଥିବର । ଯବନ ମରିଲେ ପରେ ତାହାକେ ସିଙ୍ଗୁକେ
ପୁରେ ମାଟିକୁଡ଼େ ଦେଉତୋ କବର ॥ ନିଚେର ଥିବର ଯତ
ଯବନେ ଆଛେ ବିଦିତ ପାତାଳ ବର୍ଗେର କଥା ଜ୍ଞାନେ । ଯହି
ଗଣେ ମୁସଲମାନେ ତବେବଲେ କାଣେଇ ଏକପ ତାଦେରପିତୃଗଣେ
ମାଟିର ଭିତରେ ଥାକେ ମାଟିଟିର ଥିବର ରାଖେ ହିମ୍ବୁ ଗଣେ

ଗଣିବେ କେମନେ । ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ଦିତ ଗୋର ତୁବତୋ ପାଇତ
 ଠୋର ଭୂମିକମ୍ପ କହିତ ଗଣନେ ॥ ଆମାର ପୁରାଣେ ଗାଁଥା
 କହିଲ ପ୍ରମାଣ କଥା ଇଚ୍ଛା ଯଥା କର ମହା ପନ୍ଥ । ନାହିଁ
 କହି ଅନୁମାନ ମମଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ କଥାକହେ ତାକିଯା
 ଦେଖନା ॥ ଶୁଣିଯା ନବାବ ଭାବେ ଏହିତୋ ପ୍ରମାଣ ହବେ ଭଡ଼ା
 ଚାର୍ଯ୍ୟର ଶାସ୍ତ୍ର ଯେ ସାକ୍ଷାତ । ପିତୃଲୋକ ଗୁଣେ ଗଣେ ଧୂମା
 ଗତିତୋ ଗାନ୍ଧେ ସବନେର କବର ବିଖ୍ୟାତ ॥ ପରେ ଯତ ଦ୍ଵିଜ
 ଗଣେ ଛାଡ଼ିଲ ବିଚାରି ମନେ ନାନା ରତ୍ନ ଭାଁଡେ କରେ ଦାନ ।
 ଯତ ସବ ଦ୍ଵିଜଗଣ କରି ବେଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ଗୋପାଲେରେ କରେନ
 କଳ୍ୟାଣ ॥ ଶୈୟେତେ ସବନ ଗଣେ ରାଜାର ଛଜୁରେ ଆନେ
 ଘଡ଼ି କାଜି ମୋଜା ଧରି । ଫକିର ଦରବେଶ ସାଇ ଯେଥାନେ
 ଯାହାରେ ପାଇ ଦୂତ ଗନ୍ଧ ଲାଯ ବଞ୍ଚି କରି ॥ ଯତ ନେଡେ ଦେଖା
 ପାର ଧରିଯା ଲହିୟେ ଯାଯ ବଲେ ବଲ ଭୂମିକମ୍ପ କରେ ।
 ଶୁଣିଯା ହତେକ ମୋଜା ବଲେ ତୋବା ଅଜ୍ଞାନ ବିଚମୋଜା
 ଚେଲା କିମେ ହବେ ॥ କେହନାହିଁ କରେ ଶବ୍ଦ ମକଳେ ରହିଲ
 କୁଞ୍ଚ ନବାବ କରିଲ ଜନ୍ମ ପରେ । ରାଖିଯା ଯେ କାରାଗାରେ
 ଅନ୍ଧପାନି ବିନା ମାରେ ମକଳେ କାଂଦିଛେ ଉଚ୍ଚଦରେ ॥ କତ
 ଲେଡେ ଗେଲ ମରେ କେବା ତାର ଦୁଃଖ କରେ କେହ ନା ଗଣିତେ
 ପାରେ କମ୍ପ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାଟରଣ ବଲେ ମେହିତୋ ପୁଣ୍ୟର କଲେ
 ମୁକ୍ତଲେ ଗେଲ ହେଲ ଦମ୍ପ ॥

ଗୋପାଲେର ରାଜାର ନିକଟ ଗମନ ।

ପରାର ॥ ଶୁଣିଯା ନବାବ ପୁରୁଷାର କରେ ଭାଁଡେ ।

নির্দেশ জানিয়া দ্বিজগণে দিল ছেড়ে ॥ সঙ্গে লয়ে রাখে
 বিপ্র সমৃহ গোপাল। উপনীত হৈল আসি যথা মহি
 পাল ॥ ত্রাক্ষণের কোল হল জয়ঃ ধূনি। শুনিয়া পুলকে
 পুর্ণ হৈল মৃপমণি ॥ দ্বিজগণে কহে রায় কহ সমাচার
 কেমনে সে ঘোর দায় পাইলে নিষ্ঠার ॥ পশ্চিত সকলে
 বলে নবাব পাপিষ্ঠ। কএদ রাখিয়া দুষ্ট দিল বহু কষ্ট
 ভূমিকশ্প যদবধি না হতো গণন। তদবধি বন্ধকরি
 রাখিত রাজন ॥ নিষ্ঠয় নির্ণয় তায় কেকঢ়িত পারে ।
 কেবল গোপাল হৈতে উদ্ধার এবারে ॥ শুনি রাজা হৱ
 ষিত বিশেষ বুঝিয়। শতবিষ্ণ মহত্রাণ দিলেন নিখিয়া
 আঁৰ নানা অভরণ রতন প্রবাল। শিরপা পাঠাইল
 ঘোড়া ঘোড়া সাল ॥ দিয়ে তারে নিজবরে পাঠাইল
 রায়। হেনকালে অকস্মাৎ হইতে কোথায় ॥ রাজার
 বেহাই সেই সভ মধ্যে বায়। পথশুট কুল শাস্ত শুম
 জল কায় ॥ দেখিয়া তাহারে সন্তুষ্ণ করে রায়।
 শ্রীশ্রাম কৌতুক করে বসিয় সভার ॥

রাজার বেহায়ের সচিত কৈত্তক ।

দীর্ঘ ত্রিপদী ॥ সভায় বেহাই যায়ঃ প্রণমী রাজার
 পায়ঃ করে রায় তারে অভ্যধন। আইস হে মহাশয়ঃ
 বসিতে যেআজ্ঞা হয়ঃ কোথাহাইতে হইল গমন। বেহাই
 বলে বচনঃ ত্রজি নিজ নিকেতনঃ দেখিবারে তোমরে
 • এসেছি। রাজা বলে ভালঃ বাঁটুর কুসল বলঃ দ্বিজ-

ହଲେ ମଙ୍ଗଳ ଦେଖେଛି ॥ ଭୂପ କହେ ଶୁଣ ଧାରା ଏହିତୋ
ତୋମାର ନାମ କରିତେଛିଲାମ ମନେ ॥ ହେବକାଳେ ଆଗମନ
କୁରାଯୁ । ଅଗମନଃ ଶ୍ରୀମ କହେ ଯାବଳ ଆପନେ ॥ ନୂପତି
ବଲେନ ଭାଇ । ବହୁ ଦିନ ଦେଖାନାଇ । ତେକାରନେ ଆକୁଳ
ଭାବିଯେ । ଗତ କଲ୍ୟ ନିଶି ଶୈସ ଦେଖିଯାଛି ଅତ୍ୟାଦେଶ
ସବିଶେଷ କହି ବିଜ୍ଞାରିଯେ ॥ ଶୁନହେ ବେହାଇ ଭାଇ । ତୁ ମି
ଆମି ଏକ ଠାଇ । ଚଲେ ଯାଇ ଯେବେ ପଦବ୍ରଜେ । ନିଶି ଘାଗ
ରୁଣେ ସେନଃ ଅନ୍ତଚାଳେ ଦୁଇଜନଃ ଚରଣ ଟଳଯେ ପଥ ଶୁଙ୍ଗେ ॥
ହେବକାଳେ ଅପରକପଃ ଦେଖିଲୁ ଯୁଗଳ କୁପଃ ଏକେ କ୍ଷିର
ଅନ୍ୟ ବିଷ୍ଟି ଭରା । ଆମି ଟଳେ କ୍ଷିର ହୃଦୟ ପଢ଼ିଲାମ
ଅଥମାଦେଃ ତୁ ମି ପଡ଼ି ନରକେ ନିହାରା ॥ ଛିଛି କି କୃହିବ
ଆରଃ ତବ ଅଙ୍ଗେ ବିଷ୍ଟି ଧାରଃ ଦେଖେ ଲୋକେ କରଯେ ଉଦ୍‌ଗାର ।
ଗଞ୍ଜେ ମାର ଦୁର୍କୁ ଉଠେ । କାଲି ତୁ ମି ଏଶଂକଟେ । ପଡ଼ି ଆଛ
ହପନେ ଆମାରା । ଦେଖିଯାଛି ଯେ ପମଃକହିଲାମ ବିବରଣ
ଭାଲ ମନ୍ଦ କର ଅବଧାମ । ବେହାଇ କହିଛେ ପରେଃ କେବା ଯେ
ଅନ୍ୟଥା କରେଃ ଅମ ଭୂପୁ ଏହିତୋ ବିଧାନ ॥ ମହାରାଜୀ
ଯା କହିଲେ । ମମ ହୃଦୟ ସର୍ବ ମେଲେ । ଦୁଇ କୁପେ ପଡ଼େଛି
ଦୁଜନ । ଆମିତୋ ନରକ କୁଣ୍ଡେ । ତୁ ମି ପରେ କ୍ଷିର ପୁଣେ
ମତ୍ୟ । ଏ ମତ୍ୟ ସତର ॥ ପଢ଼େ ଯେବେ ଦୁଇଜନେ ଉଠିଲାମ
କତକନେ । ପଦବ୍ରଜେ ପଥେ ଚଲେ ଯହି । ଯେତେ । ମହାରାଜୀ
ଆମି ଚାଟି ତବ ଅନ୍ଦଃ ସର୍ବଜ୍ଞେ ତେ ରସନା ବୁଲଲାଇ ॥ ତୁ ମି
ଯେବେ ଆରବାରଃ ଚାଟିଲେ ଅଙ୍ଗ ଆମାର ବାଡ଼ା ମାତ୍ର ଏହି

ଚାଟାଚାଟି ॥ ତର ଅଜ୍ଞ ଆସ୍ତାଦନେ ଆଛି ଆମି ଝଟ
ମନେ କୀର୍ତ୍ତିସେ ଥାଇତେ ପରିପାଟି ॥ ତୁମି ମମ ଅଙ୍ଗେ ଯାହା
ଚାଟିଲେ କେମନ ତାହାଃ ଲାଗିଯାଛେ ବହିତେ ମା ପାଇଁ ।
ଶୁଣି ସଭାଜନ ହାସେଃ ରାଜା ଭାସେ ପରିତୋଷେ ବଲେ
ବେହାୟେର ବୁଦ୍ଧି ଭାରି ॥ ବେହାନି କେମନ ହୟଃ ନାହିକ
ଦେଖିଲେ ନୟଃ ମହାରାଜା ଭାବେ ମନେମନ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାତ୍ରଣ
ବଲେ ॥ ଉତ୍ତମେ ଉତ୍ତମ ମିଲେଃ ତେଯମନ ଦେବ ମେନ ବାହନ ॥

ରାଜାର ବେହାନିର କୌଣସି ।

ଏତ ଭାବି ଅନୁଚରଃ ପାଠାଇଲ ନୃପବରଃ ବେହାଇର ବାର୍ଟ
ତେ ତଥନ । ମଧୁପାତ୍ର ଦିଯେ କରେଃ କହେ ତାରେ ରାଜ୍ୟରେ
ବେହାନୀରେ ବଲ ଏବଚନ ॥ ମକ୍ରଙ୍ଗ ହେତୁ ରାଯଃ ପାଠାୟେ
ଦିଲ ଆମାଯଃ ତୁରାକରି ମଧୁ ଦେଓ ଦାନ । ସେଇ କଥା ଶିରେ
ଧରେଃ ଗେଲ ଦୂତ ତାର ସରେଃ ଦେଖେ ତାରେ ଜିଜ୍ଞାସେ କାରଣ
ବେହାନୀ କହିଛେ କଥାଃ କିକାରଣ ଏଲେ ହେଥାଃ ଦୂତ କହେ
ବିଶେଷ ତଥନି । ମଧୁର ଲାଗିଯା ମୋରେଃ ପାଠାଇଲ ରାଜ୍ୟ
ରେଃ ମଧୁଦେଓ ଓଗୋ ଠାକୁରାଣୀ ॥ ଭ୍ରାନ୍ତାଣୀ ମୁବୋଧ ନାରୀ
ବୁଝିଲ ହବେ ଚାନ୍ତରିଃ କତ ମଧୁ ତାର ପଡେ ଆଛେ । କେବଳ
କୌଣସି କରେଃ ଜାନିତେ ମୋରେ ଅହରେଃ କାବ୍ୟକରେ ଦୂତେ
ପାଠାୟେଛେ ॥ କହେ ଦୂତ ଗେଲ କୋଥାଃ ଭୂପେ କହ ଏହି
କଥାଃ ବୁଝା ହେଥା ପାଠାଇଲ ଚର । ସତ ମଧୁ ମୋର ଛିଲଃ
ତୀର ବେଇ ଫ୍ର୍ୟାଇଲଃ ଥାଇଲେକ ଯୋଡ଼ଣ ବୃଦ୍ଧମର ॥ ନାମେ
ଗୋପ ଭକ୍ଷି କଁଜିଃ ବିଧାତା ଦିଯାଛେ ବାହିଃ ମଧ ନାଈ

ପାତ୍ର ମାତ୍ର ଆହେ । ସଦି ଚାହେ ଅଧିକାରୀଃ 'ପାତ୍ର ଥୋରା ଦିତେ ପାରିଃ ମଧୁ ବଥୁ ରାଖିଯା ନା ଗେଛେ ॥' ଶୁଣି ଦୃତ ହାସ୍ । ମୁଖେଃ ଯାଯା ରାଜାର ସନ୍ମା ଥେଃ ରାଯ ବଲେ ବଲରେକାରଣ ପରେ ଚର ମେହି କଥାଃ ପ୍ରକାଶ କରିଲ ତଥାଃ ବେହାନୀର ଯେ କୁପ ବଚନ ॥ ଶୁଣିଯା ହାମେର ରୋଲଃ ସଭା ମାଝେ ହୟ ଗୋଲ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୟେନ ରାଜନ । ଏକି ବୁଦ୍ଧି ସୁପ୍ରଥରାଃ ହାର୍ଡି ଯଗ୍ । କଟେ ଶରାଃ ଆର ଶାମ ନା କହେ ବଚନ ॥

ରାଜାର ବୋଧୁ ଓ ବନ୍ୟାର କୌଣସି ।

ପଯାର ॥ ଏକଦିନ ମହାରାଜା କରେନ ତୋଜନ । ଆପଣି କରିଛେ ରାଣୀ ପରିର ବେଶନ ॥ ପାଞ୍ଚ ମୂର୍ଖ ଗୁହେ ରାଜାର କୁମାରୀ ଅନ୍ଧ ଥିଯ । ରାଜ ପୁତ୍ର ବଧୁ ତାରେ ଆହାର ଯୋଗାଯ ଶଶ୍ଵର ଆହାର କରେ ହରେ ଜାନି ମନେ । ରହାସ୍ । କରିଛେ ରାମା ନନ୍ଦୀର ମନେ ॥ ଠୀବୁର୍ବୀ ଭାତ ଆର ଚାହି କି ତୋ ମାର । ଅକୁଳାନ ଥାମେ ସଦି ଲଙ୍ଘ ତବେ ଆର ॥ ଶୁଣିଯା ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାର ନନ୍ଦିନୀ । ହୟଦ ହାମିଯା ତାରେ କହି ତେବେ ବାଣୀ ॥ ରାଖି ନିଜ ଭାତ ଆର ବାଡ଼ା ସଦି ଥାକେ ଶାଙ୍କେତ କରିଯା ଦେଇଏ ଆମାକେ ॥ ସମୋଚିତ ବିଭିତ ଉତ୍ତର ଧନୀ ପେଯେ । ଲାଜେତେ ମଲିନ ମୁଖ ରହେ ହେଟ ହେଯେ ଅନ୍ତର କରେ ରାଜା ଶୁଣି ଅତ୍ୟୁତ୍ତର । ସନ୍ତୃତ ହଇଲ ନୂପ କନ୍ୟାର ଉପର ॥ ଅଭରଣ ମଣିଗୟ ତଳୁକ ଥେଇାଜ । ଦନ ପାତ୍ର ଲିଖି ତାରେ ଦିଲ ମହାରଜ ॥ କନ୍ୟାର ଏମନ କଥା ମାତିନୀ କେମନ । ଜାନିବାରେ ଭୂପତିର ହଇଲ ମନନ ॥

ଶ୍ରୀଶ୍ରମାଚର୍ଚଣ ବଲେ କୌଣ୍ଡକ ବିଲାସ । ଏବାର ଉତ୍ତର
ତୃପ୍ତ ପାବେ ଅନାୟାସେ ॥

ରାଜାର ନାତିନୀର ମହିତ କୌଣ୍ଡକ ।

ଅବିନା ଯୌବନୀ ଧନୀ ବୋଡ଼ଶୀ କୁପର୍ସୀ । ତାର କାଛେ
ଗିଯା ରାଜା କହେ ହାସି ॥ କହ ଦେଖି ବିଧୂ ମୁଖୀ କୋନ
ରୋଗ ଭାଲ । ଶୁଣି ଧନୀ ବଲେ ବାଣୀ ଶୁଣ ମହି ପାଲ ॥
ବିହିତେ ଅତିତୋ କଥା ବୃଥା ଯୋଗ୍ୟ ନୟ । ହାନ ବୁଝା
ଟାକ ସଦି ପଢ଼େ ମହାଶାର ॥ ଇହା ବିନା ଖଲ ଗଣେ କାରେ
ଭାଲ କବ । ସଖନ ଯାହାର ଭୋଗ ତାର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ॥ ଏହେମ
ବଚନ ଶୁଣି ହସେ ରାଜେୟପ୍ରଭାର । ଶ୍ରୀମ କହେ ସମୁଚ୍ଚିତ
ବିହିତ ଉତ୍ତର ॥

ରାଣୀର ମହିତ କୌଣ୍ଡକ ।

ତାହାରେ ଅନେକ ମୁଦ୍ରା ଦିଯା ଅଳଙ୍କାର । ରାଣୀର ମଞ୍ଜେତ
ରଙ୍ଗ କରେ ଆର ବାର ॥ ଆମାରେ ତୋମାର ପିତା ଦିଯା
ଛିଲ ବିନା । ଏତ ସୁଖ ତୁଣ୍ଡିତୁମି ତାହାର ଲାଗିଯା ॥ ସୁଖ
ମୟ ଅଳଙ୍କାର ଜଡ଼୍ୟା ଜଡ଼ିତ । ସର୍ବାଙ୍ଗେତେ ଗଜନ୍ତି
ହେୟେଛେ ଭୂଷିତ ॥ ନାନାବିଧ ବନ୍ଦ୍ର ପର କେବା ହେଲ ପାଯ ।
କତ ଆର ଦାନ କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ଯାଯ ॥ ଅନ୍ୟବରେ ହୈଲେ
ପରେ ହୈତ କତ ଦୁଃଖ । ଶୁଣି ବାଣୀ କହେ ରାଣୀ କରିଯା
କୌଣ୍ଡକ ॥ ଗଣ୍ଠମୁଖ ପିତା ମୋର ନାହି ଛିଲ ଜ୍ଞାନ । ନବୀ
ବେରେସରେ ମୋରେ ନାହି ଦିଲ ଦାନ ॥ ତୋମାର ନିକଟେ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ
ଅଳ ନାହି ପାଯ । ମେହଲେ ମେନାଥ ମୋର ପୁରାଇତ ରାର ॥

ଥନେ ମାନେ କୁଳେ ଶିଳେ ସମଭାବ ଦେଖି । କେବଳ ସୋଗାର
ଗଲେ ହଇଲାମ ଫଁକି ॥ ବୁଝିଲ ଆଭାସେ ରାଜୀ କଟୁଭାବ
ଥାଏ । କେବଳ ଧନେର ମାନ୍ୟ କୁଳେ ନାହି ମିଳେ ॥ କେଶର
କୋଣୀୟ ଗାଲି ସବନାନ୍ତ ତାଯ । ବ୍ୟକ୍ତକରି ପାଠରାଣୀ କହିଲ
ଆମାୟ ॥ ସତ୍ୟ କଥା ମିଥ୍ୟ ନହେ କି ବଲିବେ ତାରେ ।
ଅଧେ ମୁଖେ ମହାରାଜ ଚଲିଲ ବାହିରେ ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ୟାମ କୌଣ୍ଡକ
କରେ ନୃପତିରେ କହେ । ନାରୀର ଏମନ କଥା ପ୍ରାଣେନହିସହେ

ସନ୍ଦ୍ୟଫଳ ଚୁଚ୍ଛା ମିଟି ।

ପଯାର ॥ କରିତେ ଆମୀରେ ବକ୍ଷି ମାଜାୟ କୁଞ୍ଜର । ତାହାର
ଟପରେ ବୈସେ ରାଜ୍ୟର ଶ୍ଵର ॥ ଚାଲାୟ କୁଞ୍ଜର ବେଗେ ଆଗେ
ଡକା ଯାଯ । ହେନ କାଲେ ଅପକପ ଦେଖେ ତଥା ରାଯ ॥ ମରୋ
ବରେ ଧୀବର ଧରିଛେ ମଂସଗଣ । ସେଇ କାଲେ ତଥା ଏକ
ଆସିଲ ବ୍ରାଙ୍ଗଣ ॥ ଦର୍ଶିତ ଦୁନ୍ଦର ଛାନ୍ଦ ନଟୁୟାର ବେଶ ।
ଗଲେ ଉପବିତ ମୋଟା ପେନ୍‌ମେଟ କେଶ ॥ କାଲାପାଡ଼ି
ଧୃତି ପରା ହାତେ ହେମ ଛଡ଼ି । ପାଯେତେ ସାଂଚା ନାଗରା
ଟେଂକେ ଶୋଭେ ଘଡ଼ି । ରଙ୍ଗ ଚନ୍ଦନେର ଫେଁଟା ଭାଲେ ସୁଶୋଭନ
ମରୋବର ତିରେ ଆସି କହିଛେ ସେଜନ ॥ ତିନଦିନ ଅନଶନ
ଆଛି ଉପବାସି । କିଛୁ ମଂସ୍ୟ ଦେଓ ଯଦି ତବେ କରି
ଆଶି ॥ ଏକଥା ଶୁନିଯା କୁଚ ହୁଣ୍ଡ ମନ ହେୟ । ଚିଲ ଚିମ
ଦିଲ ତାରେ ସମ୍ଭାବ କରିଯେ ॥ ଧରି ଦ୍ଵିଜବର ଏଇ ଦିତେ
ପାରି । ଶୁନି ହୃଦ୍ୟପାତେ ବିଶ୍ଵ ତାର ବରାବରି ॥ କରେତେ
ଲଇଯା ମଂସ୍ୟ ହେୟ ହୃଦ୍ୟ ମନ । ଅକାତରେ ଅମ୍ବନନେ କରିଛେ

ପ୍ରତାରିଣୀ କ୍ରାଙ୍ଗଳୀ

ଚରଣ ॥ ସମ୍ମର୍ଜନଚୂଚଡ଼ା ମିଛି ଆଶା ନା ରାଖିବ । ପ୍ରାପ୍ତ
ମାତ୍ରେ ସାହୁକ ଭୋଜନ କରିବ ॥ ଆଶାର ଆଶାୟ କରେ
ମେହିତୋ ଅସାର । ଏତ ବଳି ସେସକଲି କରିଲ ଆହାର ॥
ଆପନ ନରନେ ନୃପ ଦେଖି ହେନ କାଯ । ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି ଲୋପ
ହୟ ଭାବେ ମହାରଙ୍ଗ ॥ ଏବତ ଅନ୍ତୁତ କର୍ମ ଜନ୍ମିଯା ନାହେବି
ଇହାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ କିଛୁ ବୁଝିତେ ନା ପାରି ॥ ଏତ ବଳି ଅଂଖି
ଠାରେ କୋତ୍ୟାଳ ପରେ । ଲୟେ ଚଳ ଦ୍ଵିଜବରେ ଆମାର
ହଜୁରେ ॥ ଆଜ୍ଞା ମାତ୍ର କୋଟିଲ ଧରିଯା ଲୟେ ଯାଯା । ଏଥାମେ
ବେଗେତେ ରାଜ୍ଞୀ କୁଞ୍ଜର ଚାଲାଯା ॥ ଆସିଯା ବସିଲ ରାଜ୍ଞୀ
ଦିଯେ ରାଯବାର । ପାତ୍ର ମିତ୍ର ଭୃତ୍ୟ ଆଦି ଆହିଲ ସଭାର
ରାଜ୍ଞୀ ବଲେ ସକଳେରେ ଶୁନନ୍ତ କାରଣ । ବଡ଼ଇ ଅନ୍ତୁତ ଆଜିନ୍ତି
କରେଛି ଦର୍ଶନ ॥ ଧରିଯା ଛିଙ୍ଗଡ଼ି ମାଚ ଏକ ଦ୍ଵିଜବର ।
ଅପାକେ ଭୋଜନ କରେ ପୁଲକ ଅନ୍ତର ॥ ଦେଖିଯା ତାହାର
କାର୍ଯ୍ୟ ହତବୁଦ୍ଧି ଆମି । ପାଗଲ ନା ହବେ ବିପ୍ର ଜ୍ଞାନ ହସ୍ତ
କାମୀ ॥ ଆସିତେ ଆଦେଶ ଆଛେ ଆମାର ସଭାର ।
ବିଶେଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଭୂତ ଜିଜ୍ଞାସିବେ ତାଯା ॥ କହିତେବେ କଥ୍ୟ
ହାଜିର ହଜୁରେ । ସଭାମେ ନୃପତି ଦେଖାନ ଅଂଖି ଢେରେ
ତ୍ରିଶ୍ୟାମାଚରଣ ଭଣେ ଶୁଣ ମାହାରାଜ । ଆସାର ମୁସାର ହେଉ
ଦ୍ଵିଜେର ଏ କାଯ ॥

ରାଜ୍ଞୀ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ବ୍ରାହ୍ମଗେର ପରିଚଯ ଜିଜ୍ଞାସା ।

ତ୍ରିପଦୀ ॥ ଭୂପତି ସମ୍ଭାଷ କରେବ । କହେ ମେହି ଦ୍ଵିଜବରେ
ହାସ୍ୟ ମୁଖେ ଅପାଙ୍ଗ ନିହାରେ । କିଜାତି କାହାର ମୁହଁ

କୋଥାର କର ସମତ ସତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ କହିଁ ଆମାଟେ ॥ କିକା
ରଣେ ଘୀନଗଣଃ ଅପାକେ କର ଭକ୍ଷଣଃ ଇହାର କାରଣ ହେ
କହିବା । ଶୁଣ ମେହି ଦିଜବରଃ କହେ ମୃଦୁଃ ସ୍ଵରଃ ଉତ୍ତର
ତାହାର ଆର କିବା ॥ ରମପୂରେ ମମ ଧାରଃ ରମିକ ଆମାର
ଧାରଃ ରମରାଜ ଦ୍ଵିଜେର ନନ୍ଦନ । ରମମୟ ଜାତି କୁଳଃ ବିଭୁ
ତଣ ରମକୁଳଃ ରମରଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ଅଭରଣ ॥ ରମନାଟ ରମପାଟଃ
ମୋର ଦେଶେ ରମ ହାଟଃ ରମନାୟ ସରମ ବଚନ । ରମ ସରସୀର
ବାରିଃ ମୁନ ପାନ ରମ କରିଃ ଚାରିରମ ରମଜ ଭୋଜନ ।
ରମ ଶୟୟାତେ ଶୟନଃ ରମ ଆଶ ସର୍ବକ୍ଷଣଃ ରମେର ବାଲିଶ
ଶିରତଳେ । ରମିକାର ପ୍ରାଣଧନଃ ଅରମିକେ ବିଷ ହେନଃ
ବିରମେ ପାଠାଇ ରମାତଳେ ॥ ରମବାକ୍ୟ ରମ ପାନଃ ମୁଖେ
ଜପି ରମ ନାମଃ ପ୍ରେମରମ ଆମାର ଜୀବନ । ରମଛାଡ଼ା ନାହିଁ
ଥାକିଃ ରମିକା ସ୍ଵପନେ ଦେଖିଃ ରମା ଭାସେ ସଦା ମୋର ମନ
ମୁଜନ ରମିକ ହଲେଃ ତାରମଞ୍ଜେ ମନ ମିଳେଃ ନୀରମେ ନିରାସ
ସର୍ବକ୍ଷଣ ॥ ଭମିତୋ ରମିକ ଜନଃ ରମ ତନ୍ତ୍ରେତେ ପ୍ରବୀଣଃ
ଶ୍ରୀମରମେ ପ୍ରଧାନ ରାଜନ । ରାଜା କହେ ଭାଲୁଃ ବିଷ୍ଟାର
କୁରିଯା ବଲଃ ଚର୍ବ ରମ କିପ୍ରାର । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମ କୌଣ୍ଡକ
ଛଲେଃ ରାଜାରେ ବିଶେଷ ବଲେଃ ଯେହେତ୍କ ଏହି ଦଶା ତାର
ନାରୀର କୃପ ବର୍ଣ୍ଣନା ।

ପଯାର ॥ ଭାଙ୍ଗଣ କହେନ ରାଜା ଶୁନହ ଭାରତି । ଯେ
କାରଣ ଆମାର ଘଟିଲ ଏଦୁଗ୍ରତି ॥ ଲମ୍ପଟ ହଜାବ ମୋର
ଭୁମି ନାନା ହାନେ । ବିଜ୍ଞଗୁମେ ଏକ ନାରୀ ଦେଖିନୁ ନୟନେ

কক্ষেতে গাগরি করি বারির কারণ। পরোবর কুলে
আসি দিল দরশন॥ কিরূপ হেরিল আঁধি সেইতো
সময়। অপাঞ্জ ইষদ ভঙ্গ অনঙ্গ দহয়॥ থ্রফুলকমল মুখ
দশন কেশর। অলকা ভুগরা তাহে বৈসে নিরাঙ্গুর॥
মৃদুভাবি মুখে হাসি যেন জ্যোৎস্না জ্ঞান। অনিবারে
সুধা ক্ষরে চকরের প্রাণ॥ কৃতি ধনু সম তনু ভুক্ত যুগ
থানি। সন্মোহন পঞ্চবাণ নয়ন বাথনি॥ আকর্ণ
টক্কার তাহে বিষম কটাক্ষে। সুরে জরে ঘারে হেরে
তারে নাহি রক্ষে॥ খগওষ্ঠ নহে শ্রেষ্ঠ জিনি তিল ফুল।
সিন্দুর বিন্দু শোভা সে আভা অচল॥ শোণিত দলিত
ওষ্ঠ কোথাঃ বিম্ব ফল। তড়িৎ যড়িত হর্ণ সেবর্ণের ভল
কুমদ ঘুচিলা মদ কর্ণ তার হেরে। দিবশে অবশে থাকে
মদিয়া অংরে॥ করিকর নহে কর উপমা মৃণালে।
দেখি কর পোয়ে তর লুকাইল জলে॥ পয়োধর কিবা
তার ভলনা নাহয়। দাড়িয় কদম্ব কাটে শিহরিয়ে রঞ্জ
মেৰুশৃঙ্গ হয় ভঙ্গ অনেক অতুল। ক্রিফল যদ্যপি বল
সেও নহে তুল॥ কান কৃপ সুধাকৃপ নাভির হত্তৰ। সুরা
সুরে দ্বন্দ্ব করে যাহে নিরাঙ্গুর॥ ত্রিবলি কিবলি রঞ্জ
কামের আসন। যাহে থর নিরাঙ্গুর আছেন মগন॥
কিবাকটি পরিপাটী অতি ঝণি তার। পশুরাজ
পায় লাজ হেরিয়ে মাঝার॥ রং মৃক কহিল শুকু মধ্য
শৰ্ক হেরে। লজ্জাতরে হরকরে পলায় সত্ত্বে॥ পরাশুর

সুবিস্তার নিতয় তাহার। কুর্ম পৃষ্ঠ হৈতে শেষু উৎকৃষ্ট
আকার।। রস্তাতরু সঙ্গে উক্ত উপমা না হয়। পদাঞ্চলি
যেন কলি চাঁপাফুল ময়।। পদতদ ঝলমল তরন অরূপ।
দেখি সাজ দ্বিজরাজ ভাবি মনেমন।। অথপরে নিশা
করে দশ ধণহাস্য। অগ্রেতে কলক রাখি রহে যে
চুকায়ে।। চলন বারণ হেরি কাননে পালায়। রাজহংস
সহবংশ দেখিয়া তাহায়। লাজ পেয়ে দহে হয়ে হান
মাহি পায়।। সলিলে প্রবেশ করে গায়ের জলয়।
দেখিলে অখিলে তার ধর্য দুরে যায়। দ্বিজশায়মে
দহে কামে কে বাঁচিবে তায়।।

ত্রাঙ্গণ ও ব্রহ্মণীর পালায়ন।

পয়ার।। সরোবরে সেই ধনী একাকিনী চলে। মনে
হয়া মনহরে অপাঞ্জের ছলে।। দেখামাত্র মন প্রাণ
আমার হয়ল। কটাক্ষ আমার পক্ষে বিপক্ষ হইল।।
অচেতন করে মোরে বোবা মন রই। চলিতে না চলে
পদ কথা নাহি কোই।। কতক্ষণে কহিলম ভূমি থাক
কোথা। উভয় করিল মোরে কেন কহ্বথা।। নিরস্তর
করি মোরে রামা গেল বুর। এখানেতে আমি হই
অন্তরে অঃর।। আহার আয়াস নিজ্বা ভাল নাহি লাগে
কেবল তাহার ঝপ মনে জাগে।। এই মনে অভিনাথ
কিমে পাব তারে। সে রুজনী গত হয় শুন তার পরে।।
প্রাতঃকালে আমিগিয়া বসি সেই ঘাটে সেজানে কেবল

দুলা যে পড়ে সক্ষটে ॥ প্রহর প্রহরী হয়ে সেই ঘাটে
 খাকি । শেষে সেই ধনী এসে দূর হৈতে দেখি ॥ যেমন
 চাতকগণ দেখি যেব রাজ । হষ্টমন হয় তার সিদ্ধহেতু
 কায় ॥ কতমত কথা কহি করিয়া চান্তরী । কোনমতে
 বর্গ নাহি মানে সেই নারী ॥ ভয় মৈত্র শটতায় করিয়ে
 প্রকাশ । তারপরে কপটে কানিনী দিল আশ ॥ কহি
 ল নিতান্ত যদিন। ছাড়িবে মোরে । তবে আজি নিশি
 শেষে যাবে মম ঘরে ॥ বহি কিছু সংক্ষেত করহ অবধান
 করতালি দিও গিয়ে যথা মমহান ॥ আমার হইল মন
 তব ভাব যেনে । দিবসেতে এই খানে ছেড়ে দেহবেনে
 লোকেতে দেখিবে শেষে হইবে প্রকাশ । ইতোভুক্ত
 স্তোনষ্ঠঃ ন। পুরিবে আশ ॥ ইহ। বলি হাস্য করে
 নয়ন অপাঞ্জে । হরিল আমার মন কুমতি কুসঙ্গে ॥
 দিশাস করিয়া আশ ছাড়িলাম আমি । কহিল অবশ্য
 অদ্য রাত্রে যাবে স্তৰি ॥ এখানে আমার আর বিলম্ব
 নাসয় । তৃষ্ণিতঅগ্রেতে কোথা বল বারি ধায় ॥ হইল
 সন্ধ্যার কাল অঙ্গ অদর্শন ; তাহার কানাছে আমি
 রহিয়ে গোপন ॥ মশা ঢাঁশে দংশে তাহা মারিতে না
 পারি । পাছে সব হয় ভাবি গুহ ঝপে সারি ॥ হাঁচি
 কাশি পাইলে যে বিষম যন্ত্ৰণা । বদনে বসন দিয়ে করি
 হে সান্তব ॥ হেন কালে সেই নারী কহে পতি পাশে ।
 আধ মিষ্ট মূদুৰে মন্দুৰ ভাষে ॥ শুনু ঠাকুৱ আমার

নিবেদন । এক বেটা মোনা কাটা করে কুলাতন ॥
 আমার আশঙ্গে ফিরে ধরে কত বার । কাঁকি দিয়ে
 আসিলাছি গোচরে তাহার ॥ বড়ই দুরস্ত সেই লম্পট
 ত্রাঙ্গণ ॥ আজি অর্ক রাত্রে তার হবে আগমন । শুনিয়া
 ত্রাঙ্গণ কহে কেমন প্রকার । নারী বলে তাহারে ছাড়ান
 অতি ভার ॥ যদি মোরে যোরে ধরে করে বলাই কার ।
 কেমনে ধরম মম রক্ষা হবে আর । আমরা দুজন বিনে
 নাহি প্রতিবাসী । দেখিবে যখন হবে অর্ক নিশি আসি
 সেইতো লম্পট শৃষ্টি ত্রাঙ্গণ গোওয়ার । আমি পলা
 ইতে পাবে তোমায় ব্যাপার ॥ কামেতে আকুল তার
 কিবা ভালমন্দ । বুঝিয়া করহ কর্ম ইথে নাহি দন্দ ॥
 শুনি শিহরিয়া দ্বিজ বলে কিবা করি । নারী বলে চল
 যাই ত্যজি এই পূরী ॥ এই বেলা অত চল যেন সে না
 জানে । ইহা বলি দুইজনে চল অন্য স্থানে ॥ নারীর
 করেতে বারি পাত্র মাত্র রয় । ত্রাঙ্গণের শিরে বোঝা
 মোট বিপর্যয় ॥ অতগতি চলে তারা ত্যজি নিজ দেশ
 পশ্চাত চলিনু আমি জানি সবিশেষ ॥ মনেই ভবি
 তার দটতার ঘৃণ । হৃদে কালি মুখে ভালি এমন বিশুণ
 যাহকু কোথায় যায় করিব নিশ্চয় । পরেতে হইল যাহ
 শুন রসময় ॥ দুই তিন ক্রোশ পথ করিয়া গমন । রি
 জের বাহ্যের বেগ অটীল তখন ॥ বসিল শৌচতে
 বিপ্র পংগারের আড়ে । ঐ ছলে সেই মোট আমি লই-

যাড়ে ॥ পরে রায় বেগে আগে চলে যাই আমি । মারী
বলে ধিরেৰ চল ওহে স্তম্ভি ॥ সুপথ ত্যজিয়া বন পথে
আমি যাই । যেই মনে তার সনে দেখা নাহি পাই ॥
ক্রমেৰ নিশ্চীশেষ হইল যখন । উভয়ে উভয় অন করি
নিরীক্ষণ ॥ হাসিয়া তাহারে আমি কৃহিনু বচন । যার
তরে ত্যজ দেশ এই সেই জন ॥ দেখিয়া আমাৰে ধনী
অন্তৱে শিহৱে । মুখ্যতে রাখিয়া মান সমাদৱ কৱে ॥
সেইখনে শূঙ্গারেৱ উপক্রম কৱি । অধৱে অধৱ চাপি
গলদেশ ধৱি ॥ নারী কহে কেন আৱ কৱ পৱ হেন ।
এখন তোমাৰ অমি হৈনু চিৱদিন ॥ উতলায় কিবা
সুখ হইবে সন্তুষ । বাসা নিকপণ কৱ তথা দোহে রব ॥
পুৱাইব অভি লাষ তথা দুই জনে । স্তম্ভি মম স্বামি
মোকে ইহা যেন জানে ॥ এত বলি ভুলাইল মাস
আমাৰ । কহিলাম কোন গুমে বল যাবে আৱ ॥ নারী
কহে যে দেশে না আছে জ্ঞাতিজন । সেই দেশে অন
যাসে রব সৰ্বক্ষণ ॥ শুনি কহি নানা গুম চল সেই
খানে । নারী বলে সৰ্বত্রেতে অভ্যু সম্বৰ্ধনে ॥ পরে তার
পিতৃধাম ছিল যেই দেশে । আমাৰ পোড়াৰ মুখ
বাহিৱার শেষে ॥ শুনি ধনী বলে বাণী কিমাম কহিলে
জমিয়া না শুনি এসো তথা যাই চলে ॥ এতবলি মোট
মোৱ মন্তকে চাপায় । মৱাল জিনিয়া ধণী আগুৰ যাব
পঁহচিয়া সেই দেশে কহি তাৱে আমি । এই মনোঃ ম

ହାନ କୋଥା ରବେ ଶୁମି ॥ ଧନୀକହେ ଉତ୍ତମ ଆବାସେ ଗିର୍ଯ୍ୟା
ରବ । ଆର କିଛୁ ଦୂରତର ଅଗୁସର ହବ ॥ କହିତେବେ କଥା
ପିତୃବାସେ ଯାଇ । ଆମାର ମନ୍ତ୍ରକ ହେତେ ବୋଝାଟା ନାମାମ
ବସାରେ ବାହିରେ ମୋରେ ଗେଲ ଅନ୍ତପୁରେ । ପିତା ମାତା
ତାହାରେ ସେ ସନ୍ତୋଷ ନା କରେ । ଧନୀ ବଲେ ପତି ମଞ୍ଜେ କରିଯା
କୋନ୍ଦଳ । ଆସିଯାଛି ହେତାକାରେ ସକଳ ମଞ୍ଜଳ ॥ ଅନେକ
କଣେର ପର ଦାସ ଏକଜନ । ଆସିଯା କହିଲ ବେଟା ନିଷ୍ଠୁର
ବଚନ ॥ ବଲେ ଉଠିବୁ ମୁଟେ ଯାଓ ନିଜ ଘରେ । ବେତନ ତ୍ରିପଣ
କଡ଼ି ଗଣେ ଲହ କରେ ॥ ସବେ ବଲେ ମୁଟେ ଶୁଣିତେ ବିଷାଦ
ମାଧ୍ୟେ ସଟିଲ ରାଜ୍ଞୀ ଏମନ ପ୍ରମାଦ ॥ ନିଶ୍ଚୟ ଜନିନୁ
ଅନେ ବିଷମ ଚାନ୍ଦରି । କଥନ ନା ହେରି ଶୁଣି ହେଲ ଦୂଷ୍ଟୀ
ନାରୀ ॥ ଆମାରେ ଭୁଲାଯେ ଧନୀ ରାଖିଲ ଶୁମାନ । ରମଣ
କରିଲେ ଆର ନାପାଇତ ତ୍ରାଣ ॥ କତେକ ଚାନ୍ଦରି କରି
ଆମାରେ ବଧିଲ । ଆଶାର ଆଶାଯ ରାଖା ମେ ଆଶା
ବିଫଳ ॥ ଉଦୟ ହଇଲେ ଆଶା କରିବେ ପୁରଣ । ଗହରି କ
ରିଲେ ହରି କରେନ କଞ୍ଚନ ॥ ପ୍ରାଣିମାତ୍ରେଣ ଭୋକ୍ତ୍ଵ୍ୟ ଏହି
କଥା ମାର । ଆଶାର ଆଶା କଭୁ ନା ରାଖିବ ଆର ॥
ଆଶାର ଆଶାଯ ମଧୁ ମଞ୍ଜିକାର ଗଣ । କତ ଶୁମେ ସଙ୍ଗେ
ମଧୁ କରିଯେ ଯତନ ॥ ନୈରାଶ କରଯେ ଅନ୍ୟ ଯେ କରେ ହରଣ
ଶୁଗାଲେର ଧନୁଗୁଣ ଯେମନ ଭୋଜନ । କେବଳ ଆଶାର ଆଶେ
ମରୀଛିକା ଜଲେ । ଆକାଶ କୁଲେର ନୟାଯ ଶାନ୍ତି ଇହା
ବଲେ ॥ ତାହାର କାରଣ ଏହି ଶୁନ ମହାରାଜ । କାଁଚା ମାଟ

ଖାଇତୋଛ ନାହିଁବୁନା ଲାଜ ॥ କିଜାନି ରାଖିଲେ ଯଦି
ଅନ୍ୟ କେହ ଖାଇ । ତବେତୋ ନାହବେ ଭୋଗ ବିଯୋଗ
ଆଶାୟ ॥ ତେକାରଣ ଆଶାର ସୁନ୍ଦାର ଏହି ସାର । ଆଶାର
ଆଶରେ ରଯ ସେଇ ଦୂରାଚାର ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମ କହେ ଆଶା
କଷେର ବନ୍ଧନ । ଅଶାତ୍ୟାଗୀ ଅନୁରାଗୀ ଜୀବନ ମୋଚନ ॥

ଦଶ ଚତ୍ରେ ଭଗବାନ ଭୂତ ।

ତ୍ରିପଦୀ ॥ ଶୁନିଯା ତାହାର ବୋଲଃ ସବେ କରେ ହାସ୍ୟ
ରୋଳଃ ଗଣୁଗୋଲ କୋଲାହଳ ହୟ । କେହ ମୂଦୁ ହାସ୍ୟ କରେଃ
କେହ କାରେ ଅଁଥି ଠାରେଃ କେହ ବଲେ ଭାଲ ମାହାଶୟ ॥
କେହ ବଲେ ଏସଂସାରେଃ ନାହିଁ ଦେଖି ଆର କାରେଃ ତୋମା
ସମ ଜ୍ଞାନେର ସାଗରେ । ଅନ୍ୟ କହେ ଭାଗ୍ୟ ଭଙ୍ଗଃ ଦରଶନ
ତବ ସଙ୍ଗେଃ ଅପାଞ୍ଜେ ହରଞ୍ଜେ ରଙ୍ଗକରେ ॥ ଶୁନି ସେଇ ରମୟଃ
ରମାଧିତ ଭାବେ କଯଃ ଦଶ ଚତ୍ରେ ଭଗବାନ ଭୂତ । ଦଶମୁଖେ
ଫଶୋଧୟଃ ଏକେର ନହେ ସେକମ୍ଭୁଃ ଦଶେ ହିତ କରେ ବିପ
ରୀତ ॥ ଶୁନି ରାଜ୍ଞା କହେ ବାଣୀଃ କହ ଦେଖି ସେ କାହିନିଃ
ଭଗବାନ ଭୂତ କି ଥିକାରେ । ଏତେକ ବଚନ ଶୁନିଃ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମ
କହିଛେ ବାଣୀଃ ଶୁନେ ରାଜ୍ଞା ହରିଷ ଅଣ୍ଟରେ ॥ ଉଷନା ନଗରେ
ଧାମଃ ଭୀଷମ ରାଜୁନ ନାମଃ ମହାରାଜ ଅତି ଭଗ୍ୟ ଧର ।
ଉପମା ନାହିଁ ଉଚିତଃ ସ୍ଵଗେ ରାଜ୍ଞା ପୁରୋହିତଃ ମର୍ତ୍ତେ ଦେଓ
ତାହାର ସୋସୁର ॥ ପାତ୍ର ମିତ୍ର ସଭାଜନ ଭୂତ୍ୟାଦି ଅଗ
ଣଃ ଦାନେ ରାଜ୍ଞା ଦଧିଚି ଯେମନ । ଭଗବାନ ନାମେ ତାରଃ
. ଅଛିଲ ଖେଜମତଗାରଃ ଶୁନ ତାର ରହାସ୍ୟ କଥନ ॥ ରାଜ୍ଞା

অতি ভাল বাসেঃ রোষে তোষে পরিতোষেঃ অনায়াসে
বিপদে নিষ্কৃতি । সভাহুজনের কথাঃ ভূপতি করে
অন্যথাঃ অহে বৃথা ভগাঁর ভারতী ॥ সভাজনে যদি বলে
অস্থ চারি পদে চলেঃ ভগবান তিন যদি কয় । রাজা
বলে তিন হবেঃ ভগা নাহি মিথ্যা কবেঃ সভাহুজের
সত্য অপ্রত্যয় ॥ সভাজনে যদি কয় দেখ চক্ষে মহা
শয়ঃ হয় হয় চতুর্থুর ধারি । রাজা বলে আর কেনঃ কর
যেঁরে জুলাস্তনঃ ভগবান না জানে চান্তরী ॥ এই কৃপ
ভগবানঃ রাজার দ্বৰ্কপ জ্ঞানঃ যাহা করে রাজারে তা হয়
পাত্র মিত্র দেখে রঞ্জঃ ছাড়াইতে তার সঙ্গঃ মনে
করিল নিশ্চয় ॥ বান্দুরে জনার কপিঃ যাহা বলে তাহা
জপিঃ রাজা ভগবানের তেমন । যদি কৃপা করে কালি
ইহার বিহিত কালীঃ চুন কালী করাব ভূ বণ ॥ কহিতে
ভাবিতে ভৎঃ অস্ত হৈল যে মার্ত্তণঃ ভগবান নিকেতন
চলে । পারে পাত্র মন্ত্রিগণঃ দ্বারিকে করে বারণঃ রাজ
আজ্ঞা শুনরে সকলে ॥ ভগবান চুরীকরেঃ গিয়াছে আ
পন দরেঃ রাজা তারেঃ হয়ে ক্রোধমন । দরিজ বলিয়া
তারেঃ দোষ দণ্ড আপ করেঃ আসিবারে হজুরে বারণ ।
যদি কেহ তারে ছাডঃ দমনে ভাঙ্গিবে হাডঃ শিরচ্ছেদ
তথনি তাহার । শুনি তাহা সত্য জানেঃ সেই বাক্য
শিরে মানেঃ ভগা নাহি জানে সমাচার ॥ নিশ্চ শেষ
প্রতঃকালেঃ ভগবান দ্রুত চলেঃ দ্বারপালে দিল দৱশন ।

দ্বারিগণ তারে বলেঃ আজি পুন কেন এলেঃ তোমারে
হে ছাড়িতে বারণ ॥ ব্যঙ্গ বোধ ভগবানঃ কটক ভিত্তরে
যানঃ দ্বারপাল কহিছে তখন । আরেং দুর্যাচারঃ কথা
না মান আমারঃ যাইবারে না পাবে কখন ॥ যদি যাও
জোর করেঃ কেব। আর মানে তোরেঃ যার মানে মানি
তার মান। একপদ বাঢ়াইলেঃ তবেতো শুমান কেলে
গলে ঠেলে কেলিবে দুজন। ॥ শুনি ভয়ে ভগা কাঁপেঃ
একথা না জানে ভূপেঃ আমলার অতুল মহন। যদি
আমি কোন ক্ষপেঃ দেখাদিতে পারি নৃপেঃ না হইলে
কেবল যন্ত্রণ। ॥ এত ভাবি ভগবানঃ বিবাদেতে গৃহে
যানঃ এখানেতে শুন বিবরণ। দিব। হৈল অবসানঃ না
আইল ভগবানঃ বারেং সুধান রাজন। ॥ পাত্র মিত্র কহে
রায়ঃ বুঝি ভগবান রায়ঃ হইয়াছে অসুস্থ বিষম। কালি
রাত্রে তেদ তারঃ হয়েছিল বারোবারঃ বমন তাহার
বার সম। ॥ কীৰ নাড়ি শ্঵াস ঘনঃ আছে কি হৈল নিধন
লোক পাঠাইয়া তত জহ। শুনি রাজা শোক করে
বৈদ্য রাজ তার করেঃ পাঠাইল জানিয়া দুসহ। ॥ রাজা
বলে যেবাতারেঃ সুস্থ করাইতে পারেঃ দিব তারে আবি
নানা ধন। এখানেতে বৈদ্যপ্রতিৎ হয়ে হর্ণিত
অতিঃ শিবি কায় করিছে গমন। ॥ পাত্র মিত্র তারে
কয়ঃ কোথা যাই মহাশয়ঃ আমাদের রাখই জীবন
শুনি বৈদ্যরাজ করঃ কহ দেখি কি আশয়ঃ শুন ভৱ

হয় যে কথন ॥ পাত্র বলে ভগবান ষুচাঙ্গ সভার মান
 আমাদের রাজা তুচ্ছ করে । একারণেতে মন্ত্রণাঃ করি
 যা করিচি মানাঃ আসিবারে রাজার হজুরে ॥ বিশেষ
 অশেষ কৃপাঃ কত কহে চুপেৎঃ খেদ করি তাহার
 সাক্ষাতে । আর বলে শুন কথাঃ কহিবে রাজন বৃথা
 যাইলাম তোমার আজ্ঞাতে ॥ ভগবান মরিয়ছেঃ ধড়
 ছেড়ে প্রাণ গেছেঃ পড়ে আছে বিকট বদন । লক্ষ্মুদ্রা
 লহ করেঃ কহ ইহা নৃপতিরেঃ লোভে বৈদ্য হৈল হউ
 ঘন ॥ এক লক্ষ মুদ্রা লয়েঃ রাজার নিকটে গিয়েঃ মি
 থ্যাকথাকহে অঙ্গাষ্টক । মিথ্যাকথা সত্য আসেঃ
 বৈদ্যরাজ যাহা ভাষেঃ সাক্ষি হয় যত সভা লোক ॥
 দ্বন্দ্বপে কহিতে বোলঃ উত্তরিল গঙ্গোল ভাবানের
 তনয় আইল । গলায় জড়ান কাচ। মলিন বদন বাছা
 সভামাঝে কান্দিতে লাগিল ॥ ছলকরে বলে রায়
 পিতা গেল যমালয় কিছুনাই শুন্দ হব কিসে । শুনি
 রাজ, খেদকরে শত মুদ্রা দিল তারে শুন্দ হেতু তাহার
 উদ্দেশে ॥ তক্ষ লয়ে সেই জন গেল নিজ নিকেতন
 তার পরে হেথা ভগবান । হইল অনেক দিবা নাহিকরে
 রাজ সেবা মনেভাবে আকাশ সমান ॥ কি করিব কিবা
 হবে রাজারে কে জানাইবে কেবা আছে সুহৃদ এমন
 দিন আমি কোন ছলে দেখা পাই মহীপালে তবে
 শালে দিব অভাজন ॥ এতেক যুক্তি করে শর্বরি

ତ୍ରିଧାମ ପରେଃ ଉଠେ ଭଗା କରିଛେ ଗମନ । ରାଜ ଅନ୍ତଃପୁର
ପରେଃ ଥିଲେ ରଚିତ ସରେଃ ପାଇଥାନା ରାଜାର କାରଣ ॥
ତଦୁପରି ବଟତଳଃ ନାମନା ଲାଭିଛେ ଶୁଣଃ ସୁଚାରୁ ମେ ଅବନୀ
ଅବନ ॥ ଭଗବାନ ଦେଇ ଗାଛେ ନିଶିଯୋଗେ ବୈସେ ଆଛେ
ନିଶି ଶେବେ ଭୀଷମ ଭୂପାଳ । କିନ୍କର ମୁଖର୍ ବାରିଃ ମଙ୍ଗେ
ଲୟେ ମାରିଃ ଦିଶା ହେତୁ ଚଲେ ମହିପାଳ ॥ ଗିଯା ଦେଇ
ଦେଦଖାନେଃ ବସିଛେ ଆପନ ମନେଃ ନିରୁଦ୍ଧେଗେ ବେଗେତେ
ମଗନ । ଦେଇ କାଲେ ଭଗବାନଃ ରାଜାର ମରୀପେ ଯାନଃ ବୁକ୍
ହିତେ ମାରିଯା ତଥନ ॥ ନୂପ ବଲେ ଭଗବାନଃ ମରେ କି
ପାଇଲେ ଶ୍ରାଣଃ ଏକି ଅସ୍ତ୍ରବ ତବ ଦେଖି । ଶୁନି ବାଣୀ ଭଗା
କର୍ଯ୍ୟ ମର୍ବ ମିଥ୍ୟ ମହାଶୟଃ ସଭାଜନେ ଦିଯାଛେ ଯେ କ୍ଵାକି
ଶୁନିଯା । ଭଗାର କଥାଃ ସକଳେ ଆଇଲ ତଥାଃ ପାତ୍ର ମିତ୍ର
ଅମାତ୍ୟ ମୁହଁତ । ରାଜାରେ ବର୍ଯ୍ୟ ତାରାଃ ହଲେ କି ପାଗଳ
ପାଇଃ ମନେ ମନେ ଆଛ କି ବିସ୍ମ୍ୟ ତା ॥ ଭଗବାନ ମରିଯାଛେ
ଭୂତହୟେ ଏହି ଗାଛେ ଆଛେ ତବେ ମୋରା ଦେଖି ନାହିଁ ।
ଆପନି ଦେଖିଛ ତାରେଃ କଥାକହ ବାରେଃ କାର ମଙ୍ଗେ ଦେ
ଖିତେ ନାପାଇ ॥ ରାଜା ବଲେ ସେ କି ଏହି ପାରିବଦେ ବଲେ
କହିଃ କିଛୁଇ ନା ପାଇ ଦେଖିବାରେ । କି ଭାବିଛ ନରପତିଃ
ଆଇସ ହେ ଜ୍ଞାତଗତିଃ ନହେ ଭୂତ ଚାପିବେ ତୋମାରେ ॥ ନା
ଜାନ ରାଜା କାରଣଃ ମରିଯାଛେ ଯେଇଜନଃ ଭୂତଦାନା ତାହାର
ଗମନ । ଏକେଲା ଆସିଲେ ରାଯଃ ପାଇତ ଆଦି ତୋମାଯଃ
ତୁରାକରି କର ପଲାଯନ ॥ କେହ ବଲେ ରାମଃ ବେହ କହେ

হরি নামঃ পড়ে উঠে বেগে কেহ যাই । কেহ গিরা ভূত
 বলেঃ মারে তারে ডেলা ফেলেঃ কেহ নৃপে লোহা যে
 হোয়ায় ॥ ভূত হইল গোলঃ রাজার না হরে বোজঃ
 অনচারি ধরিল রাজায় । ক্রোড়ে করি নৃপতিরেঃ রাখে
 শয়ে অন্তঃপুরেঃ শবের সমান হয় রায় ॥ ভয় পেয়ে
 নৃপরায়ঃ দশনে কবাটী খায়ঃ হয়ে আছে জ্ঞানে অচে
 তন । আদুরক দিয়ে আরঃ করে তারে প্রতীকারঃ পরে
 হয় চেতন রাজন । রাজা বলে হরিঃ এমন নাহিক হেরি
 ভূত গত হৈল ভগবান । ভূত করি গয়া যাওঃ বিষ্ণুপদে
 পিও দেওঃ না হইলে নাহি পরিত্রাণ ॥ দ্বিজ কবি কহে
 ভূপঃ দশচক্রে এই কৃপঃ ভূতদশা হয় খানশামা ।
 দশে যাহা মনে করেঃ তাহাই করিতে পারেঃ দশে নৃপ
 না হয় উপমা ॥ দশচক্রে ভগবানঃ ভূত তার এপ্রমাণ
 ভাবানে কে ভুলাতে পারে । জগত নির্মিত যারঃ কিবা
 অসম্পূর্তি তারঃ তারে ভূত করে কে সৎসারে ॥ সেজন
 অখিল কর্ত্তাঃ ত্রিভুণের হক্তা কর্ত্তাঃ তার পদে প্রণমিয়া
 শ্যাম । কহে গুহ্য পূর্ণ করঃ এদিনের প্রতি হেয়ঃ অং
 দিও রাজ্ঞা পদে ধাম ॥

শুনিয়া তথনঃ কহেন রাজনঃ শুনহে রাজিক রাজ ।
 অনেরম বাণীঃ তবমথে শুনঃ কথাতে তোমার কা- ॥
 এমন বচনঃ নাকরি শুবণঃ কথন কাহার ঠাণ্ডি । ন
 ৫ র অন্যথাঃ অন্য এক কথাঃ কহ হে শুনিতে চাই ॥

ରାଜାର କଥଙ୍କଃ ଶୁଣି ହିଜ କନଃ କିଞ୍ଚିତ ବିଳମ୍ବ କର ।
ସବୁରେତେ ମେଓୟାଃ ଫଳ ସାଥୀ ପାଓୟାଃ କହେ ହିଂହା ପୁରୁଷାପାତ୍ର
ମୃଗ କହେ ହାସିଃ ତୋମାରେ ଜିଜ୍ଞାସିଃ ସବୁରେତେ ମେଓୟା
ଫଲେ । ତାହାର କାରଣଃ କରିବ ଶୁଦ୍ଧଣଃ ସଭାଜ୍ଞମ ଏବଂ ମକଳେ
ଆଶ୍ୟାମ ରାଜାଯଃ ବିଶେଷ ବୁଝାୟଃ ବିନ୍ଦାର କରିଯା ତତ୍ତ୍ଵ ।
ରବମାଲୀ ହିଜଃ ତ୍ୟଜି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ଶୁଦ୍ଧବୈ ହଇଲ ମତ୍ତ ।

ସବୁରେ ମେଓୟା ଫଲେ ।

ପାଇବାର । ତୈଲଙ୍କ ଅଗରେ ଧାନ ଏକ ହିଜବର । ରାମାନନ୍ଦ
ନାମ ତାର ଦୁଃଖିତ ଅନ୍ତର ॥ ଆପନି ତ୍ରାଙ୍ଗଣୀ ମାତ୍ର ଏହି
ପରିଜନ । ଭିକ୍ଷାର ଉପର ତାର ଉଦ୍ଦର ପୋଷଣ ॥ ସଦ୍ବୀ ନିର୍ବା
ନ୍ଦ ମନେ ଅର୍ଥେର ବିହିନେ । ନାରୀର ଗଞ୍ଜନା ତାହେ ଦହେ
ଶ୍ଵାସନୋ ॥ ସଦାଇ ଲାଞ୍ଛନା ତାରେ କରେ ସିମଣିନୀ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ମାଦ ପରମାଦ ବିବାଦ ବାଦିନୀ ॥ ବଲରେ ଥାକିତେ ପତି
ହେବି ବିଧବା । ଲୌହ ଥାଡ଼ ହାତେଦେ ଆୟୁର ରାଖେ କେବା
ହେଟେ କାନି ଅଭାଗିନୀ ପେଟେ ଅମ ନାହିଁ ଭାଲ ମନ୍ଦ କୋନ
ଅବ୍ୟ ଜନ୍ମିବା ନା ଥାଇ ॥ କାଳା ମୁଖ ଜୋକେ ଦେଇ ଚାନ୍ଦ
କାଲି ଗାଲେ । ଏମନ ଅଭାଗା ପତି ଆମାର କପାଳେ ॥
ଭିକ୍ଷାକରେ ଧାରେଇ ଦିବା ଅବଦାନେ । ଆସିବା ମାତ୍ରେତେ
ହିଜ ଆପନ ସଦନେ । ପାଦ୍ୟ ଆଦି ଦୂରେ ଥାକ ଦେ କଥା କେ
ଥରେ । ଅବିରତ କଟୁଭାବେ ତିର ତାର କରେ ॥ ଠିଶ ମିଶ
ଅର୍ତ୍ତନିଶି ବିମର୍ଶ ମନ । ଲାଞ୍ଛନା କରଯେ ରାମ । ସଦା ସର୍ବ
. କ୍ଷମ । ପିପାସାଯ ଯଦି ଚାଯ ହିଜବର ବାରି । କଥନ ସମ୍ମୁଦ୍ରେ

ମାହି ଦେଉ ତାର ମାରୀ ॥ ଆପନାର ଦୁଃଖ ବିଶ୍ଵ ସଦି ତାରେ
କଯ । ମାରିତେ ତାହାରେ ଉଠେ ହେବ ଜ୍ଞାନ ହୟ ॥ ଏହିକଥି
ଦୂଷ୍ଟ ସଦା କପାଳେର ଫଳେ । ଅଭାଗାର ସୁଖ ନାହିଁ କୋନ
କାଳେ ବଲେ ॥ ସଦା ଦୂଷ୍ଟ ଦେଖି ବିଶ୍ଵ କରେ ଅନୁମାନ । ନି
ଶ୍ଚଯ ଭାବିଲ ମନେ ନା ରାଧିବ ପ୍ରାଣ ॥ ଏକେ ମରି ମନୋ
ଦୁଃଖ ଭିକ୍ଷାଯ ନିଭର । ମାରୀର ବଚନ ର୍ଥାଡ଼ା ମଡ଼ାର ଉପର
ଗଲେ ରୁଜୁ ଦିରେ ଆମି ହିବ ବିରତି । ନହିଲେ ଏଦୁଃଖେ
ମମ ନାହିଁକ ନିଷ୍କର୍ତ୍ତି ॥ ଏତ ଭାବି ରୁଜୁ ହଞ୍ଚେ ଯାଇୟା
କାନନେ ॥ ତରୁତେ ବାନ୍ଧିଲ ଫାଁସ ଆପନାର ମନେ । ହରିରେ
ଶୁରଣ କରି ବିଶ୍ଵ ଅବଶ୍ୟକେ । ଫାଁସ କରେ ଧରେ ଦେଉ ନିଜ
ଗଲଦେଶେ ॥ ହେମକାଳେ ମନେ ଭାବେ ବିଶ୍ଵର ତନୟ । ସବୁ
ବେତେ ମେଓୟା ଫଳେ ସର୍ବଲୋକେ କଯ ॥ ମରଣ ଅଧିକ ମନ୍ଦ
କି ଆଛେ ସଂସାରେ । ଦେଖିବ କେମନ ମେଓୟା ଫଳଯେ ଆ
ମାରେ ॥ କଣେକ ବିଲାସ ମନେ ସବୁର ତଥନ । ସେ ବନ ଛାଡ଼ା
ରେ ବିଶ୍ଵ ଯାଇ ଅନ୍ୟବନ ॥ ବ୍ୟାୟ ଭଲ୍ଲୁ କେର ଭଲ୍ଲ ତିଳେକ
ନାରୁର । ନିଶ୍ଚଯ ତ୍ୟଜିବ ପ୍ରାଣ ଯେଇ କାଳ ହୟ ॥ ସେ ବନେ
ବିଶ୍ଵର ମୁତ ମରିବାରେ ଚାଯ । ମରିତେ ନା ପାରେ ଭାବେ
ସବୁର କୋଥାଯ ॥ ଏହିତୋ ଅନେକ କାଳ ଅର୍ତ୍ତିତ ହଇଲ ॥
ଏଥନ ସବୁର ଗାଛେ ଫଳ ନାକଲିଲା । ଆମ କିଛୁ କାଳ ଆମି
କରିବ ସବୁର । ଏତ ଭବି ଅନ୍ୟ ବନେ ଚଲେ ଦିଜିବର । କ୍ରମେ
ମାନା ବନ ଆକ୍ରମ କରିଲା । ସବୁରେର ଆଶେ ହିଜ ରହିଲ
ବର୍ଷିରା ॥ ହେବ କାଳେ ଏକ ନାରୀ ଅତି କଦାଚାର । କିନ୍ତୁ

মানা অলঙ্কার অঙ্গে শোভে তার ॥ হিরা নাল চুনি মণি
সে ধূরীর অঙ্গে । একাকিনী কামিনী যে কেহ নাহি সঙ্গে
তাহারে দেখিয়া দ্বিতীয় বনেতে লুকাই । দেখিবে মানস
তার কিকরে হেথায় ॥ সেই স্থানে কাম্যকূপ দ্বিতীয় নাহি
জানে । কেবল বিষাদ ভাবে আপনার মনে ॥ কাম্যকূপ
তত্ত্ব নারী জানিয়া কারণ । আসিয়াছে কাম আশে
ত্যজিতে জীবন ॥ কূপের নিকটে গিয়া খেদে রামা
কর । শুনু কাম্যকূপ মোর পরিচয় ॥ আমিতো
রাজার নারী কুমারী রাজার । আমা সমা কদাকার
নাহি হয় আর ॥ একারণ সর্ব সুখ থাকিতে বঞ্চনা ।
অচাগীর প্রতি পতি সদা করে ঘৃণা ॥ সতিনী গণের
সঙ্গে রঞ্জে রাজা রয় । আমারে দেখিলে কভু কথাটি
না কর । কোন দোষ নাহি মোর কেবল কুরুপা । ধর্ম্ময়ন
কাম্যকূপ মোরে কর কৃপা ॥ কাম্যকূপ বিবরণ শুন
সর্বজন । একটি মানস জীবের করেন পুরণ ॥ দুই
আশা বলে ভাষা যদি পড়ে তায় । ইতোনষ্টস্তো
ভুঞ্চঃ অধঃপাতে যায় ॥ একারণ অক বাক্য অক্যরাখি
চিতে । কহিতে নাগিল ধনী ধর্ম্মের সাক্ষাতে ॥ ভুবন
মোহিনী হব যুবতী সদাই । আমার কটাক্ষে রুক্ষা দেব
ষক্ষে নাই ॥ এতবলি কাম্যকূপে পড়িল কামিনী ।
উঠিল হীরার অশি অত্মুত কাহিনী ॥ এক চোটে ধড়ে
মুশ্মে দুই খান তার । দ্বিজবলে সবুরেতে মেওয়ার ।

ଅଚାର ॥ ସବୁର କରିନ୍ତି ଯେହି ତାହାର କାରଣ୍ଟା ମୁଲଭ୍ୟ
କାମ୍ଯର କୁପ ହିଲ ଦରଶନ ॥ ଏତ ଭାବି ଦିଜିବର କାମନା
ଅନ୍ତରେ । ଚଲିଲ କାମ୍ଯର କୁପେ ପଡ଼ିବାର ତରେ ॥ ତଥା
ପି ଭାବିଛେ ମନେ କ୍ଷଣେକ ସବୁର । କିଫଳ ବିନ୍ଦାର ହୟ
ଇହାର ଉପର ॥ କିଞ୍ଚିତ୍ ସବୁର କରି ପରେତେ ମରିବ । ଭରମା
ହେଁଲେ ମନେ ମୁଗ୍ଧି ପାଇବ ॥ କହିତେବେ କଥା ଆର ଏକ
ମାରୀ । ଉପରୀତ ହିଲ ଆସି ଦିଜ ବରାବରି ॥ ଦେଖିତେ
ମୁଦ୍ରାରୀ ଅତି ଦୁଃଖିନୀର ବେଶ । କାମ୍ଯକୁପ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରେ
ଅବଶେଷ ॥ ପରେ କହେ ଉଚ୍ଛବ୍ରରେ ଧର୍ମ ମାଙ୍କ ଥାକ ।
କାମ୍ଯକୁପେ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞ ପ୍ରାଣ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ଦେଖ ॥ ଏମନ କୃପଶୀ
ଆମି ଘୋଡ଼ୀ ଘୋବନୀ । ଦରିଜ ଆମାର କାନ୍ତ ଆମିମେ
ଦୁଃଖିନୀ ॥ ଅନ୍ଧ ବିନା ଛନ୍ଦ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ଦେହେ । ଏମନ
ଦାଙ୍ଗ ଦୁଃଖ ପରାଣେ ନା ଦହେ ॥ ଅତଏବ ବଲି ଧର୍ମ ମାଙ୍କ
ଥାକ ଭାବି । ମନ୍ଦୁଦ୍ଵୀପ ରାଜ୍ଞୀ ଯେନ ହୟ ମୋର ଦ୍ୱାମୀ ॥
ଏତବଲି ଦେହ ଧନୀ ତ୍ୟଜିଲ ପରାଣ । ଦେଖାଦେଖି ଦିଜିବର
ମରିବାରେ ଧାନ ॥ ତଥାପି ସବୁର ଗାଛେ ଆର ମେଓୟା ଚାର
କ୍ଷଣେକ ସବୁର କରି ବନେତେ ଲୁକାଯ ॥ ପରେ ଏକ ରୁସବତ୍ତୀ
ଆସି ଉପରୀତ । ବଦନ ଶରଦ ଇନ୍ଦ୍ର ଭୂଷଣେ ଭୂଷିତ ॥ ଆସି
ଧର୍ମ ମାଙ୍କ କରେ ଦେଓ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାଣ । ବଲେ କାମ୍ଯକୁପ
ମୋରେ କୃପାକର ଧାନ ॥ ଚିର ରୋଗୀ ଛିଲ ପତି ଦେହ ନା
ବୁଝିଲ । ଅଭାଗିର ଧାନେ ଆର ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କଳ ॥ ଏବାର
ଜୟାତ୍ମେ ପତି ହବେ ଯେହି ଜନ । ଅଜର ଅମର ହବେ ଏହି ।

ମୋର ମନ୍ତ୍ରୀ ଏତିବଳି ସେଇ ନାରୀ ତ୍ୟଜିଲ ଜୀବନ । ତଥା
ପି ସବୁର ଦ୍ଵିଜ ଭାବେ ମନେ ମନ ॥ ନିଶ୍ଚଯ ତ୍ୟଜିବ ପ୍ରାଣ
ମାହିକ ସଂଶୟ । କ୍ଷଣେକ ସବୁରେ ଦେଖି କିବା ମୋର ହୟ
ଏତ ଭାବି ହଷ୍ଟ ମନେ ରହେ ଦ୍ଵିଜ ବର । ଆର ଏକ ନାରୀ ଯାଇ
ବନେର ଭିତର ॥ ଆସି ଧନୀ କାମ୍ୟକୁପେ କାମ ଆଶେ
ପଡ଼େ । ବଲେ ଏ କାମନା ଯେନ ମୋର ନା ବାହଡେ ॥ ରସିକା
ବାଲିକା ଆମି କତ ବାକ୍ୟ ଜାଣି । ଗଣ୍ଗମୁଖ ପତି ମୋର
ତାପେ ଦହେ ଥ୍ରାଣି ॥ ଏବାର ଆମାର ପତି ହବେ ଯେଇ ଜନ
ବିଚାରେ ଜିନିବେ ସେଇ ଏ ତିନ ଭୂବନ ॥ ଏତ ବଳି କାମ୍ୟ
କୁପେ ତ୍ୟଜିଲ ପରାଣ । ଦେଖି ବିପ୍ର ଆର ବାର ମରିବାରେ
ଯାନ ॥ ତଥାପି ସବୁର ଫଳ କରିଯା ଆଶୟ । ବଲେ ବସି
ମଂଗୋଳେ ରହିଲ ତଥାର ॥ ହେଲ କାଲେ ଆର ଏକ ନାରୀ
ଉପନିତ । କାମ୍ୟକୁପ ଅଦକ୍ଷିଣ ବରିରେ ତୃତୀୟ ॥ ବଲେ
ମନୋଦୂଷଥେ ମରି ପତିର କାରଣ । ଦେଖିତେ କୁଣ୍ଡିତ ପତି
ଅତି କୁଟୁମ୍ବନ ॥ ମତିର ନାହଲେ ପତି ମନେର ଘତନ । ସମାଇ
ଅସୁଖ ତାହେ ଜୀବନେ ମରଣ । ଭାଯତେ ରୁମଣ ମନ ବନ୍ଧନ ନା
ଚାଯ । ଅଂଧି ମୁଦି ରୋଗି ଯେନ ପାଚନ ନା ଥାଇ ॥ ଅନ୍ୟ
ଜନେ ମରେ ମୃତୀ ନା କରେ ବରଣ । କେମନେ ପରେର ମଞ୍ଜେ
କରିବେ ରୁମଣ ॥ ଅତଏବ କାମ୍ୟକୁପେ ତ୍ୟଜିହେ ପରାଣ ।
ଏବାର ହଈବେ ପତି ମଦନ ସମାନ ॥ ଏତ ବଳି ସେଇ ନାରୀ
ତ୍ୟଜିଲ ଜୀବନ । ଅତଃପର ଜିଜବର ଭାବ ମନେ ମର ॥
ଦେଖିଲ ନୟନେ ଦ୍ଵିଜ ଶବୁରେର ଫଳ । ଏ କବ ଦେଖି ପଞ୍ଚ

হইল প্রবল ॥ হিঙ্গ বলে এবটি মানস পূর্ণ করে । ইহার
অধিক আর মেওয়া কোথা থরে ॥ ধর্ম সাক্ষি করি হিঙ্গ
বলিছে তখন । পাইয়াছি বহু দুঃখ যাবত জীবন ॥
এইসে সময় মোর শুন ধর্মে শ্঵র । দিনহীনে করি কৃপা
আশা পূর্ণ কর ॥ পড়িল যে সারিই এই পঞ্চ নারী ।
জয়ান্তে ইহারা হবে রূপণী আমারি ॥ এই অভিলাষ
এক অন্য নাহি সাদ । কৃপাকরি ধর্মরাজ করহে প্রসাদ
এতবলি পতন হইল সেই বারে । কিবা কপ মেওয়াকল
সবুরে প্রচারে ॥ সবুরে হইল মেওয়া মরণ সময় । গঙ্গে
রক্ষা দিলে পরে অধোগতি হয় ॥ সবুর করিয়া বনে
শাসিল সেজন । তথাপি সবুর করি যায় অন্য বন ।
সেবনে না ত্যজি প্রাণ যায় বনান্তরে । সবুর করিয়া
বিশ্ব কান্তকৃপ হেরে ॥ এক দুই তিন চারি তথাপি
সবুর । পাইয়া পঞ্চম মেওয়া কলিল প্রচুর ॥ ইহার
অধিক মেওয়া আর কারে বলে । মরণ সবুর মেওয়া
বিশ্বের কপালে ॥ রতি যিনি পতৃ আর সপ্তষ্ঠীপে
দ্বাজা । অজর অগ্র হবে বলে মহাতেজা ॥ ত্রিভুবন
জিনি বিদ্যা পঞ্চিত হইবে । মদন অধিক বপ জয়ান্তে
পাইবে ॥ সবুরতে মেওয়া কলে লোকে মাত্র বলে ।
তাহার বৃত্তান্ত এই শুনহ সকলে ॥ সবুরতে মেওয়া
কলে সর্বলোকে ভাষে । প্রকাশ করিল শ্যাম কৌন্তক
বিজ্ঞানে ॥

ত্রিপদী। শুদ্ধিয়ন তাহার বাণীঃ হৱষিত নূপমণি
বিপ্রবরে করে ধন্য বাদ। রাজা বলে তব কথাঃ শুবশে
মনের ব্যথাঃ দুরে যায় সকল বিষাদ। যাহা তব ইচ্ছ।
হয়ঃ সত্ত কহ রসময়ঃ দিব দান করি অঙ্গীকার। বিপ্র
বলে ধন জনঃ নাহি মম প্রয়োজনঃ মরিলে সকল অঙ্গ
কার। কার নিধি অভিঘানঃ কার নিধি কেবা পান
আশামাত্র মরীচিকা সার। যখন পঞ্চতৃ হবেঃ এ সকল
পড়ে রুবেঃ সব হবে তবে কেবাকার। কোনজন বহু
ধনেঃ কৃপণতা করিকনেঃ এক বট স্বার্থ নাহি ছাড়ে।
নাহিকরে হীন জ্ঞানঃ মুদিলে পরে নয়নঃ স্বজন স্বধন
ধাকে পড়ে। লক্ষ্মুদ্রা নিজ ঘরেঃ রাখি কেহ দুঃখে
মরেঃ প্রাণাত্মে না করে বিতরণ। কোন জন পর ধনে
প্রভৃত করি আনেঃ অনায়াসে দান করে ধন। যার ধন
তারনইঃ নেতো ধূবী মারেদইঃ শুন কই তাহার বিশেষ
রাজা বলে বল বলঃ শুনিতে অতি রসালঃ কহ দেখি
তাহার উদ্দেশ। একথা কেমন আরঃ কহ দেখি পুরু
পর মাহি জানি কিরূপ থ্রুচ্চার। রাজার বচন শুন
ছিজ শ্রয়ম হষ্ট মনে বিবরণ কহেন তাহর।

যার ধন তার ধন নয় নেতো মারে দই।

পয়ার। আসান নগরে ছিল এক ছিজবর। অপনি
রূমণী মাত্র ধন বহুতর। শত স্বর্ণ মুদ্রা সুদ পায় প্রতি
দিনে। এক পাই নাহি খাই সঞ্চয়ে যতনে। যদ্যপি

ରୁଗ୍ଣି ତାର କିଛୁ ସୁଧ ଲାଗୁ । ତାହାତେ ଲାଙ୍ଘନୀ କରେ ହିଂଜ
ମହାଶୟ ॥ ଏମନ କୃପଣ ଜନ ଭୁବନେ ନା ଥାକେ । ଅମ୍ବ ନାହିଁ
ହୟ ଥାତେ ହେରେ ଯେ ତାହାକେ ॥ ରଙ୍ଗନ ଚାପାଯେ ଯେବା ତାର
ନାମ କରେ । ଶରଣ ଲାଭେତେ ତାର ତସଳା ବିଦରେ ॥ ଜେଲେ
କାଚା ପରିଧାନ ଖାନ ବୁକଡ଼ି ଅମ୍ବ । ଏକ କଡ଼ା ମାତା
ପିତା ମର୍ବିବେତେ ଦୈନ୍ୟ ॥ ଏଇକୁପ କତକାଳ ଗତାୟାତ
କରେ । ବାତିକ ଉର୍ବନ ରୋଗ ହଟେ ତାର ପରେ ॥ ଧଡ କଡ
କରେ ଧଡ ସମାଇ ଦାହନ । କବିରାଜ ନାହିଁ ଦେଖେ ଆନିଯା
କୃପଣ ॥ ପିପାସାୟ ଥାଣ ଯାଯ ଗୁଣ୍ଡାଗତ ଥ୍ରାୟ । ତହାର
ରୁଗ୍ଣି କାମେ ବଲେ ବଲେ ହାୟ ॥ ପରେ ରତେ ସୁମିକ୍ଷ ହେତୁ
ଆନିଯା ଶର୍କରା । ଗଞ୍ଜାଜଲେ ଭିଜାଇଲ ଦୁଃଖିତ ଅନ୍ତରୀ ॥
ପାତ୍ରେତେ ଲହିଯା ତାହା ପତିରେ ଯୋଗ୍ୟାୟ । ବଦନେ ପରଶ
ମାତ୍ର ଆଡ଼ ଚକ୍ର ଚାର ॥ ଅନ୍ତିଥି ନାଡ଼ି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ବଲେ
ଉଛ୍ଵାସ । ଆମାରେ ଖାଇଲି କେନ ଏମୁଚିର ଓ ॥ ଆହା ମୁଣ୍ଡି
ଯରେ ଯାଇ ତୋର ଦୁଃଖ ତରେ । ବିଧବା ହିଲେ କେବା ଅମ୍ବ
ଦିବେ ତୋରେ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣି ବଲେନ ପାନ କରହ ଏଥନ । ମାତ
ଜନ ରାଜ୍ଞୀ ହୟ ରେଖେଚ୍ଛ ଯେ ଧନ ॥ ଜମ୍ବାବଧି ସଞ୍ଚର କରେଛ
ମହାଶୟ । ଦେବ ହିଂଜ ପିତୃଜନେ ନାହିଁ ମଭୁ ବ୍ୟାୟ ॥ ଉଦର
ପୁରିଯା ଅମ୍ବ କଭୁ ନା ଥାଇଲେ । କୁଞ୍ଚା ହବେ ବଲେ ଦିଣ ।
ନିରାଶା କରିଲେ ॥ ଅନ୍ତେ ଦନ୍ତେ ନାହିଁ ଦିଲେ ବଲ କାର ତରେ
ଶତ କୋଟି ମୁଦ୍ରା ରାଖି ଯାଓ ଯୋମପୁରେ ॥ ଅତଏବ କପା
ଲେତେ ଭୋଗ ଭୋଗ ହୟ । ବୁଝିଲାମ ତବ ନହେ ତାର ଯାଇଁ

ব্যয় ॥ এখন্ম কি কর আর সঙ্গে কেকা যাবে । পান কর
 গঙ্গোদক শুগতি পাইবে ॥ দ্বিষ্টবর সেই কথা শুনিতে
 না পায় । কেমনে পাইলে চিনি তাহারে সুধায় । কাঙ্গা
 লেতে কর দিয়ে কিঞ্চিৎ নিহারে । দিয়ে গালি বলে
 শালি মজালি আমারে ॥ তবিল ভাঙ্গিয়া চিচি কিরি
 আনিয়াছ । একি সর্বনাশ হায় কি কর্ত্ত করেছ ॥ শত
 হন্ত মাট তুমি করলো খনন । এক কড়া না মিলিবে
 শুন কদাচন ॥ এক আনা চিনি কেমা ঘচিল সকল ।
 গড়াইলে কোথা থাকে কলসের জল ॥ হাসিয়া রমণী
 বলে তবিলের নয় । এইতো সুদের সুদ তার ব্যাজ হয়
 এমন কেমন করি করিল বিধাতা । জগায় খরচ শুনি
 দ্বিজ পায় ব্যথা ॥ এইতো সুদের সুদ এক আনা হলে ।
 আর পঞ্চ দশ দিবে এক তক্ষা ছিলে ॥ হায় কি করিলি
 বলি করিয়ে ঝক্কার । ফেলিল চিনির জল বহু সুবিস্তার
 হাত পাচ সাত পরে ছিল কঞ্চ তক্ষ । পাত্রের সহিত
 জল কেলে বণ ওর ॥ তথায় শিকের লিঙ্গ আবির্ভাব
 ছিল । গঙ্গাজল স্পর্শ মাত্রে বরদ হইল ॥ বর জহ বলি
 হয় ডাকেন সতুর । তাহার ব্রান্দণী পরে করিল উত্তর ॥
 অকল ইত্ব স্তুতি ব্যাপ্ত চরাচর । তোমার কৃপায় ধূন
 আছয়ে বিস্তর ॥ অভাব কিছুই নাই পতির কপাল ।
 অক্টোবর্তা ভোগ যোগে বিষম জঙ্গাল ॥ এত নিধি দিয়ে
 • বিধি হইল বঞ্চিত এক টুকু চিনি মাত্র ভেদিল জীবন

অতএব যক্ষ সম থকিলে কি হবে । চিনিই বলদ প্রাঙ্গ
বৃথা আশা ভবে ॥ এই বর দেহ হর আমার বচনে ।
ভোগ করে যেন পতি আপনার ধনে ॥ হর কন এই বন
দিতে না পারিব । বরঞ্চ লহ যে বর অন্য ধন দিব ॥ যার
ধন সেই বিনা কেবা করে বয় । যক্ষ সম রুক্ষা করে
কত দুরাশয় ॥ দেখ পূর্বে কৃপণ আছিল যত জন ॥
মানা পঞ্চা করি ধন কৈল উপাঞ্জন । অসংখ্য রাখিয়া
মুদ্রা না মরিল বয় । ঘরণ কালেতে শুক্ষ ভাবিল
বিস্ময় ॥ যক্ষের মধ্যেতে তারে করিযে গণনা । সেখন
তাহার ময় ভাবে যায় জানা ॥ সেই বৎসে জম্বে তাহা
যে করিল বয় । সেখন তাহার হয় নাহিক সংশয় ॥
রাখিলে কি হবে নিধি না হইলে তার । বয় করি বারে
পারে সাধ্য আছে কার ॥ অতএব এখনের যক্ষ মাঝ
ভূমি । অন্য অধিকারি আছে সত্য কহি আমি ॥ বিশ্র
বলে দে কেমন শুনি ইতিহাস । ষ্ঠোপজ্জিত ধন মোর
সর্বক্রে ওকাশ ॥ দেব বিশ্র নাহি সেবে করেছি সঞ্চয় ।
কেমনে করহ আজ্ঞা মোর ধন নয় ॥ হর কহে নেতো
মামে বুজক বুঝণী । এখন সকল তার আমি ভাল জাবি
লে যদি করুণা করে তোরে বিছু দেয় । হয় কি না হয়
ভোগ তাহাতে সংশয় ॥ শুনি বিশ্র পঞ্চামনে বলে
ক্ষোধে বাণী । স্বহানে প্রহান এবে কর শূনপাণি ॥
অদুর্জ্যন হৈল শিব বিশ্র কোপ মন । আরগ্য হইল মাঝ ।

ପେରେ ଦରଶନ ॥ ଭାଙ୍ଗଣ ଭାବିଛେ ହର ଭାଜେତେ ନିପୁଣ ।
ଆମାର ଆପନ ଧନ ଭୋଗୀ ଅନ୍ୟ ଜନ ॥ ଆପନ ଅଞ୍ଜିତ
ଧନେ ଜ୍ଞାତି ଅଂଶ ନାହିଁ ॥ ଧୋବାନୀ କେମନେ ପାବେ ଶୁଣି
ତେ ବାଲାହି ॥ କେମନେ ଧୋବାନୀ ପାଯ ଦେଖିବ କାରଣ ।
ଏତ ଭାବି ହିଜବର ଭାବେ ମନେ ମନ ॥ ହିଜେରେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମଦ
ବଳେ ଚିନିର ବାହିକା । ଆଶା ମାତ୍ର ଦାର ତାର ଜ୍ଲେ ମରୀ
ଚିକା ॥

ମମୁଦ୍ରେ ହିଜେର ସକଳ ଧନ ଲୁକାସେ ରାଖନ
ଓ ନେତୋର ପ୍ରାପ୍ତି ।

ତ୍ରିପଦୀ । ଶିବେର ଶୁଣିଯା ବାଣୀଃ କ୍ଷେତ୍ରେ ଦେଇ ଗଣ
ମୁନିଃ ମନେ କରିଲ ବିଚାର । ଯତ ଆଛେ ମୁଦ୍ରାଗଣଃ ବିକ୍ରି
କରି ତତକଣଃ ହୀରାମତି କିନିଲ ଅପାର ॥ କରି ଜହରାଃ
ମଯଃ ମନେ ଭର ହୟଃ ପାଛେ ମାଗୀ ଚୁରି କରି ଲୟା ତାହାର
କାରଣ ହିଜଃ ଆନିଯେ ଭାଙ୍ଗର ରାଜଃ ତାର କାଛେ କହେ
ପରିଚୟ ॥ ଆମାର ବଚନ ଧରଃ ପ୍ରତ୍ୱର ଧନନ କରଃ ଯେନ ବହୁ
ଧନ ତାତେ ଥାକେ । ଆଡ଼େ ଦୀର୍ଘ ଚୋହମାରିଃ କର ଦେଖି
କାରିଗରିଃ ଶତ ମୁଦ୍ରା ଦିବହେ ତୋମାକୋ । ଶୁନେସେ ସନ୍ତୋଯ
ହୟେଃ କରେତେ କାରନ୍ଦ ଲୟେଃ ନିର୍ମାଣ କରିଲ ପରିପାଟି ।
ତାର ମଧ୍ୟ ରାଖେ ଧନଃ ଯଥା ସର୍ବଦ୍ଵା ଆପମଃ ସମାନ ପ୍ରତ୍ୱରେ
ମୁଖ ଆଁଟି ॥ ନିର୍ଜନ ଶିଦ୍ଧର ଜ୍ଲେଃ ନିଶି ଶେଷେ ଦିଲ
କ୍ଷେଲେଃ ମାହି ତାହା ଦେଖେ ଅନ୍ୟଜନ । ଆପନି ତୀରେତେ
. ଆସିଃ ହିଲେନ ତୀଥବାନୀଃ ରହେ କରି କୁଟୀର ବଞ୍ଚନ ॥ ଧର

ଶୋକେ ହିତବରଣଃ ମାହି ଯାଇ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଃ ଅଇନିଶ ବନି
ଥାକେ ତଥା । ଆହାର ନିତ୍ରା ଯଥା କାଲେଃ ସଲକ୍ ମାହିକ
କେଲେଃ ଶିବ ବାକ୍ୟ କରିତେ ଅନ୍ୟଥା ॥ ପରେ ଶୁଣ ବିବରଣ
ମେହି ଦେଶେର ରାଜନଃ ବାଣିଜ୍ୟ କାରଣ କରେ ଯାତ୍ରା । ଗୁମ୍ଭ
ବାସୀ ମାରୀଗଣଃ ଆଇଲ ମୁହଁତ ଜନଃ ଗମନେର ଶୁନିଯା
ମୁବାର୍ତ୍ତା ॥ ପ୍ରତକ୍ଷେତେ ଜନେଃ କିବା ସାଧ କାର ମନେ
ମକଳେ ମୁଖ୍ୟମ ମହୀପାଳ । ଯାର ସେ କାସନା ଛିଲଃ ଆନିତେ
ଭୂପେ କହିଲଃ ଶେଷେ ନେତୋ କହିଲ ରୁଦ୍ରାଳ ॥ ରାଜ୍ଞୀ ବଲେ
ଧୋପାରୀଃ ତୋମାର ବାସନା କିଃ ନେତୋ ଏତ ଶୁନି ବାଣୀ
କହେ ଯଦି ମୋରେ ଦୟା କରଃ ନୟନେ ପ୍ରତର ହେରଃ ପାଠ ଆଡ଼
ଦୀର୍ଘ ସମ ଯହେ ॥ ଦେଖିବେ ସେଥାମେ ତ ମିଃ ଆନିବେ କହି
ସେ ଆମିଃ ଏହି ମୋର ମନ ଅଭିଲାଷ । ମେହି କଥା ରାଖି
ଅନେଃ ଚଲେ ଭୂପତି ପାଟନେଃ ବାଣିଜ୍ୟ କରିଯା ଏସେ ବାସ ।
ଆସିତେ ଜନେଃ ତରି ତାର ନାହିଁ ଚଲେଃ ଚଢ଼ାୟ ଲାଗିଲ
ଦୈବ କଲେ । ଭାବ୍ୟା ନାବିକ ଗଣଃ ଟେଲାଟେଲି କତକଣଃ
କରେ ପରେ ସେ ତରଣୀ ଚଲେ ॥ ଙ୍କାଡ଼ି ମୁଁବି ଜନ ପଦେ
ମେହିତ ପ୍ରତର ବାଁଦେଃ ହିତ ତାଙ୍କ ଦେଖେ କୁଟୁ ମନ । କି
ଆଛେ ଜଲେତେ ବଲେଃ ଜନ ଦଶ ବାରୋ ମିଳେଃ ଭୁଲେ ଶିଳା
ଅତି ମୁଗ୍ଠନ ॥ ଭ୍ରାନ୍ତଗ ଦେଖି ନୟନେଃ ଶିରେ କରାଘାତ
ହାନେଃ ରାଜ୍ଞୀ କହେ ଆନରେ ତୁରିତେ । ନେତୋ ଧୋପାନିର
ତରେଃ ବିଧି ଏହି ଦିଲ ମୋରେଃ ଦିବ ତାରେ ବମନ କାଚିତ୍ତେ
ଏତ ବଲି ତରି ଲମ୍ବେଃ ଚଲେ ରାଯ ହକ୍ତ ହୋଇ ଧାରେଇ ଚଲିଲ

ଭାଙ୍ଗ । ସଥା ମେନେତୋ ଧୋପାନୀଃ ଖାରେ ବୋଲେ କାଚେ
କାନୀଃ ଦେଇ ଘାଟେ ଯାଇଯା ରାଜନ ॥ ଏହି ଲହ ବଲି ତାରେ
ପ୍ରତ୍ୱର କ୍ଷଳେର ଧାରେଃ କେଳି ରାଜା ଯାଯା ନିକେତନ । ଯାଇଯା
ଆପନ ଘାଟେଃ ହଜନ ସହିତ ଉଠେଃ ଜୟରବ ହଇଲ ତଥନ ॥
ଭାଙ୍ଗ ତଥାଯ ଥାକେଃ ଭାବେ ପଡ଼ିନୁ ବିପାକେଃ ଏହି ଦେଇ
ଧୋପନୀ ଗନ୍ତାନୀ । କହିତେ ନାହିକ ପାରେଃ ରାଜା ଦାନ
ଦିଲ ତାରେଃ ମରେଦ୍ଵିଜ ମନେତେ ଶୁଭାନି ॥ ପାଠ ଲାଗେ
ନେତୋ ରୌଡିଃ କାଚେ ତାତେ ଧୂତି ମାଡ଼ିଃ କତଦିନ ପରେ
ଶୁନ ରଙ୍ଗ । ଖୁଲିଲ ଯୋଡ଼ନ କଳଃ ଆଛାଡ଼ ବାରିର ବଳ
ଅଁଟା ସାଁଟା ମୋପାଟାଯ ଭଙ୍ଗ ॥ ଝରଇ ଝରେ ନିଧିଃ ନେତୋ
ବଲେ ଆଜି ବିଧି ହଇଯାଛେ ଆମାଯ ମଦୟ । ତାଡ଼ାତାଡ଼ି
ଭରି ଝୁଡ଼ିଃ ଆର ଥାର ବୋଲ ଛାଡ଼ିଃ ଲାଗେ ଯାଯା ଆପନ
ଆଲୟା । ଦ୍ଵିଜଦେଖେ କୋପ ମନେଃ ବାରି ବହେ ଦୁନ୍ତରନେଃ ବଲେ
ବିଧି ଏକି ବିଡ଼ିନ । ଧୋପାନି ଭାବିଛେ ଦ୍ଵିଜଃ ବଛଦିନ
କରେ ପୂଜଃ ଏହି ହାନେ କରିଯେ ଆସନ । ଥକାର କରିଯା
ତାରେଃ ଅର୍ଥଗୁହି କରିବାରେ ନେତୋ ରୌଡି ଭାବେ ମନେ
ମନ । ବଲେ କିଛୁ ହିରା ମତିଃ ଦ୍ଵିଜରେ କରି ଭକ୍ତି ଆଜି
ଆମି ଦିବ ଏହିକଣ ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାତରଣ ଭଗେଃ ବୁଧା ଯାକେ
ଅକାରଣେଃ ନେତୋ ରାଡି ନା ଜାନ କାରଣ । ଦ୍ଵିଜର ବିଭବ
ମବଃ ବଞ୍ଚିତ ହଇୟେ ଶବଃ ପ୍ରାୟ ଆଛେ ହତେଛେ ଦହନ ॥

ନେତୋର ମଧ୍ୟଭୋଜନ ।

ପରାମା । ଏକ ଶତ ଗଜମତି ଲାଇଯା ଧୋପ ନୀ । ବିଶ୍ଵା

ସମୁଖେ ରାଥେ କରି ଯୋଡ଼ ପାଣି ॥ ଅନାମ କରିଯା ତାରେ
ହାମ୍ରୁଥେ କର । ଗରିବେର ପ୍ରତି କୃପା କର ମହାଶୟ ॥
ଜ୍ଞାନାର ଉପରେ ଜ୍ଞାନା କାଟା ଘାଁ ଲୁଣ । କ୍ରୋଧେ କଟୁଭାସେ
ବିଶ୍ଵ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଗୁନ ॥ ବଲେ ଶାଲି ଦୂରୀ ପାପି ଦୂରାଚାର
ପୁନଶ୍ଚ କହିଲେ ଶାନ୍ତି ହିବେ ତୋମାର ॥ ଆର ନାନା କଟୁ
ଭାସେ କରିଲ ଭ୍ରତ । ବିଶେଷ ନା ଜାନେ ନେତୋ ଭାବେ
ଯନେ ଯନ ॥ ଅପମାନ ଭୟେ ରାମା କିରେ ଘରେ ଘାଁ । କେ
ଅନେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦିବେ ଭାବିଛେ ଉପାୟ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣେର ନାମେ
ଆମି ରାଧିଯାଛି ଧନ । ପୁନଶ୍ଚ ହରିବ ତାହା କରିଯା କେ
ଧନ । ଭାବିତେଇ ତଥା ଗୋପ ଏକ ଜନ । ଦଧିର ପମରା
ମାଥେ ଦିଲ ଦରଶନ ॥ ନେତୋ କହେ ଶୁଣ ଦୋଷ ବଚନ
ଆମାର । ଯଦି ଏହି ଦ୍ଵିଜବରେ ଦଧି ଦିତେ ପାର ॥ ଏକ
ଶତ ମତି ଦିବ ଦଧିର ଭିତର । ରାଧିଯା ଆଇସ ଭମି
ବିଶ୍ରେର ଗୋଚର ॥ ତୋମାର ଦଧିର ମୂଲ୍ୟ ଏକ ତଙ୍କା ଲହୁ ।
ଆମାର ମାଥାର କିରେ କାହାରେ ନା କହ ॥ ଶୁନିଯା ଗୋଯା
ଜା ଦଧି ଲଈସେ ପମରା । ବିଶ୍ରେର ନିକଟ ଗିଯା ଉତ୍ତରିଲ
ତୁରା ॥ ବଲେ ଆମି ଅଭାଜନ ନାହିଁ ପୁଣ୍ୟ ଲେଶ । କିମିରେ
ତରିବ ଭବେ ନା ଜାନି ବିଶେଷ ॥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗତ ଗୁରୁ-କଳ୍ପ
ତତ୍ତ୍ଵ ମୟ । କିଞ୍ଚିତ୍ ସୁରମ ଦଧି ଲହ ମହାଶୟ ॥ ଏତ ଭାବି
ଦଧିରାଧି ମେ କରେ ଗମନ । ଆହାର କରିବେ ବିଶ୍ଵ ହିସାଚେ
ଯନ୍ତି । ହେଲ କାଲେ ବର୍ଗିରାଜ ନନ୍ଦ ଆଇଲ । ସମୁଖେ ଦେଖିଯା,
ଦଧି ଭଲିଯା ଲଈଲ ॥ ଭୟେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କିଛୁ ବଲିତେନା ।

ପାଇଁ । ମନେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ବିଥେର କୁମାରେ ॥ କାପଡ଼ କାଚି
 ହେ ନେତୋ ହରଷିତ ମନୋ ହେଲ କାଳେ ସିପାଇ ଆଇଲ ମନ୍ଦି
 ଧାନେ ॥ କହେ ରେଣ୍ଡିମେରା କାପଡ଼ା ଜଳଦୀ ସାପ କିଙ୍ଗ ।
 ଶୁଣି ନେତୋ କହେ ମହାରାଜ ଆବଦିଜ । ତୃତୀୟ ବନ୍ଦ
 ପରିଷାର କରେ ନେତୋ । ଦେଖିଯା ନେତ୍ରର ହୟ ଅତି ହରଷିତ
 ସଲେ ରେଣ୍ଡି ଘେରାପାଶ ଆଗ୍ରର କୁଚନାଇ । ସଲିଯା ଦହିଟୋ
 ଲିଙ୍ଗୋ ଚଲିଲ ସିପାଇ ॥ ହଇଲ ଅଧିକ ବେଳା ଗଗଣେ ଉଦୟ
 ଦ୍ୱାଦୟରେ ଆହାର କରିତେ ନେତୋ ଯାଯ ॥ ଢାଲିତେ ପାଥ
 ରେ ଦ୍ୱି ଖଟ ଘଟ କରେ । କି ଆଛେ ଭିତରେ ସଲି ନୟନେ
 ନେହାରେ ॥ ପଡ଼ିଲ ଅନେକ ମତି ଶରେର ମହିତେ । ଦେଖିଯା
 ଧୋପାନୀ ତବେ ଜାଗିଲ ଭାବିତେ ॥ କ୍ରମେ ଶତମତି ପା
 ଇଲ ସଥନ । ନିଶ୍ଚଯ ଆପନ ଦ୍ୱି ଜାନିଲ ତଥନ ॥ ଇଶ୍ଵରେ
 ପ୍ରଶଂସା କରି ରଜକିନୀ ବଲେ । କାର ସାଥ୍ୟ କେବା ପାଇଁ
 ମୁମ୍ଭି ନାହି ଦିଲେ ॥ ଆମି ଅଗ୍ରେ ଦିଲାମ ଯେ କରିଯେ
 ଭକତି । ନା ଲହିଯା କଷ୍ଟ ବିପ୍ର ହଇଲ ମୋର ପ୍ରତି ॥ ପ୍ରକାର
 କରିଯା ପୁନ୍ଦିଲାମ ତାହାରେ । ପୁନ୍ଦି, ଆଇଲ କିରେ ଆ
 ପନାର ହୁରେ ॥ ତବେତୋ ଏଥନ ମୋର ମାହିକ ସଂଶୟ । ଏତ
 ସଲି ମତି ସ୍ତଲି ଦ୍ୱି ଅନ୍ଧ ଥାଯ ॥ ହାପଡ଼େ ଚୋପଡ଼େ ଥାଯ
 ଗାୟ ହରି ଶୁଣ । ପୁଲକେ ପୁରିଲ ଅଞ୍ଚ ପେଣେ ବର୍ତ୍ତମନ । ତମ
 ବ୍ୟଧି ପୁର୍ବାପର-ଛୋଟ ବଡ଼ ଜନ । କଥାର ତୁଳନା ଦେଇ ନା
 ଜାନେ କାରଣ ॥ ଶ୍ୟାମ କହେ ଏକଥାର ସାର ଅର୍ଥ ଏହି ।
 ସାର ଧର ତାର ଧର ନୟ ନେତୋ ମାରେ ଦେଇ ॥

মথুরেশ ভট্টাচার্যের উপাখ্যান।

ত্রিপদী। অপদ্বীপ গুর্মে বাসঃ নামে দ্বিজ কৃষ্ণবাস
বিদ্যবান সদা জ্ঞানানন্দ। মুখাগ্রে সাহিত্যস্থূতিঃ বে
দাস্তে পশ্চিত অতিঃ জ্যোতির্নয় শাস্ত্রে হীন দস্তু॥
পুরাণেতে সুপশ্চিতঃ বুদ্ধে আচ্চিন্ত্য জিতঃ সর্ববিদ্যা
সাগর সমান। একারণ নরপতিঃ দিলেন তার আখ্যা
তিঃ বিদ্যানিধি সাগর আখ্যান॥ রাজাৱ সভাপশ্চিতঃ
বিচারে ভুবন জিতঃ বচনে তোষয়ে নৃপবরে। রাজদণ্ড
ভুঞ্জে ভূমিঃ শত বিষা শূন্যাজমিঃ শালি শত বিষা
ভোগ করে॥ এক পুত্র পশ্চিতেরঃ কেমন কপাল ফেরেঃ
অঙ্গ প্রায় থাকিতে লোচন। বয়স বৎসর শোলঃ করে
আত্ম গশু গোলঃ নাহি করে সুসংজ্ঞে ভূমণ॥ দ্বিজ ধর্মদেব
সেবাঃ করিতে কহয়ে যেবাঃ গালি দিয়ে তাহাৰ করে
থ। ডাঙা গুলি সদা খেলেঃ লইয়ে ইতৱ ছেলেঃ লিখি
তে ন। পারয়ে কভু ক॥ দেখিয়া তাহাৱ তাতঃ মনে
হয়ে শোকাদ্ধিতঃ বলে হারে শুনৱে অধম। কেশবলি
সূত হয়েঃ শূগালেৱ প্রায় রংয়েঃ গেলি বয়ে বিদ্যাতে
বিরোধ॥ এখন বলি রে আমিঃ বিদ্যা শিক্ষা কর ভূমি
ম। হইলে নাহি প্ৰয়োজন। আমাৱ তনয় মুখঃ মুরমে
স্বহিল দুঃখঃ নাহি তোৱ দেখিব বদন॥ এতবলি নিজ
কর্তৃঃ গেল দ্বিজ গৃহ ধর্মেঃ কিৱে আসি ন। দেখি তনয়
বলে কোথা মথুরেশঃ ব্ৰহ্মণী কহিল শেষঃ কুসংজ্ঞেতে

କପାଟୀ ଖେଳାର ॥ ଶ୍ରେଷ୍ଠତେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବଲେଃ ଆର କି ହବେ
କହିଲେଃ ଖେଳାଇତେ ଗିଯାଛେ ଆବାର । ଶୁଣି ହିଙ୍କ ଜ୍ଞାନ
ତରେଃ କହିଛେ ନାରୀର ତରେଃ ଶୁଣନ୍ତ ବଚନ ଆମାର ॥ ଆମାର
ମାଥାଟୀ ଥାଓଃ ସଦି ଧର୍ମ ପଥ ଚାଓଃ ଶୁରୁହିଙ୍କ ଦେବେର
ଜ୍ଞାନିରେ । ଭକ୍ଷଣ କରିବେ ଭମିଃ ଶପଥ ଦିଲାମ ଆମିଃ
ଅନ୍ନ ଆଜି ଦିଲେରେ ତାହାରେ ॥ ଗୋବଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷ
ପାପି ହବେ ଦିଲେ ଭକ୍ଷ୍ୟଃ ମେହି ହେତୁ କହିରେ ତୋମାରେ ।
ଅନ୍ନ ସଦି ଚାହେ ତବେଃ ଭୟ ରାଶି ତାରେ ଦିବେଃ ଏମନ୍ତ
ମନ୍ତାନେ କିବା କରେ ॥ ମୃତ୍ୟ କରାଇସ୍ତେ ପୁନଃ କରଯେ ହିଙ୍କ
ଗମନଃ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଆହେ ପ୍ରଯୋଜନ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଆସିଲୀ
ସରେଃ ଅତରେ ଝୋଦନ କରେଃ କୁପୁତ୍ରେତେ ମାତା ଜ୍ଞାଲାତନ ॥
ଦିବା ହିଲ ଅବଶେଷଃ ଏକାନେତେ ମଥୁରେଶଃ ଅନ୍ନ ଆଶେ
ଆସିଲ ବାସାଯ । ଅନ୍ନ ଦେ ମା ଇହା ବଲେଃ ସରେର ଭିତରେ
ଚଲେଃ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବିମମ ଭାବେ ଦାର ॥ ମା ହୟେ ମନ୍ତାନେ ଅନ୍ତଃ
ମା ଦିଲେ କେ ଦେବେ ଅନ୍ୟଃ ସାମି ଆଜ୍ଞା ତାହାତେ ଲଂଘନ ।
ତାହାତେ ଶପଥ ପତିଃ ଦିଯାଛେ ଆମାରେ ଅତିଃ ଏତ
ଭାବି ହୟେ ବିଚକ୍ଷଣ ॥ ଉଭୟ ସବ୍ୟାର ରାଥିଃ ତାହାର ଉପାୟ
ଦେଖିଃ ଦିଲ ଅନ୍ନ ମୁଦୂଶ୍ୟ ମୁରସ । ନାନା ଉପହାର ପରେଃ
ଭୟ ମୁଠା ରାଥେ ଧାରେଃ ମନେ ହୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରମ ॥ ହେଲ
ନିଦାରୁଣ ପତିଃ ଶୁଣି ତାହାର ଭାରତୀଃ ଛାଇଦିନୁ ଶୋଭାର
ବାହାର । ତରଯ ଗଣ୍ୟ କରେଃ ପଞ୍ଚଗୁମ କରେ ଧରେଃ ଶୈବେ
ହେଲେ ଭୟରାଶି ତାମ ॥ ହେଲେ ଜନନୀରେ ବଲେଃ ଜାଇ କେବେ

ଅମ୍ବେ ଦିଲେଃ ଶୁଣି ରାମା ବଲେ ବିବରଣ । ପଣ୍ଡିତେର ସୁତ
ହେଁଲେ ନୀଚ ଲୋକ ସଜ୍ଜେ ଲୟେଃ ନଦୀ ଭୂମି କରରେ ଭୂମଣ ॥
ଏକାରଣ ତବ ତାତଃ ଶଂପଥ ଦିଲ ନିର୍ବାତଃ ତାଇ ଛାଇ
ଦିଲାମ ତୋମାରେ । ଜନନୀର ବାଣୀ ଶୁଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବେକ
ମନେଃ ଉଠି ସୁତ ମମକାର କରେ ॥ କାନ୍ଦିଯା ତନୟ କହେ
‘ଏହି ଅମ୍ବ ଶିରେ ରହେଃ ଅମ୍ବେ ମୋର ମହଶୁ ପ୍ରଗାମ । ନାଥାଇବ
ନା ଛୁଇବଃ ଏଦେଶେ ନାହିକ ରବଃ ମାତା ପିତା କାର ହେବ
ବାମ ॥ କୁପୁତ୍ର ଯଦ୍ୟପି ହୟଃ କୁମାତା କଥନ ନଯଃ ଲୋକ
ଶାଙ୍କେ ଏହି କଥା କହେ । ମେ କଥା ହିଲ ବୁଥାଃ ଏମନ ନା
ଦେଖି କୋଥାଃ କାର ମାତା ପିତା ହେବ ରହେ ॥ କହିତେ
ବିଦରେ ବୁକଃ କାରେ ନା ଦେଖାବ ମୁଖଃ ଆଶେ ଗୁମେ ଛାଇ
ଦିଲ ମାସ୍ତ । ଏତ ଭାବି ଜନନୀରେ ତଥାନି ପ୍ରଗାମ କରେଃ
ବିବେକେତେ ବନେ ଚଲେ ଯାଯ ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମ କହେନ ସତ୍ୟଃ
ବିବେକ ବିରହେ ତତ୍ତ୍ଵଃ ବସ୍ତ ନାହି କୋନ ଜନ ପାଯ । ଯଥାର
ବିବେକ ବର୍ତ୍ତେ ଦେଇ ନର ଧର୍ଯ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଃ ମମକାର କୋଟି
ତାର ପାର ॥

ମଥୁରେଶେର ପ୍ରବାସ ଗମନ ଓ ଅନ୍ତଦ ମୁନିର
ସହିତ ମିଳନ ।

ପୟାର । ମନେ ବିବେକ ବାସନା କରି ସୁତ । ନିଜଦେଶ
ଛାଡ଼ାଇଯା ଘାଇଲ ତୁରିତ ॥ ଏକବଞ୍ଚ ପରିଧାନ ହିତୀଯ
ରହିତ । ସରୋବର ନୀରେ ତାର ଆହାର ବିହିତ ॥ ପତ୍ର ଫଳ
କୁଳ ଆଦି ଯଥନ ଯା ମିଳେ । ଜୀବନ ଧାରଣ ହେତୁ ଭଜେ

ଅକୌଣସି ॥ ଚଳିଲ ନିବିଡ଼ ବନ ନାହିଁ ତାର ଆସ । ନି
ଟର ତ୍ୟଜିବେ ପ୍ରାଣ ଜୀବନେ ନିରାଶ ॥ ଅତିବ କାନନ
ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଯାଉ । କେବଳ ଅରଣ୍ୟ ତଥା ଦେଖେ ଭୟ ପାଇ ।
ବନଚର ନିରକ୍ଷର କରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ । ଶୁଣିଯା ହିଙ୍ଗେର ମୁତ୍ତ
ଆରଯେ ମାଧ୍ୟବ ॥ ଅହି ଚମ୍ପ ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ଦେହେ ବଲ ।
ଚଲିତେ ଚରଣ ପଥେ ହିଲ ଅଚଳ ॥ କଣେ ପଡ଼େ କଣେ ଉଠେ
କଣେ ଥରାତଳେ । ଶରନ କରିଯା କାନ୍ଦେ କୁଥା ଦୁଃଖାନଳେ ।
ଏହି ମତ ଗତ ହୟ ଏକ ସମ୍ବଂଧର । ପ୍ରଭାକ୍ଷେ ଉତ୍ତରେ ପାରେ
ଶିର୍ଗ କଲେବର ॥ ଦେଖେ ତଥା ଏକ ଖାନି ଆହୟେ କୁଟୀର ।
ଅପୁର୍ବ ବିଦ୍ୟାଗ୍ନ ହାନ ମୁନିର ଘନିର ॥ ଆନ୍ତ ପାତ୍ରେ ଚାଲ
ଆର ଖୁଟିଭେରେଣ୍ଟାର । ଲତା ରଙ୍ଗୁ ଦିଯେ ବାନ୍ଧା ନହେ ସୁବି
ତାର ॥ ଶୂନ୍ୟର ବିଜବର ଦେଖିଯା ତଥନ । ଅଚଳ ହିଯା
ତଥା କରିଲ ଶରନ ॥ ହେବକାଳେ ଅନ୍ତଗିରି ଗେଲ ଦିବାକର
ଆସିଲ କୁଟୀରେ ପରେ ମେହି ମୁନିବର ॥ ନର ଦେଖି ମୁନି
କହେ ଜ୍ଞମି କୋମ ଜନ । ମତ୍ୟ ବାକ୍ୟ କହ ମୋରେ ମା କର
ଭଣ ॥ ମିଥ୍ୟା ବାକ୍ୟା ସଦି କହ କରେ ପ୍ରତାରଣ । ତବେତ
ବରିବ ଭନ୍ନ ଦେଖିବେ ତଥନ ॥ ଶୁଣି ମୃଦୁତ ବାଣୀ କହେ ମଞ୍ଚ
ରେଣ୍ଟ । ଅଦ୍ୟ ଅନ୍ତ ସମୁଦର କରିଯା ବିଶେଷ । ଜନନୀର ହେବ
କମ୍ପ ଶୁଣି ମୁନିବର । କୃପାଦୃଷ୍ଟେ ଚାହିଲେନ ତାହାର ଉପରେ
ମା କାନ୍ଦିବ ବିଥି କହେ ବାରେବାର । ତୋମାର ସକଳ ଦୁଃଖ
କରିବ ସଂହାର ॥ ସେ ବିଦ୍ୟା ସେ ଧନେ ତବ ଆହେ ଅଭିଜାନ
ଅବଶ୍ୟ ତୋମାର ଆମି ପୂର୍ବାଇବ ଆଶ ॥ ଶିଶ୍ୟାମ

ତାହାରେ ବଲେ କି ଭାବନା ଆର । ମଧୁରୁ ପାଇଲେ ଏବେ
ଭବେ ହବେ ପାର ॥

ମଧୁରେଶେର ମନ୍ତ୍ର ଗିନ୍ଧି ଓ ନବଦୂପ ଯାତ୍ରା ।

ପରାର । ମୁନି କହେ ଏକ କଥା ମୁଧାଇ ଏଥିନ । ଦୋକା
ଶିକ୍ଷା ହଇଯାଛେ କି ଆହ ବନ୍ଧନ ॥ ମଧୁରେଶ ବଲେ ପ୍ରତ୍ୟୁ
ଷିଷ୍ଠ ମୁନିରାଜ ବଲେ ଭାଲ ବଢ଼େ । ମୂଳ କରି ଆଇସ
ଅତ ଆମାର ନିକଟେ ॥ ଆଜି ତବେ ସଂକ୍ଷାର କରିବ ତୋ
ମାର । ଶୁଣି ମୂଳ କରି ପୁନ ଆଇଲ କୁମାର । ଏଥାନେତେ
କଳ୍ପତର ହୟେ ଝୟି ରଯ । ଦିବେ ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ ଯାହା
ଭାଗ୍ୟ ହୟ ॥ ବାହ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୟ ଜ୍ଞାନେତେ ବିଭୋଗ ।
କେନ କାଲେ ମଧୁରେଶ ଆସିଲ ଗୋଚର ॥ ଅନ୍ତି ବଲି ନିଜ
ମନ୍ତ୍ର ତାରେ କରେ ଦାନ । ପୁନ ହାୟିକରେ ପେଯେ ବାହ୍ୟ ଜ୍ଞାନ
କୁମାର କହିଛେ କେନ ହିଲ ବିଷାଦ । ଝୟି ବଲେ ଆଜି ମମ
ଘଟିଲ ପ୍ରମାଦ ॥ ସକଳ ଦୈବେର ବଶ କି ଦୋଷ କାହାର ।
ନିକଟ ହିବେ ମୃତ୍ୟୁ ଆଜିରେ ଆମାର ॥ ମଧୁରେଶ ସବି
ଶେଷ ନା ଜାନି କାରଣ । ଯେହି ମହାମନ୍ତ୍ର ଦୀକ୍ଷା ମୁନିର
ଅନ୍ଧନ ॥ ସେଇତୋ ଅବୀଜ୍ଞ ମନ୍ତ୍ର ଦିଲ ଦ୍ଵିଜ ମୁତେ । କତ ପରି
ଶୁଭ କୈଲ ଚେତନ କରିତେ ॥ ବନେ ବସି ରାଶିର ମନ୍ତ୍ର ଜପ
କରି । ଶତର ପୁରାଶ୍ରୟା ତାହାତେ ପ୍ରଚାରି ॥ ଆପନାର
ମନ୍ତ୍ର ପରେ କରିଲେ ଅନ୍ଧାନ । କଥନ ନାହିକ ରଯ ସାଧକେର
ଆଗ ॥ ଦିନା ବୀଜ ମନ୍ତ୍ର ତେଜୋହିନ ହିଲ ମୁନି । ଥାକାଶ

ହଇଲେ ତାହା ମାହିଁ ରହେ ଥାଣି ॥ ଦୁଃଖୀଙ୍କଳେ ରଜନୀତେ
ମୁଣି ନିଆ ଯାଇ । କାଲି କାଲଶପର୍କପେ ଦଂଶିଳ ତାହାର
ବିଷେର ବିଷମ ଜୁଲା ତାଙ୍କେ ମୁଣି ଥାଣ । ବିପରିତ ଦେଖି
ସୁତ ହତ ହୁଏ ଜ୍ଞାନ ॥ ବଳେ ଚିରଦିନ ଦୁଃଖେ ଭୁଗି ବନେବନ
ଦୈବେତେ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ଯଦି ହଇଲେ ମିଳନ ॥ ଅଭାଗାର କର୍ମ
ଦୋଷେ ସେହ ନାରହିଲ । ଆମାର ଜୀବନେ ଆର ନାହିଁ କୋନ
କଳ ॥ ଦରିଦ୍ର ବୈକୁଞ୍ଜେ ଗେଲେ ତଥାର ଅସୁଖ । ଆର କାରେ
ନା ଦେଖାବ ଆମାର ଏମୁଖ ॥ ଭେବେଛିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଆଶା ହଇଲ
ନିଶ୍ଚିଲ । ହେଲେ ନେ ଯାଇ ହାଲ ବିଧିର ହାତେ ତୁଳ ॥ ଭାଙ୍ଗାର
କପାଳ ଭାଙ୍ଗେ ଏମନି ଥାଣି । ପୌଢ଼ାର ଚରଣ ଖାଲେ
ପଡ଼େ ଭାଲ ଜାନି ॥ ଏହିକପ କତ ଶତ ଖେଦ କରେ ନାନା ।
ବଳେ ନିଦାରନ ବିଧିମୋରେ ଦିଲ ହାନା ॥ ଆଇଲାମ ଭବ
ହାଟେ ଘାଟେ ବାନ୍ଧା ତରି । ବ୍ୟାପାର କରିଲ ମନେ ବଡ଼
ଆଶା କରି ॥ ଆଚମ୍ଭିତେ ସର୍ବନାଶ କୁଳେ ତରିଭୁବ ।
ପବନର ଭକ୍ଷ୍ୟ ନିଦାରନ ଭବେ ॥ ମକଳ କରମେକରେ କପାଳେ
ବିକଳ । ଅରଣ୍ୟ ତ୍ରିମୂଳ ବୂଥା ନାହିଁ କୋନ କଳ ॥ ରା
ହୁକ ଗତିକରି ଆଶ୍ରମ୍ଭୟାଚରଣ । ଅଗତି ହଇଲେ ହୁଏ ଅଧିତେ
ପତନ ॥ କିନ୍ତୁ ଭାବି ଝୋଗେର ଓସଥ ବିନା ଗତି । ଅକ
ର୍ଭବ୍ୟ ହୁଏ ଇହା ପିତାର ଭାବତି ॥ ଅତ୍ରେ ସ ସଂପ୍ରତି କରିବେ
ପ୍ରତିକାର । ଏରୋଗେର ମହୋଷଧି କି କରି ବିଚାର । ଝୋଗ
ଯୋଗ୍ୟ ମହୋଷଧି କିବା ଗନ୍ଧ ଆର । କିଛୁଇ ନାହିକ ଜୀବି
ଆମି ଦୂରାଚାର ॥ ବେହୁ ଓହର ମୁ ଧାହା କୈଲ ଦାନ ।

ଇହା ବିନା ଆର କିଛୁ ନାଜାନି ସଙ୍କାନ୍ଦ ॥ ଏତ ଭାବି ଦେଇ
ମନ୍ତ୍ର ଶୁଣି ଚରଣ ମନେ ତିନବାର କରିଯେ ସ୍ନେରଣ ॥ ଆପଦ
ଗତକାବଧି ଫୁକ ଦିଯେ ସୁତ । ଅନ୍ତରେ ବିରସ ମେତ୍ରେ ଅଶୁ
ଜଳ ଯୁତ ॥ ଆଚସିତେ ଉଠେ ବୈସେ ମୁନି ମହାଶର । ମାଧୁ
ପୁତ୍ର ଧୂନି ବଲି କୋରେ ତାରେ ଲାଗ ॥ କହିଲ ସମ୍ମଟ ଆମି
ହେଯେଛି ତୋମାୟ । ଆର ଏକ ମନ୍ତ୍ର ଶିକା କରରେ ତନଙ୍କ ॥
ବୁଝିଯା କୁମାର ବଲେ କି କହିଲେ ଶୁଣ । କିଫଳ ବିକଳ
ବଜ ଯଥା କଞ୍ଚକର ॥ ଅବୋଧେର ପ୍ରାୟ ନାଥ କେନ ଗୋ
ଭୁଲାଓ । ନରନେ ଦେଖାଯେ ପୁନଃ ଶୁନାଇତେ ଚାଓ । ଦେଧନ
ଦିଯାଇ ଥିଲୁ କରିଯେ କରଣ ଶିବତୁ ପାଇଲେ ତାମ ନାହିକ
ବାସନା । ଆତାସେ ବୁଝିଲ ମୁନି ପାଇଯାଇଁ ତତ୍ତ୍ଵ ॥ ସକ
ଙ୍କଳେ ତାର ପ୍ରତି କହେ ଅତ୍ୟ ବତ୍ର୍ୟ ॥ ବାଓ ବାହା ଯଥା । ଇଚ୍ଛା
ହଇଲେ ସୁମିନ୍ଦ୍ର । ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବତଗଣ କରିବେ ଆରାଧ୍ୟ ॥
ଶୁଣ ଶିଷ୍ୟ ନାହି ପାଟ ଆନନ୍ଦେର ହାଟେ । ହନ୍ଦରେ ଓ ପଦ
ବ୍ରାହ୍ମି ପ୍ରଗମିଯା ଉଠେ । ମନେ କୃପା ରେଖ ଶୁଣ ଭାବି ପରାତ୍
ପର ॥ ମୁଖରେ ଆମାରେ ଯବେ ଆସିବ ଗୋଚର ॥ ଏତବଲି
ଅନେକ ମନୋଯେ ଦ୍ଵିଜଚଳେ ବିମାନେ ଗମନ ଅସ୍ତପବନ ପ୍ରବଲେ
ହୁନ୍ତ ଦଣେ ନବଦ୍ଵୀପେ ଆମି ଉପନୀତ । ଦେଖିତେ ଅନ୍ତର
ହାନ ହଇଲ ବାଢ଼ିତ ॥ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀନ କହେନ ପରେ ନାମିଯା
ତଥାୟ । ମନ୍ମାଗିର ବେଶେ ଗଥୁରେଶ ଚଲେ ଘାୟ ॥

ବ୍ରାହ୍ମାର କାଲିକା ପୂଜନ ଓ ପ୍ରତିମା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।

ତ୍ରିପଦୀ । ଆପନାର ହମ୍ମ ହାନଃ କରି ତାହେ ହୃଦି

ଦାନଃ ଚଲେ ଯାଏ ମନ୍ଦୀରି ବେଶେ । ପଈଁ ଚଲେ ଅଥୁରେଶ
 ଅଟା ଜୁଟେ ଅହ କେଣେ ଅଛେ ଛାଇ କୃତି କଟି ଦେଶେ ॥
 ଗଲାରୁ କୁଆକ ମାଳା କରେତେ ଡିଶୁଳ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଲୋଚନ
 ଚୂମର । ହତାଶନ ସମ ପ୍ରତାଃ ବ୍ରଜନୀ ରଙ୍ଗକ ଶୋଭାଃ ଆମି
 ଯାହ ପାଠେ ପ୍ରେବେଶିବ ॥ ସୁଖ ରାତି ଶ୍ରୀମା ପୂଜାଃ ମେହ
 ଦିନ ରାତ୍ରେ ରାଜାଃ କରିଛେନ ଜାଯେ ପୁରୋହିତ । ଅତିମା
 କରପ କରେଇ ଆବାହନ କରି ପରେଇ ନାନା ଉପହାରେତେ
 ପୂଜିତ ॥ ମେହ କାହେତେ ମନ୍ଦୀରୀଃ ଗାତ୍ରେ ତାର ଭନ୍ଦୁରାବି
 ଅମି ତଥା ଆମନ କରିଲ । ପାତିଯା ବ୍ୟାଘ୍ୟେର ଛାଲଃ ମନୁ
 ଥେ ବସିଲ ଭାଲଃ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପ୍ରକାଶ ହଇଲ ॥ ମନ୍ଦୀରୀର ରକ୍ଷ
 ହେବିଥିଲେ ମବେ ବଲେ ମରିଥିଲେ କି ମାଧୁରି ଏନକେ ଯେ ନର ॥
 ଛଲିତେ ରାଜାର ମନଃ ହେଲ କରି ଅମୁମାରଃ ବିଧି ବିଷୁକ୍ତି
 ଆଇଲ ହର । ରାଜା ମୁଖ ରକ୍ଷ ଦେଖିଥିଲେ ପାଞ୍ଜଟେ ନାହିଁ
 ଅନ୍ଧିଃ ବଲେ ଏକି ତେଜର୍ଷୀ ମନ୍ଦୀରୀ । ବରସ କିଶୋର
 ଅତିଃ ଶଶି ରାଶି ସମ ଜ୍ୟୋତିଃ ବସିଯାଛେ ତମିର
 ବିନାଶି ॥ ମହା ଭକ୍ତି କରି ରାଯଃ ମନୁଥେ ଭାବେ ବନ୍ଦୁ
 କାନ୍ତୀର ପଞ୍ଜନ ଦେଖେ ଯୋଗି । ନାନା ବିଧ ଉପହାରେଃ ପୁରୁ
 କରେ କାଳିକାରେଃ ଶୈବେତେ ଉଦୟାଗମୀ ବଲି ଜାଗି ॥
 ଧରିଯା ମହିସ ବଲେଃ ହାଡ଼ିକାଟେ ଦେଇ କେଲେଃ ଥାଣ ଦେଇ
 ଦେ କରେ ଚିତ୍କାର । ଅଥୁରେଶ କ୍ରୋଧାନନ୍ଦେଃ ତଥବି ଉତ୍ତିଷ୍ଠା
 ବଲେଃ ରାଜା ଯାହ ଗନ୍ଧି ତାହାର ॥ ନୂପତି କହେନ କେନ
 ଅନ୍ତୁ କରିଛ ଗମନଃ ରୋଷେ ଥାବି ବଲିଲ ତଥନ । ହିମେ

ସୁବେଦିଶ୍ଵାରୁଃ ହିଲେ ଅବୋଧ ପ୍ରାୟଃ ଜୀବଃ ହିଙ୍ଗା କରି
କାରଣ ॥ କୋମ ଥାନେ କିଛୁ ନାହିଁ କେବଳ ଦେଖିତେ ପାଇ
ଜୀବଗଣ ରାଶ ଅଗଧନ । ତୋମାତେ ସେ ଅନ ଆହେ । ସେଇ
ଜିଥି ପଣ୍ଡ କାହେଠି କରୁଛେ ଜନମ ଧାରଣ ॥ ସୁକର୍ମ ଯେଉଁନ
କରେଃ ଶ୍ରୁତ ଅମ୍ବ ପ୍ରାଣି ତାରେଃ ପଣ୍ଡ ଅମ୍ବ ପାଗେର କାରଣ ।
କିନ୍ତୁ ଏକ ଆତ୍ମା ହୟଃ ଅନ୍ତରୁ ବ୍ରଜାଓମୟଃ ଦର୍ଶିତେ ଆହେ
ସେ ଜୀବନ ॥ ମାର୍ଯ୍ୟା ବଣେ ଭୂମେ ଜୀବଃ ତ୍ରିଭୂବନ ମୟ ଶିବ
ଅହଂକାର ତ୍ୟଜିତ ରାଜାନ । ରାଜା ବଲେ ମହାଶୟଃ ତବେ
ବେଦ ବ୍ୟର୍ତ୍ତ ହୟଃ ଏହି ଶୁନ ବେଦେର ବଚନ ॥ ସଜ୍ଜାର୍ଥେ ପଶବଃ
ସୁନ୍ଦାଃ ଇତ୍ୟାଦି ବେଦେର ନିଷ୍ଠାଃ ଶୁଣି ଯୋଗିବର କହେ ବାଣୀ
ସଦି ଯଜ୍ଞ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟଃ ତବେ ତାହେ ପାପ ନୟଃ ନା ହିଲେ ନରକ
ମିଶାନି ॥ ପ୍ରତିମାୟ ଆସି ତବଃ ସଦି ଥାକେ ଆବିର୍ଭାବ
ଲେଇତୋ କାଲିକା ସର୍ବେଦ୍ଧରୀ । ତବେତୋ ସକଳ ପୁଣ୍ୟ
ନହିଲେ କେ କରେ ମାନ୍ୟଃ ମୁଣ୍ଡିକାର ପ୍ରତିମୁଣ୍ଡି ଧରି ॥
ଅତ୍ୟକ୍ରମେ ଦେଖାଓ ମୋରେଃ ରଣହିଲେ ସେ ପ୍ରକାରେଃ ଦୁଲେହି
ଲେନ ହେରିବ ସେ କୃପ । କିମ୍ବା ହାନାନ୍ତର ଯାବେଃ କଟାକ୍ଷେ
ଅପାଞ୍ଜେ ଚାବେଃ ନା ହିଲେ କେବଳ ବିଦ୍ରପ ॥ ଶୁଣି କୁଳ
ପୁରୋହିତଃ ସେଇ ସେ ତାହାର ପ୍ରୀତଃ କ୍ରୋଧିତ ହିଲା ତାରେ
କର । ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଭୂତ ଶୁଦ୍ଧିଃ କରିଯାଛି କିବା ଖନ୍ଦିଃ ଏହି
ମନ୍ତ୍ର ଆସନ ଶୋଧୟ ॥ ଅଜ୍ଞନଗ୍ୟମ କରନଗ୍ୟମ ଏହି ମନ୍ତ୍ର
ଜୀବନଗ୍ୟମଃ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ମୁଦ୍ରା ବିରଚନ । ଏହି ସେ ପାଟିଲ କଥା
ଜୀବାକରି ଯଥା ଅଥାଃ ବେଦେ ଶୈସ କରି ନିର୍ମଳନ ॥ ଅଜ୍ଞନ

ଭଙ୍ଗ କୋନ ହାନେଟିକହ ମର ବିଦ୍ୟମାନେଟ ଯୋଗୀ ବଲେ କରୁ
ସର୍ତ୍ତମାନ । ଦେଖେଛେ ନୟନେ ସେଇଃ ବଚନେ ବିଜ୍ଞାନ ମେହେ
କହାଚ ନା କରୁଯେ ଶୁଜ୍ଜାନ ମ ଶୁନି କ୍ରୋଧେ ବଲେ ତାରେ
ଭୟ ପାରୋ ଦେଖାବାରେଃ ଯୋଗୀ ବଲେ ଇହା କୋନ ଭାର ।
ଏତ ବଲି ପୂଜା ହାନଃ ଗଜାଜଲେ ପ୍ରକାଳନଃ କରେ ବାରି
ଦିଯା ଶତ ଭାର ॥ ଛିଲ ଯତ ଉପହାରଃ ନା ଲାଇୟେ କିଛୁ
ତାରୁଣ୍ୟ ସକଳ ସାମଗ୍ରୀ ପୂର୍ବ ଲାଗେ । ଅନେର ମାନସ ଅତେ
ପୂଜା କରି ଏକ ଚିତ୍ତଃ ପରେ କହେ ଉଠିଯା ଦାଙ୍ଗାରେ ॥
ହେବେ ମରପତି ବଲେଃ ଯେ କୃପା ରାଗେର ହଲେଃ ଦୁଲେ ଛିଲେନ
ଦେଖିବେ ସ୍ଵଚକ୍ଷେ । ଦେଖାଓ ଜନନୀ ବଲେଃ ତତକ୍ଷନେ ହେଲେ
ଦୁଲେଃ ପ୍ରତିମାର ହିଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ॥ ପୂରୋହିତ ବିଜ୍ଞ ମାନ
ରାଖିତେ ଯତନ ପାମଃ ବଲେ ଇହା ନାହିଁ ପ୍ରତ୍ୟର । ଚାଲନ
ଅନ୍ତେର ଶୁଣେଃ ବୁଝି ଦୁଲାଇତେ ଜାନେଃ ଶୁନି କ୍ରୋଧେ ଦିଗା
ହୁବୁ କରୁ ॥ ହୟେ ଯୋଗୀ ହୃତଶେନଃ ବଲେ ତବେ ଏତକ୍ଷଣ
ପଣ୍ଡଶୁମ ହିଲ ଆମାର । ଏତବଲି କୋଶା ଲାଗେଃ କାଳିର
ମନୁଥେ ଗିଯେଃ କହେ ଯୋଗୀ କରି ହହକାର ॥ ଦେଖେ ଛାଇସେ
ଥାରେଃ ପାଠାଲି ପୂର୍ବିବିରେଃ ଆର ନାହିଁ ଯଜ୍ଞଲ ହିବେ ।
ହିହା ବଲି କ୍ରୋଧାବେଶେଃ ପ୍ରତିମାର କହଦେଶେଃ କୋଶାର
ଆସିତ କରେ ତବେ ॥ ଦରୁର ବହେ ଶାରାଃ ଦେଖିଯା କଞ୍ଚିତ
ତାରାଃ ଯୋଗୀ ବଲେ ଧର ବୁଝ ସବେ । ଭୁତଳେ ପାରେ ଯହି
ରାଜ୍ୟ ସାବେ ଅଦ୍ୟାବଧିଃ ବିଧି ବାଗ ଆଜି ମେ ଜାନିବେ ॥
ଶୁଣେ ତମୁକୁଣ୍ଡ ଲାଗେ । କୁଦିର ଧରିଛେ ଭାବେଃ ଛାପାଇୟା ଭଙ୍ଗ

ଲେ ପଡ଼ିଲ । ହାହକାର କରି ରାଯଃ ଧରିବା ତାହାର ପାଇଁ
ମକଳଣେ କାନ୍ଦିତେ ଲାଗିଲ ॥ ହିଂସ ଶ୍ରୀଶ୍ରାମିକରଣଃ ଦେଖି
ଯା ତାର ଝୋଦନ୍ୟ ଅବେଳା ବଚନେ ଭୁପେ କରନ୍ତି । ନା କରୋ
ରାଜ୍ଞୀ କ୍ରମୋନଃ ବିଧିର ଯାହା ଲିଖିଲୁଃ ଦୈବ ଦୋଷେ ଅବଶ୍ୟ
ତା ହସ ॥

ରାଜ୍ଞୀର ଖେଦ ଓ ସମ୍ମାନୀକେ ତୁବ ।

ଲଘୁ ତ୍ରିପଦୀ । ସମ୍ମାନୀର ପଦ ଧରି ବହ ଖେଦ କରିଯେ
କାନ୍ଦିଯେ ରାଜ୍ଞୀ । ବଲେ ଅଭ୍ୟ ତ୍ରମି ସର୍ବାକ୍ଷର ଯାମି ତପନ
ମନ୍ଦଶ୍ଳ ତେଜା ॥ ମୁକଳ ବିଜ୍ଞାନ ଆଚେ ତବ ହାନ ବଲହେ
କି ଦୋଷ ମମ । ତୋମାତେ ବିଜ୍ଞାନ ଆମାର ନିର୍ଯ୍ୟାନ
ପୁରୋହିତ ଦେ ଅଥମ ॥ ନା କରେ ବିଜ୍ଞାନ ମୋର ସର୍ବନାଶ
କରିଲ ପାପିଷ୍ଠ ମୃଢ଼ । ପରେର ଦୋଷେତେ କି ଏହି ଦୈବେତେ
ସ୍ଵଟିଳ ଯନ୍ତ୍ରନା ଦୃଢ଼ ॥ ଯେମନ ରାବନ କରିଲ ହରଣ ଶ୍ରୀରାମଚ
ଶ୍ରେବନାରୀ । ଦେଖ ତାର ଦୋଷେ ବନ୍ଧ ହର ରୋଧେ ଅବଶ ଜମାଧା
କାରୀ ॥ କହି ଯେ ସ୍ଵର୍ଗପ ଆମାରେ ଦେ କପ ସ୍ଵଟିଳ ଏତୁକ
ଦିନେ । ନା ଦେଖି ଉପାୟ ଧରି ଭୟା ପାର କୃପାକାରୀନ
ଦିନେ ॥ ସ୍ଵଦେଶ୍ୱର୍ୟ ଯୁତ ତ୍ରମିହେ ଶାଶ୍ଵତ ସିଙ୍କି ଶିଛେ
ତେବେ କିବେ । ଶରଣ ତୋମାର ଲାଗେଛି ଏବାର ତ୍ରମି ଶୁଣ
ମାର ଭବେ ॥ ସାବୁଜ୍ୟ ପଦ୍ମବୀ ତ୍ରମି ଜଳ ଭୁବି ଅନଳ ଅନିଲ
ମୟ । ତ୍ରମି ବୈଯାମ ତମ ସତ୍ୟ ପରାକ୍ରମ ହାବନ ଜନମତ୍ତ୍ଵ
ତ୍ରମି କରାଦମ ଅନ୍ତଳ ବିଜ୍ଞମ ମେଧା ଧୂତି କୀର୍ତ୍ତି ତ୍ରମି
ବାକ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଆଦି ଅନୁଷ୍ଠାନି ତ୍ରମି ସର୍ବାକ୍ଷର ଯାମି ॥

ତବ ପଦହୟ ଚିନ୍ମନମ୍ବ ଯରୁ ଯାଇବା ହିନ ତବ ବପୁ । ମାହି
ତବ ଭୂତି ଭୂମି ଶାନ୍ତ ଶାନ୍ତି କାନ୍ତି ସେ ଈଶ୍ଵିଯ ରିପୁ ॥
ଭୂମି ସନାତନ ବ୍ୟାଣ୍ଡ ବ୍ରିଭୁବନ ଈଚ୍ଛାମୟ ଈଚ୍ଛାକାରୀ ।
ଦେବତା ଗଞ୍ଜର ତବ ଅଂଶ ସର୍ବ ଭୂମି ମାଥ ବିଦ୍ୟ ଯାଇବା ॥
ମଦା ବର୍ତ୍ତ ମାନ କରି ଅନୁମାନ ଜଗତ ତୋର ଛାଇବା । ପୁରୁଷ
ଧ୍ୱନି ଗତି ମତି ଜ୍ୟୋତି ଭୁତଗଣ ତବ ଜାଇବା ॥ ଭୂମି
ଶୁଳ୍କ ମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିଧ ମୋକ୍ଷ ରକ୍ଷଣ ସଜ୍ଜନେ । ଜୀବନେର
ଜୀବ ସେଦେଇ ଅନ୍ବ ସମୁଦୟ ସର୍ବଜନେ ॥ ଭୂମି ହର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା
ବିଧିର ବିଧାତା ପରମାତ୍ମା କୃପ ବିଭୁ । ଭୂମି ସଞ୍ଚ ଫଳ
ମଙ୍ଗଳା ମଙ୍ଗଳ ଦୈବବଳ ଭୂମି ପ୍ରଭୁ ॥ ଅନନ୍ତ ତୁ ବନ ତୋମାର
ଆସନ ଭୂମି ମନ ପ୍ରାଣ ଜୀବେ । ଓଣେର ଆକାର ଭୂମି ଶୁଣ
ହର ନିରାକାର କୃପ ଭବେ ॥ ଭୂମି ବିଶ୍ଵକର୍ମ ଶର୍ମା ବ୍ରଦ୍ଧ
ଶର୍ମା ମର୍ମା ତବ କେବା ପାଇଁ । ତୁଂହି ହିତାହିତ ସକଳ
ଅତିତ ତୋମାତେ ସର୍ବ ବର୍ତ୍ତାଯା ॥ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନିବୃତ୍ତି ଭୂମି
ଶୁଭ କର୍ତ୍ତି କାଳାକାଳ ଭୂମି ପ୍ରଭୁ । ନିର୍ମା ଦାହକାରୁ
ଭୂମି ମୁଲାଧାର ଶକ୍ତି ମୁକ୍ତି ଉକ୍ତି କଭୁ ॥ ଭୂମି ନିତ୍ୟ
ମନ୍ଦ ମଦା ହିନ ଦ୍ୱାର୍ଢ ଚିତନ୍ୟ ସକଳ ଦେହେ । ଆଦିତ୍ୟ ଆ
କାର ଅନ୍ୟ ବାହି ଆର ଶ୍ରୀତି ଶ୍ରୀତି ଏହି କହେ ॥ ଛାନ
ଶୁଭ ମୟ ତୁ ମିହେ ବିସ୍ମୟ ମୋହ ଯାଇବା କୃପେ ଭବେ । ତୁ ମି
ହେ ନିଷକ୍ତାମ ଆର ମାନା କାମ ଆତ୍ମା ରାଜ୍ୟ ସର୍ବ ଜୀବେ ॥
ଭାଲ ଆର ମନ୍ଦ ଭୂମି ହେ ନିରକ୍ଷ କାଳ କର୍ମ ପରମାଯୁ ।
ହର୍ଷ ନିତ୍ୟ ମୁଖ ରୋଗ ଛୋଗ ଦୁଃଖ ଭୂମିତୋ ଜାଥିଲ ବାଯୁ ।

ଶୁଣି ବୀଜ ତଳ ଶାଖା ପତ୍ର ଚାର ତୁମି, ଶୁଣ ତାର କଳ ।
 ତୁମି କଳ ତୋଳା ପ୍ରୟୋଗେର ପତ୍ରା ତୁମି ନାଥ ଏସକଳ ॥
 ତବ ମାୟା ଜୀବେ କେମନେ ଜାନିବେ ମନନ ଅତିତ ତୁମି ।
 ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର ବେଦେ ଅଗୋଚର ଭରେ କହେ ସର୍ବଗାୟି ॥ ଅତି
 ଶୁଣୁ ମନେ ଦେଖେ ବିଜ୍ଞ ଜନେ ଅଦୂର ଅନ୍ତର ମନ । ଅତିଶ୍ୟର
 ଦୂରେ ମୁଢ ନରେ ହେରେ ତୁମିତୋ ବ୍ରଜପ ଯମ ॥ ତୋମାର
 ମହିମା ନାହିଁ ହୟ ମୀମା ସାରଦା ନା ପାଇ ପାଇ ॥ ଦେବତା
 କିମ୍ବରେ ନାହିଁ ଜାନେ ନରେ ଆମି ନନ୍ଦମ ନର ଛାର ।
 ସିଂହର ପାଇ ଯହିମା ତୋମାର କିମାଧ୍ୟ ଆମାର କହି ।
 ଦିନେ ପଦ ଛାଯା ନିଜକୁଣେ ଦୟା କର ଅଭୁ ଚାହି ଏହି ॥
 ତୁମି କାଳକାଳୀ ତୁବେ ତବ ଗାଲି କ୍ଷରାକ୍ଷର ଆବିଭୂତ ।
 ସଟେ ପଟେ ମାନ୍ୟ ସେ ସକଳ ଜନ୍ୟ ଗିତାୟ ଆଚେ ପ୍ରତୀତ ।
 ଅନୁସ୍ୟ ସରଶ କହେ ଛୟାକେଶ ଦେମାନୁସ ନାଥ ତୁମି । କରେ
 କୁପାଦାନ କର ପରିତ୍ରାନ କି ଆର କହିବ ଆମି ॥ ଏତେକ
 କୃବନ ଶୁଣିଯା ତଥନ ତୁଷ୍ଟ ହିଲ ମଥୁରେଶ । ବଲେ ଭଯ
 ଉତ୍ୟଜ୍ଜ୍ଵଳ ଓହେ ମହାରାଜ ଦୂରହବେ ଭବ କ୍ରେଣ ॥ କ୍ଷିଣ୍ଯମାଜ୍ଜନ
 ହସେ ହୁକେ ମନ ପୂର୍ବ ବିବରଣ କହେ । ଶୁଣିଯା ରାଜନ ପାଇ
 ଦିବ୍ୟ ଝାନ ମୋହ ହିନ ହୟ ଦେହେ ॥

ପଞ୍ଜାବଲିର ଉପକ୍ରମ ।

ପରାର । ତବ ଶୁଣି ତୁଷ୍ଟ ହୁଯେ କହେ ଦିଗ୍ବୟାର । ମୁଜାନ
 ପାଇଲେ ତୁମି ଦିଲାମ ଏ ସର ॥ ସର୍ବନାର୍ତ୍ତ ହିଲାହେ ଥିଲେ
 ତୋମାର । ସଥନ କହିଲ ଆବିଭାବ ମହେ ଝାର ॥ ଆର

ରୁକ୍ଷା ମାଇ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ହବେ ନକ୍ଷଟ । ଧନ ମାନ ଯାବେ ଥାଣ
ପାବେ ବହୁ କଟ ॥ ଆମାର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଜାହା ବିଧିର ଲିଖନ
ଶିଅଜେ ବଧିର ଧାରା ହେଁଛେ ପତନ ॥ ଭୟ ପେଇେ ନରପତି
କହେ ଦରାମୟ । କି ଗତି ହଇବେ ଘର କହ ମହାଶୟ ॥
ନିତାନ୍ତ ନରକେ ଯାବ କିବା ପାଇ ଢାଣ । କହିଲା ଶିତଳ
କର ଉତ୍ସମିତ ଥାଣ ॥ ମଧୁରେଶ ବଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଭାଲ ମହି
ପାଲ । ଉତ୍ସମ କହିଲେ ଦେଖି ତବ ପରକାଳ ॥ ତବେ ପତ୍ରା
ବନୀ ଯୋରେ କରିବାରେ ହୟ । ନୟନେ ନା ହେଁରେ କୋଥା କେ
କରେ ଥତ୍ୟର ॥ ଆଦ୍ୟ ଅନ୍ତ ସବୁତାନ୍ତ ସବ ଜାବା ଯାବେ ।
ଥାର ସେ ମାନସ କଳ ମାଙ୍କାତେ ପାଇବେ ॥ ଏକଥା ଶୁନିଯ୍ୟ ।
ତୁପ ମନ୍ତ୍ରିପାଲେ ଚାଯ । ବେଦମତ ଉପହାର ତଥନି ଯୋଗୀଙ୍କୁ
ଯେଇ କୃପ ପୁର୍ବେର ସେ ଆଛିଲ ଲିଖନ । ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ ବାହି
କରେ ସକଳି ମିଳନ ॥ ପରେ ଯୋଗୀଙ୍କୁ ବସି ହିଜ ମୁଦ୍ର
ରେଶ । ଧ୍ୟାନେ ପତ୍ରପଂକ୍ଷି କରେ ଜାନିତେ ବିଶେଷ ॥ ହିଜ
ଶାମ ଯୋଗୀଙ୍କୁ କରେ ନିବେଦନ । ଶାପେ ଭୁକ୍ତ ଅତ୍ୟପର
ହଇଲ ରାଜନ ॥

ପତ୍ରାବନୀ ଓ ରାଜାର ଆତ୍ମତନ୍ତ୍ର ଜାନ ।

ତ୍ରିପଦୀ । ରାଜାର ଆଦେଶ ପାଇ ଶତଃ ଭୂତ୍ୟ ଥାର
ପତ୍ରାବନୀ କରେ ଆଯୋଜନ । ପ୍ରଥମେତେ ଯୋଗୀବର ପୁର୍ବ
କରେ ଲବ୍ଧେଦର ହେଁ ଅତି ସତକିତ ଘର ॥ ଗୁରୁଙ୍କ
ଆଶାକରେ ପୁଜିଲେମ ଗ୍ରେହେରରେ ବୁନ୍ଦଗଣେ ତୋରେ ଭୂତକ
ଜାବେ । ପରଶ ଅଭୂତି ଥାଣ ମଂସୁଧି ପାଇଲ ଝାମ ଅଙ୍ଗ

ଭଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତାବେ ॥ ଶ୍ରୋତ୍ରାଦି ଇତ୍ତିରଗଣେ ରାଧି ସଥା
ସଜ୍ଜିହାନେ ଶୈବେ ଚତ୍ରଗଣେ ଭେଦ କରେ । ପିଣ୍ଡ କରି ଅବା
ହନ ପଦ ସହ ଲଂଘିଲନ ସୁଧା ଧାରା ଦେଖି ତାର ପରେ ॥
ସଦା ନିଷ୍ଠା ମନ କରେ ଶୁଭର ପଦ ଅନ୍ତରେ ବିଷାଦେତେ ଭାବି
ଛେ ଭୂପତି । ଏକେ ରାଜ୍ଞୀ ଶୁଭକାବାମ ତାହେ ମୋହେ କଳ୍ପ
ମାନ ଭୟ ସଥା ତଥାର ଭକ୍ତି ॥ ବିପଦେ ବିଷମ ଆର
ସେ ପଢ଼େ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଭାର ଦେବତାର ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ହସ । ରାଜ୍ଞୀ
ଥ୍ୟାରେ ଏକ ମନେ ମେହି କାଳେ ଯୋଗାଶମେ ଯୋଗୀବର ବମି
ଛାସି କରି ॥ କିଞ୍ଚିତ୍ତନିତେ ଇଚ୍ଛାଚିତ୍ତେ ବଳ ରାଜ୍ଞୀ ପ୍ରଥ
ମେତେ ସତ୍ୱରାକ୍ତ୍ୟମ ପ୍ରତି କହ । ରାଜ୍ଞୀ ବଲେ ମହାଶୟା
ଧୁଚାଓ ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତିର ଦୀନଜନେ କରି ଅନୁଗୃହ ॥ ଆଜିର
ଅବଧି ଆମି ବହି କୁମର କୁଗାମୀ ଚିରକାଳ ପୁଣି କାଳି
କାଳେ । ଦେଖେ ମୋର ପ୍ରତିବାସି କିବା ଗୃହି କି ଉଦ୍ୟାସୀ
ହରେ ପୁରୁଷ ଶଶୀରା ଯାରେ ॥ ଯାର ମାହି ଥନ କଡ଼ି ହିତେ
ଆମାର ବୀଡ଼ି ଉପହାର ତାହାରେ ଯୋଗୀର । ଅନ୍ୟ ଦେବ
ନାହିଁ ଜାମି ବିଶେ ସେ ତବ ଭବାନୀ ତେକାରଣ ଜିଜ୍ଞାସି
ତୋମାର ॥ ଏହି ଦେଖେ ପଦ୍ମବିନର ଜ୍ଞାତ କି ଅଜ୍ଞାତ
ମୋରେ ଅନ୍ୟତଃ ଜନମୀ ସର୍ବେଷ୍ଟରି । ଯୋଗୀ କରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ଜାହାତେ ହିଲ ଲକ୍ଷ ତୁମି କିଟ ମନ୍ଦାୟ ଧୟି ॥ ଶୁନି
ରାଜ୍ଞୀ ମେହି ରାଗି ଆମନ୍ତେ ଉଠି ଆପନି ପ୍ରେମାବେଶେ ସଦା
ନ ଉଠ କରେ । ଆମି କିଟ ମଧ୍ୟ ହିଁ ଜାମେନ ତା ଅକ୍ଷମହୟୀ
ଅତ୍ର ଆମ ଲେହ ଭରେ ମୋରେ ॥ କହ ଦେଖି ଶୁଣମନି ଆମାର୍

পূর্বকাহিনীঃ আছিলাম আমি কোন জন। কিন্তু পাপে
 কোথা হানঃ কবে ইবে পরিত্রাণঃ কহ কৃপা করি
 বিলোকন ॥ কহিল সে সব বোলঃ পূর্ব উক্ত যে সকল
 ব্রহ্মার শাপের বিবরণ । মিজ পুরুষাচ আখ্যাঃ ভূপতি
 পাইল দিক্ষাঃ কিন্তু মোহে আছে বিস্মুরণ ॥ দেখিয়া
 তাহার মুখঃ নাহি সহি পর দুঃখঃ মথুরেশ অদুর্লভে
 তার । হৃদয়েতে কর দেয় রাজা দিব্য জ্ঞান পায়ঃ নিজ
 স্থান দেখিল প্রচার ॥ বলে রাজা সত্যগুরুঃ বাঞ্ছকপ
 কল্পতরুঃ আসিয়াছ তারিতে আমরে । একি ঘোর
 পরমাদঃ রাজার ঘুচে বিবাদঃ সে সাধ বিষাদ রাজ্য
 ভারে ॥ জনকৃপ বিন্দু মায়াঃ স্বরূপ তাহার ছায়াঃ বিস্ম
 দ্বারি বাসনা বিশেষ । জ্ঞান দিয়ে মৃপ্যবরেঃ যোগীবর
 স্থান হৃরেঃ চলে রাজা দেখিয়ে তখন । রাজা বলে
 কোথাকারেঃ ত্যজেয়ে যাহ আমারেঃ দয়া নাহি দেখে
 দীনজন ॥ যদবধি স্বর্গবাসঃ নাহি বায় তব দাসঃ তদ
 বধি শুরু ক্ষমি রহ । আপনি যাইলে পরেঃ বলে যাব কি
 প্রকারেঃ নিজ গুণে সঙ্গে করি লই ॥ ছার রাজ্য মর্ত্য
 লোকঃ কেবল বিকার শোকঃ ব্রহ্মলোক কিছেল আমার
 পিতা মাতা পরিজনঃ ইইল অনেক দিনঃ দেখি নাই
 আছে কি প্রকার ॥ যোগী বলে ইহা তব কহা অতি
 অসম্ভব এই দেহে যাবে স্বর্গবাস । লইয়া মরের বপু
 কেমনে যইবে বাপু কহ দেখি এ কেজন আশ ॥ দেখি

ଲେ ତୋମାର ଜନ ତୋମାକେ ହବେ ବର୍ଜନ ହୁଲଦେହ ମୋହି
ସଦା ତାହେ । ଛିଛି ସ୍ବାମୀ ନାହିଁ ହୟ କାମ୍ର ରଙ୍ଗ ଶୁକ୍ରମଯ
ମଳ ମୁଦ୍ର ପୁର୍ଣ୍ଣ ରହେ ଯାହେ ॥ ଦେବେର ଅଞ୍ଚଳୀ ଯାହା ବ୍ରଙ୍ଗ
ପୂରେ ଲଯେ ଥାହା ଯାଇତେ ବାସନା କର ଚିନ୍ତେ । ଏକି ଭୂଷିତ
ବ୍ରଙ୍ଗ ଦୃତ ଏଥିନ ଆହେ ବିଶ୍ୱାସ ଜାନନା ତ୍ରିଭୂତ ଦେବ
କ୍ଷେତ୍ରେ ॥ ରାଜ୍ଞୀ ବଲେ କହ ଭାଗି କିକର୍ମ କରିବ ଆମି
ଯୋଗୀ ବଲେ ତ୍ୟଜ କଲେବର । ପୁତ୍ରେ ଦିନ୍ବା ରାଜ୍ୟ ଦାନ ଆ
ପନି କର ପ୍ରିସାନ ବ୍ରଙ୍ଗଲୋକେ ଚଲ ନୃପବର ॥ ଏତ ବଲି ମଥୁ
ରେଶ କୃପା ଦୃଷ୍ଟିଚାହେ ଶୈସ ରାଜ୍ଞୀ । ତ୍ୟଜେ ଦେହ ଅଭିମାନ
କୃପାକରିଯେ ସମ୍ବାଦୀ ତାର କର୍ମ କାଶ ମାଣି ତିନ ଦିନ
ରହେ ଦେଇ ଛାନ ॥ କୁଲେର ମୁଖଟୀ ଖ୍ୟାତି ସ୍ଵଭାବେ ପ୍ରଥାନ
ଅତି ରାମ ନାରାୟନ ଦ୍ଵିଜ ନାମ । ତାହାର ଅଞ୍ଜାଞ୍ଜଜ
ରଚିଲ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମ ଦ୍ଵିଜ କୌଣସିକ ବିଳାସ ପରିଣାମ ॥

କୃତ୍ତିବାଦ ବିଦ୍ୟାସାଂଗରେର ନାଇକା ସାଧନ ଓ
ମଥୁରଶେର ପରିଚୟ ॥

ତ୍ରିପଦୀ । ରାଜ୍ଞୀ ଜ୍ଞାନବାନ ହୟଃ ସମ୍ବାଦୀର ମହ ରଯଃ
ପୁରୋହିତେ ଆଗିତେ ବାରଣ । ବଲେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଜନଃ ନାହିଁ
ମର ପ୍ରୋଜନଃ ମରନାଶ କରିଲ ଦେ ଜନ ॥ କୋତ୍ୟାଳ
ତୋରେ ବଲିଃ ତାରେ ଦିବେ ନର ବଲିଃ ସଦି ବେଟା ଆଇମେ
ଏହାନେ । ଥାନ ଭରେ ଦ୍ଵିଜବରଃ ହୟେ ଥାକେ ଅଗୋଚରଃ ବି
ମାଦିତ ସଦା ଅପମାନେ ॥ ବଲେ ଥାନ ରାଖା ଆରଃ ଉଚିତ
ରହେ ଆମାରଃ ଯୋଗୀ ବଲେ ତ୍ୟଜିବ ଜୀବନ । ଏହି ବେଟା

କୋନ ଜନଃ ଜାନିତେ ନାରି କାରଣଃ ଅଭାଗାର ହଇଲ ଶମନ
ଆମିତୋ ନାଇକା ସେବିଃ ଭୂବନ ବିଜୟୀ କବିଃ ଏହି ଭୁଗି
ନଥେତେ ଦର୍ଶଣ । ଦିଯାଛେ ଆମାରେ ବରଃ ଜିନିବେ ସକଳ
ନରଃ ବାଦୀ ନା ରହିବେ କୋନ ଜନ ॥ ସେ କଥା ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ
ଏଥନ ନହିଲ କ୍ଷମଃ ଭଣ୍ଡ ଯୋଗୀ କିମେର କାରଣ । ଜାନିତେ
ଯାହାର ତତ୍ତ୍ଵଃ ଚିତ୍ରେ କରି ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୱ ନାରିକାର କ୍ରିଲ
ସାଧନ ॥ ବାରେଇ ଜପେ ନାମଃ ସିଦ୍ଧ ହେବୁ ତାର କାମଃ ନାୟି
କାର ହଇଲ ଗମନ । ଦିଖି ତାରେ ସ୍ତତି କରେଃ କହେ ପାରେ
ମୁଦୁହରେ ଦ୍ଵିଜବର କରିଯା ରୋଦନ ॥ ଗେନ୍ଦ୍ରିୟର ଜାନ ଗୋ
ଭରିଃକି ଆର କହିବ ଆମିଃ ମିଥ୍ୟ ହୈଲ ତୋମାର ବଚନ
କ୍ରମା କରି ବର ଦିଲେଃ ତବ ଶତ୍ରୁ ଭୂମଣୁଲେଃ ନା ରହିଥେ
ଶୁନରେ ନନ୍ଦନ ॥ ସେ କଥା ଦୂରେତେ ଗେଲଃ କାଳ ପ୍ରାୟ ଶତ୍ରୁ
ଏଲୋଃ ଯୋଗୀବେଶେ ଆମାର ଶମନ ॥ କିବା ବିଦ୍ୟା କି
ବିଚାରେଃ ଶୁଣସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତନ କରେଃ ଅପମାନେ ପରାଣେ ବିଷାଦ
ଶୁନିଯା ନାୟିକା ବଲେ ପାଗଲେର ଧ୍ୟାନ ହଲେ କାର ସଙ୍ଗେ
କରିଯାଇ ବାଦ ॥ ଆମରା କିନ୍କରୀ ଯାର ଦେହ ଦାସୀତୋ
ଯାହାର ସେଧନୀ ଉତ୍ତାର ପାଦ ମେବେ । ମୁଦା ଆମାଦେର ମନ
ଆକାଂକ୍ଷା କରି ଦଶନ ତୁମି ଛାର ତାର କି କରିବେ ॥
ରାଜାର କତେକ ପୁଣ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାର ନା ହୟ ଗଣ୍ୟ ଦରଶନ ପାଯ
ମେହି ଫଲେ । ମେ ପଦ ହଦୟେ ଧରି ଶବ କୃପ ତ୍ରିପୁରାରୀ
ମେ ପଦ ପାରେଛେ ଦୈବ ବଲେ ॥ ତୁମି କିବା ବୀଟ ତୁମ୍ଭା
ବ୍ରଦ୍ଧାନହେ ଗର୍ବନାୟ ହେନ ଜନ ମେହି ମହାଶୟ । ଆମାର

ପ୍ରଗାମ ତାରେ ସବ ଦେ ଜାନିତେ ପାରେ ଯାର ମନ ଯେଇ ମତ
ହୁଏ ॥ ତୁ ମି ଶୁଣ ଅନ୍ତର୍ଭାବୀ କିଛୁଇ ନା ଜାନି ଆମି ଅପି
ରାଧ ନା ଲବେ ଆମାର । ଶୁଣି ଦିଜ ତ୍ରାସ ପାଇ ଧରି ନାହିଁ
କାର ପାଇ କହିତେ ଲାଗିଲ ଆରବାର ॥ କହ ଘୋଗି କାର
ମୁତ କୋଥାର ପୂର୍ବ ରମତ ମୁସିଙ୍କି ହଇଲ କି ପ୍ରାକାରେ ।
ଦିନ୍ଦୁ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାଟରଣ କହେ ପୂର୍ବ ବିବରଣ ଶୁଣି ବିଥ ଭାଷେ
ଅଞ୍ଚଳୀରେ ॥

ରାଜ୍ୟର କଞ୍ଚକ ହୁଏ ଓ ପୁତ୍ରକେ ରାଜ୍ୟଦାନ ॥

ପାଇବାର । ହଇଲେନ ଜୀବ ମୁକ୍ତ ରାଜ୍ୟ ମହାଶୟ । ତିଲେକ
ରହିତେ ଇଚ୍ଛା ଭୂତଲେ ନାହୟ ॥ ମନେ ୨ ଭାବିଲେନ ବହପୁତ୍ର
ଶାମ । ସବାରେ ବିଭାଗ ରାଜ୍ୟ ଦିଲେ ପର ମନ ॥ ତବେତ ନା
ରବେ ହବେ ଶିଥୁ ମରିନାଶ । ଏକତ୍ରେ ରହିଲେ ଅଳ୍ପ ବାହଲ୍ୟ
ପ୍ରକାଶ ॥ ପୂର୍ବ କୁନ୍ତ ବାରି ପଞ୍ଚ ବାରି ନୈଲେ ତାର । ଶୂନ୍ୟ
କୁନ୍ତ ରହେ ହବେ ତେମନ ଭାଣ୍ଡାର ॥ ଏତ ବଲି ଗନ୍ଧଣା କରିଲୁ
ବିଚକ୍ଷଣ । ଏକ ପୁତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଦିବ ସେ ଆହେ ମୁଜନ ॥
ମୁକ୍ତି ହଇତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେହ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରତି । ଗୋପନେ ତାହାର
ସ୍ଥାନେ କହେନ ଭୂପତି ॥ କାଲି ପ୍ରାତେ ହସ ବାହା କଞ୍ଚକ
ତର ଆମି । ମେଇ କାଲେ ରାଜ୍ୟ ଦାନ ମାଗି ଲବେ ତୁମି ॥
ଅନ୍ୟ ୨ ଜନେ ଦିବ ସେ ଯାହା ଚାହିବେ । ତୋମାରେ କହିଲୁ
ଯାହା ତୁମି ତାହା ଲବେ ॥ ପରେ ଆରୋଜନ ଶୁଣେ ରଜନୀ
ସଂକଳନ । ପ୍ରାତଃକାଲେ କଞ୍ଚକ ହଇଲ ରାଜନ ॥ ଆସିତେ
ମ୍ରାଗଣ ଶୁଣିରେ କେହ ନା ଆସିବେ । ଆଖି ସଦି ଚାହେ ଦୁଷ୍ଟେ

তাহা দিতে হবে ॥ বাটীর ভিতর ছিল যত পরিজন ।
 অন্যতে জন গণ আসিতে বারণ ॥ জমাদ্বার ঐরেব সিং
 ঐরেব আকার । কার সাধ্য হয় তার কাছে আঙ্গুল ॥
 যোগী শুরু পাত্র মিত্রআর কয় জন । লইয়ে সংকল্প
 করে বসেছে রাজন ॥ কুশ করে কলপত্র চারি ফল
 ধরে । নারীগণ শুনি আইসে রাজার গোচরে ॥ রাজার
 কুমার আর কুটুম্বের গণ । যার যে বসনা ছিল দিলেন
 রাজন ॥ যে জন কহিল চাহি আমি এই ধন । অকপটে
 রাজা তারে করে বিতরণ ॥ সকলের সব সাধ পূরাইলে
 পরে । শিব চন্দ্র রায় যায় রাজার গোচরে ॥ যইরা
 প্রণাম করে জনকের পায় । বর চাহ বলে রাজা হাতু
 মুখে চার ॥ কুমার কহিল পিতা কিবু দিবে আর্য ।
 অম্ভিলাষ দেহ রাজ্য সুবিস্তার ॥ ছত্র দণ্ড আশা
 করি কর মোরে দান । অংশ ধৃৎস করি দেহ ভূপতি
 প্রধান ॥ তথাস্ত বজিল তৃপ যোগী মন্ত্র পঠে । অন্ত
 পুত্রগণ শুনি চমকিয়া উঠে ॥ দ্বিজ শ্যাম বঙ্গে দুর্দশ
 তাহার কারণ । সমুদয় রাজ্য পায় প্রধান নন্দন ॥

রাজার স্বর্গবাস ।

ত্রিপদী ॥ পুঁখে দিয়া রাজ্য ভারঃ পরে চিন্তে আপ
 মারঃ পরকাল ভূপাল রাখিতে । জল বিঘু ধায় ক্রিতি
 কেমন মায়ার রিতিঃ দেখে শুনে না পারে বুঝিতে ।
 কার রাজ্য ধন জনঃ কাত্র মান অপমান অভিমন্তি

କିମେର କାରଣ । କାର ସଙ୍ଗେ ସୁସମ୍ଭବତ୍ତଃ କେବା ଭାଲ କେବାମନ୍ଦ
ଏହି ଦ୍ୱଦ୍ୱବନ୍ଦ ତ୍ରିଭୂତ ॥ କ୍ଷଣେ ଆଛେ କ୍ଷଣେ ନାହିଁ ଏଦିନେର
ମୁଖେ ଛାଇ ବିଷମ ବାଲାଇ ଆଶା ଦାଲେ । ସତ୍ୟ ଚିଦାନନ୍ଦ
ବିଭୂତିବ ଭୂତ ସେଇ ପ୍ରଭୂ ଭୁମାତ୍ମକ ହନ ମାରା ଫାଁଦେ ।
ଚିତ୍ତାଦି ଇତ୍ତିଯଗଣ କରେଇ କରି ସାଧନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟେ
ଜୀବେରେ ଭୁଲାଯ । ତିନି ଚରଂ ନିରାମୟ ଦେହେତେ କରି
ଆଶୁର ଦେହ ଶୁଣେ ମାନେ ଆପନାଯ ॥ ଓଡ଼ି ପୁଞ୍ଜ ସମ୍ମି
ଧାନେ ଯଦି ଶେତ ପୁଞ୍ଜ ଆନେ ଦେଖ ତାରେ କରିଯେ ଯତନ ।
ତାର ଶେତ ଆଭା ଦୁରେ ରାଖି ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ କରେ ମଞ୍ଚଦୋଷେ
ତଥା ସନାତନ ॥ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟ ବଞ୍ଚି ହୟ ଅବିଦ୍ୟା ଆଶୁର
ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତାଗୀ ଏକି ବିଡ଼ସନ । ଏତେକ ବଲିଯା ରାଯ
ତ୍ରତ୍ୟେକେ ବିଦାୟ ଚାଯ ଜନେଇ ସେ ଛିଲ ନିକଟେ । ସଙ୍ଗେ
ଲାୟେ ଯୋଗୀବର ଆର ଦ୍ଵିଜ ବହୁତର ଉତ୍ତରିଲ ଜାହବୀର
ତଟେ ॥ ଗିଯ । ତଥା ନିଯମେତେ ଆରାତ୍ତ କରିଲ ଗିତେ ରାମା
ଯନ ତଥା ଭାଗବତ । ପୁରାଣାଦି ତତ୍ତ୍ଵଗଣ ଚଣ୍ଡୀ ପଢ଼େ କତ
ଜନ ମାତ୍ରା ବିଧ ଯାର ଯେହି ମତ ॥ ବେଦାନ୍ତ ଆଦି ଦର୍ଶନ
ପାଠ ହୟ ମର୍କକଣ ସଂକିର୍ତ୍ତନ ହୟ ହରିନାମ । ଏକ ପକ୍ଷ
ଏହି ମତ ଗଞ୍ଜାତୀରେ ହୟ ଗତ ପରେ ଯୋଗୀ ନୂପରିରେ ବଲେ
ଆଜି ଶୁଭ ଦିନ ରାଯ ଯୋଗୀ ଗଣେ ଜ୍ଵଗେ ଘାୟ ହେନଦୀନ
ନାହିଁ ଆର ମିଳେ ॥ ଶୁନି ତାହାର ବଚନ ଯୋଗେତେ ବୈଶେ
ରାଜୁର ତୃତୀୟେ ଥରିଲ ଦିବ । ଶେଷ । ସେଇ କାଳେ ନୂପବର
ତ୍ରିଜିଲେନ୍ଦ୍ର କଲେବର ହାହାକାର କରେ ସବେ ଶେଷ ॥ ଯୋଗୀ ।

হয় অন্তর্যামী রাজা দিব্য মুর্তি পানঃ আনন্দে চলিল
 ব্রহ্মপুরে । রাজ পুণ্যগন আসিঃ হইয়ে মনে উদাসী
 বিধি মতে দাহ আদি করে ॥ শুক্র শাস্তি তার পরে
 করে সান্ত্ব অনু সারেঃ কোন ক্ষেত্রে ত্রুটি তাহে নহে ।
 শিবচন্দ্র রাজ্য পেয়েঃ আনন্দে বান্ধব লয়ঃ বিজ্ঞভাবে
 সিংহাসনে রহে ॥ পিতার যেমন রীতিঃ পুণ্যে পায়
 সেই নীতিঃ এই কথা পূর্বা পরে ভনে । পুণ্যসম শিক্ষে
 পালে দুষ্টের কি করে কালেঃ মহাকাল তাহার রাজনে
 দান্ত শান্ত প্রিয় ভাষ্যঃ সকল গুণের রাশিঃ রাজনীতে
 পরম পশ্চিম । পিতৃসম সর্ব অংশেঃ এমন নাহি সে
 বংশেঃ অহিতে করেন যে বিহিত ॥ দেশ দেশান্তর
 সবে কহে নৃপবরঃ হেন আর গৌড়ে নাহি হয় । দরিদ্র
 দুঃখিত জনেঃ দান করে ছষ্ট মনেঃ দেব দ্বিজে অত্যন্ত
 প্রত্যয়ঃ ॥ পিতৃ স্তল্য মান্য হয়েঃ সহতঃ গন লয়েঃ
 করে রাজা প্রজার পালন । গুহ শেষ অতঃপর মহা
 রাজ রাজে শ্঵রঃ কৃষ্ণচন্দ্র ভূম্পের কথন ॥ ইত্যবাহিঃ প্রাহি
 শেষঃ পরে কহি সবিশেষঃ আগমার নিজ বিবরণ
 পানি আড়া গুমে ধামঃ দ্বিজ বুনমালি নাম সৰ্বত্রেতে
 চাটুতী প্রকাশ । বুদ্ধের সাগর প্রায়ঃ মানা বিদ্যা
 শোভে তায়ঃ ইত্যরেতে দদা তাঁর আশঃ ॥ হিংসা হীন
 তত্ত্বজ্ঞানীঃ নহে আত্ম অভি মানী পর হিতে
 নৃত । শুণ গুহি শুণ দান যে চাহে তাহার

ଦୁଃଖେ ଅଭି ଦୁଃଖାନ୍ତି ॥ ମହେ କାରମର୍ଯ୍ୟଭେଦୀ ଅଶେୟ
ଶୁଣେର ନିଧି ସୁଧା ସମ ବଚନ ତାହାର । ଆଦେଶ ଆମାରେ
ଡେଇଁ ଦିଲା କରି ମନେ ସ୍ନେହ ଭାବା ଗୁହ୍ନ କରିତେ ଥଚାର ॥
ଶୁନିଯା ତାହାର ବାଣୀ ସଥାର୍ଥ ସେ ସେ କାହିନି ସତ୍ୟ ବ୍ରପ
କରିଯେ ବ୍ରଚନ । ସାହ୍ଲ୍ୟ ଅନେକ ଆହ୍ରେ ମିଥ୍ୟା ଦୋଷ ହୟ
ପାଛେ ରଚିବାରେ ନାରୀ ତେକାରଣ ॥ ସାଗର ସମାନ ପୁଣ
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପାଥ୍ୟାନ ତାତେ କେ ହିତେ ପାରେ ପାର । ସତ୍ୟ
ବଳ ତତ ହୟ କହିଲାମ ସେ ନିଶ୍ଚର ସଥାର୍ଥ କୌତ୍କ ଯା
ତୋହାର ॥ ରଜକ ରୂପଣୀ ସଙ୍ଗ ସେଇତୋ ବିଷମରଙ୍ଗ ନବାବେର
ଛଲନା ପ୍ରଭୃତି । ବିଶୁ ଖାଁର ବ୍ୟବହାର ନାନା ମତ କାବ୍ୟ
ଦେଇର ନାରିଲାମ ଲିଖିତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣି ॥ ପୁନର୍ବନ୍ଧ ଦୋଷ ହୟ
ଦେବକଥା ସନ୍ତୁବନ୍ଧ ମିଥ୍ୟା ବୋଧ ସଦି କେହ କରୋ ସଦି ଜାନ
କୋନ ଜନ ବୁଝିବେକ ମନେ ମନ ଗୁହ୍ନ ଶେଷ ହଲ ଅତଃପୁରେ ॥
ଅଞ୍ଜକାର ପ୍ରିୟ ପ୍ରେସମୀଳ ସାର କାନ୍ତି ଶାଶି ରାମାଙ୍ଗନାର ପଦ
କରିଯା ଶରଣ । କୌତ୍କ ବିଲାମ ନାମଃ ଗୁହ୍ନ ହୈଲ ପଞ୍ଜି
ପୁନ୍ମଧ୍ୟ ଦିଜ ଶ୍ରିଶାମେର ଦ୍ଵିରଚନ ॥

ଶରାଙ୍ଗୀ ॥

